

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Apilat-kylässä tapahtuu! - Lasten osallisuutta tukeva kestävän kehityksen taideprojekti järvenpääläisessä päiväkodissa

Johanna Silvonen, Tiina Tujula

2018 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Apilat-kylässä tapahtuu! - Lasten osallisuutta
tukeva kestävän kehityksen taideprojekti
järvenpääläisessä päiväkodissa**

Johanna Silvonen, Tiina Tujula
Sosionomi
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2018

Johanna Silvonen, Tiina Tujula Johanna Silvonen, Tiina Tujula

Apilat-kylässä tapahtuu! - Lasten osallisuutta tukeva kestävä kehityksen taideprojekti järvenpääläisessä päiväkodissa

Vuosi 2018

Sivumäärä 92

Tämä työelämäntahon toiveiden pohjalta syntynyt toiminnallinen opinnäytetyö käsittelee lasten osallisuuden tukemista luovia menetelmiä hyödyntäen sekä kestävä kehityksen ajatukset huomioiden. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä järvenpääläisen päiväkodin 3–6-vuotiaiden lasten kanssa. Opinnäytetyön toiminnalliseen osuuteen kuului kuusi toimintatuokiota ja ne pidettiin alkuvuonna 2018. Koko nukketeatteriesitykseen tähtäävän taideprojektin dokumentointi on tapahtunut toimintatuokioita valokuvaamalla ja videoimalla.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tukea lasten osallisuutta, tutustua ja hyödyntää kestävä kehitystä ja tuoda näihin teemoihin liittyen uusia näkökulmia päiväkodin henkilökunnan käyttöön. Tavoitteisiin pyrittiin toteuttamalla nukketeatteriesitys yhdessä lasten kanssa, jonka lapset olivat itse kokonaisuudessaan suunnitelleet ja valmistaneet. Nukketeatteria varten lapset saivat luovuuttaan käyttäen tehdä rekvisiittaa hyödyntämällä kierrätysmateriaaleja. Käsikirjoitus oli kirjoitettu lasten ideoinnin pohjalta sadutusmenetelmää mukaillen. Toiminnassa keskityttiin lasten osallisuuden tukemiseen, lapsen kohtaamiseen ja lasten kiinnostuksen lisäämiseen kestävä kehitystä kohtaan.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa perehdytään osallisuuteen, kestävä kehitykseen ja ympäristökasvatukseen sekä taiteeseen ja luovuuteen varhaiskasvatuksessa. Toiminnallisen osuuden kuvauksessa avataan taideprojektin suunnittelu- ja toteutusvaiheita sekä toiminnan reflektointia. Lopuksi pohditaan opinnäytetyön eettisyyttä ja luotettavuutta sekä arvioidaan ammatillista kehittymistä opinnäytetyöprosessin myötä.

Opinnäytetyön kautta yhteistyöpäiväkodin 3–6 -vuotiaat lapset saivat toteuttaa itseään luovasti sekä toimia nukketeatteriesityksen luojina. Lasten osallisuus toteutui projektin aikana ja kaikki lapset tulivat kuulluiksi ja nähdyiksi. Työn tuotos esiteltiin päiväkodin muille ryhmille ja kasvattajille sekä kuvamateriaalia jaettiin myös huoltajille ja Järvenpään kaupungin yhteyshenkilöille nähtäväksi.

Asiasanat: kestävä kehitys, luovuus, osallisuus, taide, varhaiskasvatus

Johanna Silvonen, Tiina Tujula Johanna Silvonen, Tiina Tujula

It's happening in Apilat-village! - Sustainable development art project as support for children's participation in a day-care centre in Järvenpää

Year	2018	Pages	92
------	------	-------	----

This functional thesis originated from working life quarter's wishes and it elaborates supporting children's participation with creative methods and taking sustainable development into account. The thesis was carried out together with 3–6 -year old children in a day-care centre in Järvenpää. The functional part of the thesis included six activity moments and they were held at the beginning of 2018. All documentation for the puppeteer show aiming art project has been made by photographing and videotaping activity moments.

The target for this thesis was to support children's participation, familiarize with and utilize sustainable development and to provide new angles for the use of day-care centre personnel concerning these themes. These targets were aimed for by carrying out a children's tailored puppeteer show with children. Children got to use their creativeness for preparing puppeteer properties from recycling material. A puppeteer script was written based on the children's ideas by imitating the "Storycrafting Method". The focus was to support children's participation and to raise children's interest for sustainable development.

The theory part of the thesis considers participation, sustainable development and environmental education as well as art and creativeness in early childhood education. A description of the functional part of the thesis opens the art project's planning- and execution phases as well as a reflection on the function. Lastly the ethical and reliability aspects of the thesis are debated as well as professional development along with an assessment of the thesis process.

According to our thesis 3–6 -year old children in partner day-care centre could fulfil themselves creatively and act as creators for puppeteer show. Children's participation was fulfilled during the art project and each child was also heard and seen individually. The puppeteer output was presented to other child groups and educators in day-care centre as well as artwork and footage was shared with guardians and Järvenpää city contact persons.

Keywords: art, creativeness, early childhood education, participation, sustainable development

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Osallisuus	8
2.1	Mitä osallisuus on?	9
2.2	Osallisuuden vahvistamisen tärkeys	14
2.3	Lapsen osallisuuden tukeminen päiväkodin arjessa.....	15
2.4	Osallisuuden kehittymisen mahdollisia esteitä	17
3	Kestävä kehitys ja ympäristökasvatus	19
3.1	Kierrätys	22
3.2	Kierrätystaide.....	23
4	Taide ja luovuus varhaiskasvatuksessa	24
4.1	Varhaiskasvatus taidekasvatuksen ja luovan toiminnan ympäristönä	25
4.2	Draamakasvatusta nukketeatterin keinoin lasten kanssa	29
4.3	Sadutus nukketeatterin käsikirjoituksen apuna	31
5	Aiemmat opinnäytetyöt	33
6	Opinnäytetyön lähtökohdat, tavoite ja tutkimuskysymys	34
7	Toiminnallinen opinnäytetyö	38
7.1	Tutkimuksellisuus toiminnallisessa opinnäytetyössä.....	38
7.2	Laadullinen tutkimusote toiminnallisessa opinnäytetyössä	39
7.3	Taideprojektin toimintaympäristö ja kohderyhmä.....	40
7.4	Toiminnallisen opinnäytetyön arvioinnin suunnitelma	42
7.5	Taideprojektin kulku opinnäytetyön toiminnallisena osana	43
7.5.1	Ensimmäinen projektikerta keskiviikkona 21.2.2018	44
7.5.2	Toinen projektikerta maanantaina 26.2.2018	48
7.5.3	Kolmas projektikerta torstaina 1.3.2018	52
7.5.4	Neljäs projektikerta maanantaina 5.3.2018.....	56
7.5.5	Viides projektikerta tiistaina 6.3.2018	62
7.5.6	Kuudes projektikerta perjantaina 9.3.2018	66
7.6	Taideprojektin jälkeinen lasten toiminnan analysointi	71
7.7	Lasten toiminnan analysoinnin tulokset	72
7.7.1	Lasten sitoutuneisuus toimintaan	73
7.7.2	Lasten aloitteellisuus, omatoimisuus ja yhteisöllisyys	73
7.7.3	Lasten mielikuvituksen ja rohkeuden esille tuleminen.....	74
7.8	Taideprojektin jälkeinen kuvamateriaalin editointi päiväkodin, kaupungin ja huoltajien käyttöön	75
8	Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys.....	76
9	Johtopäätökset	78

10 Pohdinta.....	79
Lähteet	82
Kuvat	89
Liitteet.....	91

1 Johdanto

Suomessa toteutetaan laadukasta, tasalaatuista ja suunnitelmallista varhaiskasvatusta valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti. Opetushallitus päätti uudesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista syksyllä 2016 ja sen pohjalta kunnat sekä kaupungit ovat laatineet omat paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmansa, jotka otettiin käyttöön elokuun alussa 2017. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet luovatkin normit varhaiskasvatuksessa työskenteleville, vastaavat muuttuneen yhteiskuntamme tarpeisiin ja antavat työkaluja työn tekemiseen tämän päivän varhaiskasvatuksessa.

Uudistettu varhaiskasvatussuunnitelma tukee lapsen kasvua, kehitystä sekä oppimista ja siinä painotetaan vahvasti pedagogiikan merkitystä. Pedagogisen toiminnan painottuminen ajatteluun ja oppimiseen, kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun, itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin, monilukutaitoon ja tieto- ja viestintäteknologiseen osaamiseen sekä osallistuminen ja vaikuttaminen rakentavat lapselle laaja-alaista osaamista jo varhaislapsuudessa sekä luovat heille pohjan tulevalle oppivelvollisuudelleen.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli mahdollistaa lapsen osallisuuden toteutumista luovan projektin puitteissa, tutustuttaa heitä kestäväen kehityksen ajatuksiin ja mahdollisuuksiin sekä antaa yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvattajille uusia ja erilaisia ideoita luovaan ja osallisuutta tukevaan toimintaan. Vierailukerroillamme päiväkotii keskityimme valmistamaan lasten kanssa nukketeatteriesityksen, joka pohjautui lasten omille näkemyksille, ajatuksille ja ideoille. Taideprojektissa painottui lasten osallisuuden näkökulma sekä kierrätysmateriaalien hyödyntäminen. Toteutimme lasten kanssa heidän ideoihinsa perustuvan nukketeatteriesityksen, jonka tarina oli kirjoitettu sadutuksen menetelmiä käyttäen. Nukketeatteriesityksessä käytetty rekvisiitta oli myös lasten itsensä suunnittelemaa ja valmistamaa.

Opinnäytetyömme ajatus syntyi jatkumona sosionomiopintoihimme kuuluneelle varhaiskasvatuksen opintojaksolle, johon kuulunut luova projekti toteutettiin kyseisessä yhteistyöpäiväkodissa syksyllä 2017. Opinnäytetyön tekeminen varhaiskasvatuksen pariin liittyi myös siihen, että suoritimme lastentarhaopettajan kelpoisuuden osana sosionomiopintojamme. Lopullinen opinnäytetyömme aihe tarkentui nukketeatterin tekemiseen luovia menetelmiä ja kestäväen kehityksen ajatuksia hyödyntäen keskusteltuamme päiväkodin yhteyshenkilön kanssa. Työelämätahton toiveina oli uuden varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti lasten osallisuuden esiin tuominen sekä luovuuden ja kädentaitojen kehityksen tukeminen.

Toteutimme opinnäytetyömme toiminnallisena osiona taideprojektin järvenpääläisessä Kinnarin päiväkodissa 3–5 -vuotiaiden lasten Apilat-ryhmässä kevään 2018 aikana. Projekti

toimi luonnollisena jatkeena syksyllä 2017 samassa ryhmässä toteutetulle luovalle projektille ja sen lopuksi pidetylle taidenäyttelylle. Opinnäytetyöprojektimme aikana lapset suunnittelivat ja valmistelivat nukketeatteria ja projekti huipentui muille päiväkodin ryhmille esitettyyn nukketeatterinäytökseen. Esityksessä luimme lasten itse ideoiman sadun ja samalla lapset osallistuivat tarinan kerrontaan itse valmistamiensa hahmojen ja muun valmistamansa rekvisiitan kautta.

Opinnäytetyömme oli muodoltaan toiminnallinen, eli käytännön työssä järjestettyä ohjattua toimintaa. Toiminnallinen taideprojektimme koostui kuudesta toimintakerrasta Kinnarin päiväkodilla. Käyntikerroillamme keskustelimme lasten kanssa kestävästä kehityksestä ja kierrätyksestä kirjallisuutta hyödyntäen, ideoimme hahmoja ja rekvisiittaa sekä valmistimme niitä yhdessä, kirjoitimme nukketeatterin käsikirjoitusta sadutusmenetelmää hyödyntäen sekä harjoittelimme tulevaa esitystä lasten kanssa ja projektin lopuksi pidimme lasten kanssa kutsuvierasnäytöksen päiväkodin muille ryhmille.

Opinnäytetyömme kirjallisen tuotoksen alun teoreettisessa viitekehyksessä kerromme osallisuudesta, kestävästä kehityksestä sekä taiteesta ja luovuudesta varhaiskasvatuksessa. Kerromme myös hieman aiemmista opinnäytetöistä varhaiskasvatuksen osallisuuteen ja luovuuteen liittyen. Tämän jälkeen avaamme opinnäytetyömme lähtökohtia, tavoitteita ja toiminnallisen osion toteutusta. Toiminnallisen opinnäytetyön luvussa kerromme aluksi teoreettista viitekehystä toiminnalliseen laadullisella otteella toteutettuun opinnäytetyöhön varhaiskasvatuksen 3–5 -vuotiaiden lasten ryhmässä, minkä jälkeen kerromme reflektoiden taideprojektin kulusta. Lopuksi punnitsemme vielä työn luotettavuutta ja eettisyyttä, kerromme johtopäätöksiä ja pohdimme muun muassa projektin aikana tapahtunutta oppimista.

2 Osallisuus

Viime vuosikymmeninä lapsen kuulemisen ja osallisuuden merkitystä on alettu korostaa yhteiskunnan eri palveluissa, mikä on osa laajempaa yksilöiden osallisuutta korostavaa yhteiskunnallista kehitystä (Turja & Vuorisalo 2017, 2). Osallisuus on merkittävässä roolissa uudessa valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016), minkä vuoksi halusimme oman opinnäytetyömmekin liittyvän osallisuuteen ja sen tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Osallisuuden hahmottaminen ja balanssi aikuisen asettamien reunaehtojen ja lapsen osallisuuden toteutumisen välillä voi tuntua aluksi haasteelliselta, mutta osallisuus muuttuu sitä ymmärrettävämmäksi, mitä enemmän tietoa siitä saa. Tämän vuoksi osallisuuden osio teoreettisessa viitekehyksessämme on melko laaja muihin teoreettisen viitekehysten lukuihin verrattuna.

Seuraavissa alaluvuissa kuvaamme muun muassa osallisuutta käsitteenä sekä syitä, miksi osallisuuden vahvistaminen on tärkeää varhaiskasvatuksessa. Kuvaamme myös lapsen osallisuuden tukemiseen liittyviä asioita päiväkodin arjessa. Viimeisessä alaluvussa kuvaamme vielä mahdollisia haasteita ja esteitä osallisuuden kehittymiselle.

2.1 Mitä osallisuus on?

Varhaiskasvatuslain (36/1973) ensimmäisen luvun toisen pykälän mukaan yhtenä varhaiskasvatuksen tavoitteena on varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Suomen perustuslain (731/1999) kuudennen pykälän mukaan lasten tuleekin saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Uudessa valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 9, 11, 14, 16, 20, 22, 23, 24, 28–30, 32–33, 36–40, 42, 50, 53, 55, 60) korostetaan lapsen ja huoltajien osallisuutta varhaiskasvatukseen, minkä vuoksi kaupunkien sekä kuntien uudistuneet varhaiskasvatussuunnitelmat pyrkivät myös käytännössä huomioimaan osallisuuden toteutumisen entistä paremmin. Suomen kaupungeissa ja kunnissa tehdäänkin parhaillaan niin sanottua jalkauttavaa työtä osallisuuden muuttumiseksi varhaiskasvatuksen luonnolliseksi ja arkiseksi osaksi. Turjan (2017, 44) mukaan lapsilähtöisyyden tapaan osallisuuskin herättää varhaiskasvatuksen kentällä monenlaisia kysymyksiä ja tulkintoja siitä, mistä siinä perimmältään on kysymys.

Turjan ja Vuorisalon (2017, 2) mukaan varhaiskasvatusikäisten osallisuudelle on tärkeänä lähtökohtana YK:n Lapsen oikeuksien sopimus. Lapsen oikeus osallisuuteen on kirjattu jo vuonna 1989 YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimukseen, jossa korostetaan lapsen suojelemisen lisäksi myös hänen oikeuttaan tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa sekä oikeutta tiedon saamiseen ja ilmaisunvapauteen. Nämä lapsen oikeudet tulisikin toteutua lapsen kaikilla elämän osa-alueilla. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 2017.) Lapsen tulisi tulla kuulluksi ja olla osallisena yhteisössä, jotta hänen sosiaaliset valmiutensa kehittyisivät. Osallisuus näkyy konkreettisina tekoina sekä tapana olla toisten kanssa, eikä se ole pelkästään yksilön tai yhteisön tunne osallisuuden mahdollistamisesta. Osallisuutta voi olla esimerkiksi yhteinen keskustelu, suunnittelu, toiminta tai yhdessäolo. (Eskel & Marttila 2013, 77–78.) Turjan ja Vuorisalon (2017, 2) mukaan osallisuus määritellään toimintana, jonka pohjalla on vahvasti vastavuoroisuus muiden läsnä olevien kanssa sekä lapsen mahdollisuus vaikuttaa tietoisesti sosiaalisessa ympäristössään, minkä vuoksi toimijuus ja osallisuus ovat lähellä olevia käsitteitä ja lapsen kuuleminen liittyy olennaisesti niihin molempiin. Leinosen, Vennisen ja Ojalan (2011, 84) mukaan osallisuus toteutuukin vuorovaikutuksessa, joka muokkaa lapsen oppimista ja näin puolestaan vahvistaa osallisuutta. Osallisuuden mahdollistamiseksi tarvitaan vuorovaikutteista yhdessä opettelua, eri osapuolten kuuntelemista, neuvottelua ja sopimista. Osallisuus onkin yhdessä elämiseen liittyvä kokemus ja sen koetaan olevan yhteisöllisyyden

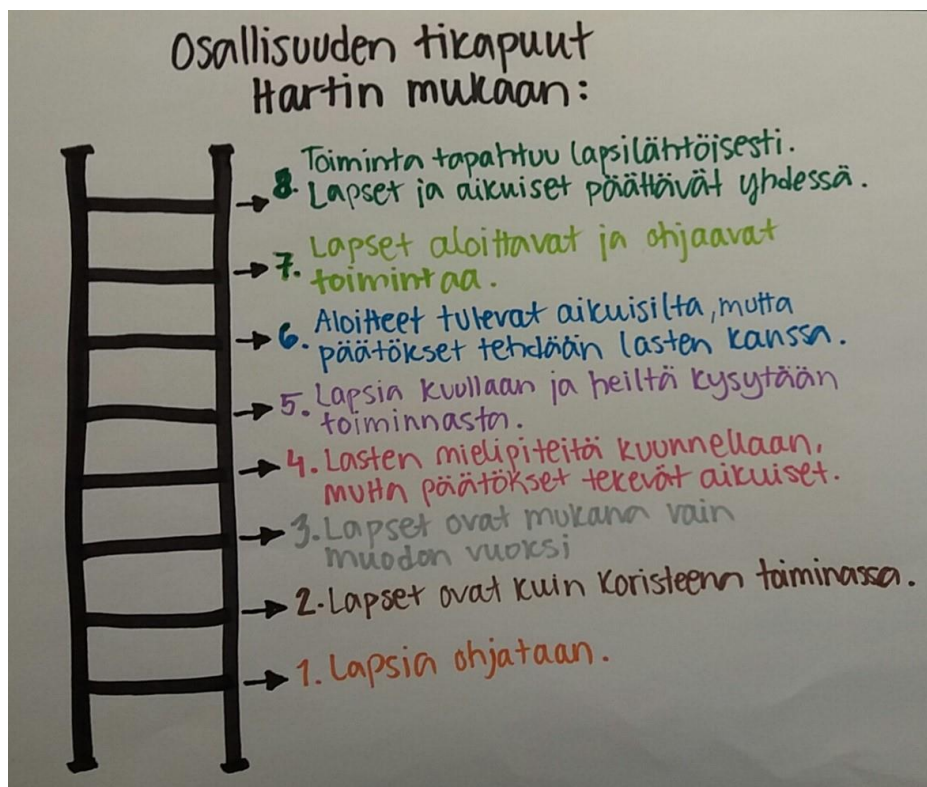
pohjana. Osallistumalla omalla innovatiivisella tavallaan lapsi myös muokkaa muiden osallisuutta. (Eskel & Marttila 2013, 77–78.) Leinosen ym. (2011, 84) mukaan päiväkodin toimintaympäristö onkin vuorovaikutusympäristö, jossa lapsi oppii erilaista tilanteiden tulkintoja sekä hänen ajattelunsa ja oppimisensa linkittyvät konkreettisesti elämään.

Osallisuutta ei tulisi nähdä pelkästään ulkoapäin opittuina tapoina toimia kasvatustehtävässä, vaan siinä tulisi myös muistaa huomioida osallisuuden taustalla olevat arvot ja asenteet. Varhaiskasvattaja toimiikin kokonaisvaltaisesti omista lähtökohdistaan ja kokemushistoriastaan, kun hän toimii lasten osallisuutta mahdollistavana kasvattajana. Puolimatkan (2004, 357) mukaan kasvattajan rakastava katse, joka hyväksyy lapsen ilman ehtoja, antaa lapselle vapauden tulla omaksi itsekseen ja ilmaista omaa itseään sekä motivaation ja mahdollisuuden kasvaa ulospäin muita kohti omana itsenään. Jokainen ihminen omaksuu omat asenteensa, käsityksensä ja tietonsa läpi elämän jatkuvan sosiaalisen vuorovaikutusprosessin kautta. Osallisuuden kokemus onkin aina henkilökohtainen ja osallisuuden laatu voi vaihdella eri tilanteissa. Jokaisen yksilön osallisuus ilmenee myös eri tavoin ja vaatii toteutuakseen erilaisia asioita. Osallisuuden vastaparina voidaan nähdä syrjäytyminen tai osattomuus. Parikka-Nihdin ja Suomelan (2014, 47–48) mukaan osattomuus on täydellistä ulkopuolisuuden kokemista, lannistumista omassa elämässään ja muiden ihmisten torjumaksi tulemista. Osallisuus ja syrjäytyminen tai osattomuus eivät ole kuitenkaan toisiaan poissulkevia ilmiöitä. (Vilpas & Tast 2011, 146–147.)

Osallisuuden käsitteellä tarkoitetaan, että ihminen kokee saavansa itse vaikuttaa ja päättää omista asioistaan. Jos ihminen kokee, että hänellä on vaikutusvaltaa, niin hän myös usein sitoutuu paremmin. Jotta osallisuus toteutuu, täytyy henkilön tuntee olevansa merkittävä omassa yhteisössään, hänen täytyy saada vastuuta, sekä tuntee omien kykyjensä olevan riittävät. Osallisuudessa onkin kyse ryhmässä toimimisesta sekä yhteisöllisyyden tunteesta. Osallisuuden kokemusta ei voi syntyä ilman ryhmää ja osallisuus syntyy aina vuorovaikutuksessa muihin. Tästä syystä osallisuuden näkökulma korostuu varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä, sillä varhaiskasvatus on ryhmässä tapahtuvaa kasvua, kehitystä ja oppimista. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 47–48.) Lapsen kokemaa osallisuutta ei voida ennustaa etukäteissuunnitelmien tai toimintaympäristöjen avulla. Havainnoimalla esimerkiksi lapsen sitoutuneisuutta toimintaan, voidaan päästä käsiksi hänen kokemusmaailmaansa osallisuudesta. Kasvattajien tulisi rakentaa, ylläpitää sekä uudistaa rikas toimintaympäristö ja varmistaa, että jokaisella lapsella on mahdollisuus päästä osalliseksi tarjolla oleviin vaihtoehtoihin. Lapsilla tulisi myös olla tilaisuus päästä mukaan toimintaympäristöjen suunnitteluun, jotta voitaisiin edesauttaa heidän kokemuksiinsa vaikuttamismahdollisuuksista ja osallisuudesta. Osallisuuden kokemusta voidaankin pitää perustana ihmisenä olemiselle, minkä vuoksi sen mahdollistaminen on erittäin tärkeää. (Vilpas & Tast 2011, 146–148.)

Muita osallisuuden käsitteitä ovat osallistaminen, osallistuminen, valtautuminen ja voimaantuminen. Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy valmisti lapsen osallisuutta varhaiskasvatuksessa käsittelevän diasarjan osana 4V-hanketta (välitä, vaikuta, viihdy, voi hyvin). Kyseisessä diasarjassa avataan näitä osallisuuden käsitteitä: Osallistamisella tarkoitetaan tapahtumaa, jonka aikana yksittäistä henkilöä tai ryhmää opastetaan, kannustetaan tai kehoitetaan osallistumaan päätöksentekoon tai käynnissä olevaan toimintaan. Osallistuminen on henkilön aktiivista ja omaehtoista mukana oloa ryhmän toiminnassa. Valtautumisessa on kyse yksilön tunteesta, että hän on kokenut saavansa valtaa ja uusia mahdollisuuksia toimiessaan osana ryhmää. Voimaantumisen ansiosta henkilöllä syntyy halu toimia, hän kokee itsensä merkitykselliseksi ja hänen luottamuksensa omiin taitoihinsa voimistuu. (Kaikki mukaan! Lasten osallisuus päiväkodissa 2016.)

Osallisuutta voidaan havainnollistaa esimerkiksi psykologi Roger Hartin vuonna 1992 luomalla osallisuuden tikapuut -mallilla, jossa selitetään kasvattajan mahdollistamaa lapsen osallisuuden rakentumista sekä lapsen sijoittumista mallin eri askelmille. Pajulammin (2014, 235, 237) mukaan Hartin tikapuumallissa osallisuuden saamat merkitykset asettuvat hierarkkiseen järjestykseen eri tasoille, mutta Hartin näkemykset viittaavat Pajulammin mukaan kuitenkin siihen, että osallisuuden mahdollistavissa tilanteissa on lopulta kyse lapsen osallistamisesta joustavasti lapsen halun mukaan ilman osallisuuden maksimoinnin ainaista tavoittelua. Alla oleva Eskelin ja Marttilan (2013, 80) artikkelista osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä kopioitu kuva hahmottaa tätä Hartin osallisuuden tikapuut -mallia. Tikapuiden askelmat kuvaavat osallisuuden eri tasoja ja osallisuuden määrä onkin suurin tikapuiden ylimmällä askelmalla, jolloin lapset ja kasvattajat ovat tasavertaisia ideoissaan, toimiessaan sekä päätöksenteossaan. Osallisuuden katsotaan alkavan vasta neljännestä askelmasta edeten aina kahdeksanteen askelmaan riippuen kasvattajan roolista osallisuutta rajoittavana tai avaavana. (Eskel & Marttila 2013, 79–81.) Hartin tikapuumallia on kuitenkin kritisoitu siitä, ettei se ota huomioon osallistujien subjektiivisten kokemusten merkitystä. Malli enemminkin olettaa osallisuuden lisääntyvän automaattisesti vallan ja vaikutusmahdollisuuksien lisääntyessä. (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 119.)

Kuva 1: Hartin osallisuuden tikapuut kopioituna (Eskel & Marttila 2013, 80).

Harry Shier (2001) on lisännyt Hartin tikapuumalliin ulottuvuuden, jossa tarkastellaan myös kasvattajien valmiuksia, mahdollisuuksia ja velvollisuuksia suhteessa lasten osallisuuteen. Shierin aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutusta koskeva osallisuuden tasomalli tarkastelee osallisuutta vuorovaikutuksen kautta. Leinosen ym. (2011, 85) mukaan aikuisen rooli lapsen osallisuuden mahdollistajana on keskeinen ja aikuisella on vastuu lapsesta kaikilla Shierin mallin tasoilla. Myös Pajulammi (2014, 237) toteaa Shierin mallissa näkyvän idean lasten oikeuksista aikuisten velvollisuuksina. Emilson ja Johansson (2009) painottavatkin, että lapsi ei voi valita osallisuutta, ellei aikuinen tarjoa siihen mahdollisuutta (Leinonen ym. 2011, 85). Hartin mallin mukaisesti osallisuuden ei katsota alkavan jo heti ensimmäisiltä tasoilta, vaan Shierin mallin mukaan osallisuuden minimiedellytykset täytyvät vasta, kun kolmen ensimmäisen tason edellytykset toteutuvat. Shierin mallin mukaan lasten osallisuuden tasot ovat alimmasta tasosta ylimpään tasoon: lapsia kuunnellaan, lapsia tuetaan mielipiteiden ilmaisemiseen, lasten näkemykset otetaan huomioon, lapset otetaan mukaan päätöksentekoprosessiin sekä lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta päätöksenteossa. Shierin (2006) mukaan tasojen välit ovat kuitenkin joustavia ja dynaamisia eri tilanteissa (Leinonen ym. 2011, 88). Shierin osallisuuden tasomallia voidaan esimerkiksi käyttää apuna, kun halutaan konkreettisia välineitä aikuisen osallisuuden mahdollistajan roolin tarkempaan jäsentämiseen. Ensimmäisen tason kohdalla voidaan esimerkiksi pohtia, onko lapsen kuuleminen luvallista ja mahdollista sekä kuuluuko lapsen kuuleminen työyhteisön

periaatteisiin. Toisen tason kohdalla voidaan esimerkiksi pohtia, antaako aikuisen työskentelymalli lapselle mahdollisuuden ilmaista itseään sekä tuetaanko työyhteisön toimintaperiaatteilla lapsen näkemysten ilmaisemista. Kolmannen tason kohdalla voidaan esimerkiksi pohtia, mahdollistavatko päätöksentekoprosessit lapsen mielipiteiden huomioimisen ja annetaanko työyhteisössä lapsen mielipiteille niille kuuluva arvo. Neljännen tason kohdalla voidaan esimerkiksi pohtia, mahdollistavatko työyhteisön rakenteet lasten mukaan ottamisen päätöksenteossa ja tuleeko lapsi ottaa mukaan kyseisen asian päätöksentekoprosessiin. Viidennen tason kohdalla voidaan esimerkiksi pohtia, millaisilla toimintatavoilla lapsi voidaan ottaa mukaan päätöksentekoprosessiin, voivatko lapsi ja aikuinen jakaa valtaa ja vastuuta sekä miten lainsäädäntö määrittää työntekijän vastuun rajat. (Eskel & Marttila 2013, 81–82.)

Nigel Thomas on kuitenkin kritisoinut osallisuuden malleja, joissa osallisuus mielletään lähinnä yksilöotteiseksi ominaisuudeksi. Thomasin mukaan osallisuuden ulottuvuuksia ovat mahdollisuus valita oma osallistumisensa, mahdollisuus saada tietoa tilanteesta ja omista oikeuksistaan, mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoprosessiin, mahdollisuus ilmaista itseään ja omia näkemyksiään, mahdollisuus saada apua ja tukea osallistumiseen sekä mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin jollakin tasolla. (Thomas 2000, 175–176.) Thomasin malli tekeekin Orasen (2008, 11) mukaan näkyväksi lapsen osallistumistilanteiden yksilöllisyyden. Kasvattajien suhtautuminen lasten osallisuuteen sekä osallistumiseen vaihtelee. Arvot ja asenteet osallisuutta kohtaan vaikuttavat pedagogisiin valintoihin, joita kasvattaja tekee. Thomas on nimennyt kasvattajien neljä erilaista lähestymistapaa osallisuuteen ja ne ovat kliininen, byrokraattinen, kyyninen sekä arvosidonnainen. Kliinisessä lähestymistavassa osallistumista pidetään monesti riskinä, minkä vuoksi lapset suljetaan usein pois keskusteluista ja päätöksenteosta. Byrokraattisessa lähestymistavassa täytetään yleensä vain organisaation asettamat muodolliset vaatimukset lasten osallistumiselle. Kyynisessä lähestymistavassa lasten osallisuus koetaan vaaraksi ja tällöin kasvattajien mielestä lasten liiallista valtaa ei tulisi enää lisätä. Arvosidonnaisessa lähestymistavassa kasvattajat mieltävät Orasen (2008, 12) mukaan omaksi tehtäväkseen lasten tukemisen sekä osallistumismahdollisuuksien luomisen. Arvosidonnaisessa lähestymistavassa osallisuuden katsotaan olevan lapsen oikeus ja sen ajatellaan myös johtavan parempiin käytäntöihin ja tuloksiin. (Hotari ym. 2009, 121–122.)

Osallisuuden hahmottaminen voi toisinaan olla haasteellista, sillä se riippuu tarkastelutavasta. Lapsen ikä myös määrittää vahvasti osallisuuden muotoa. Lapsen osallisuuden ilmenemiseen vaikuttaa lisäksi prosessin aikajänne. Kertaluontoisissa toiminnoissa osallisuus voi ilmetä aivan eri tavalla, kuin pidempiaikaisessa toistuvassa toiminnassa. Lapsen osallisuuden tukemiseen vaikuttaa myös tarjotaanko lapselle mahdollisuus vaikuttaa itseensä, ryhmään vai toimintaympäristöönsä. (Leinonen ym. 2011, 84.) Osallisuudella tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa yhteistä keskustelua, toiminnan

suunnittelua, toteutettua toimintaa, puuhastelua ja yhdessäoloa. Luodaan lapselle mahdollisuus tulla kuulluksi, näkyväksi ja osaksi yhteisöä. Olennaisena asiana osallisuuden toteutumisessa voidaan ajatella sitä, että lasta arvostetaan ja hän on hyväksytty juuri sellaisena kuin on. Lapsen täytyy kokea tulleen kohdatuksi, tuntea olevansa turvassa ja hänen tarpeensa tulee huomioida kokonaisvaltaisesti. (Eskel & Marttila 2013, 76–78.)

Kaikissa sosiaali- ja terveysalalla tehtävistä töistä tärkeimpänä tehtävä pidetään toimivaa vuorovaikutusta, niin vanhempien ja varhaiskasvattajien, kuin lasten ja varhaiskasvattajien välillä. Tämä peruslähtökohta luo mahdollisuuden hedelmälliselle yhteistyölle ja luo näin myös pohjaa osallisuudelle. Toimivaksi suunniteltu kasvuympäristö, selkeät rutiinit ja päivärytmi, sekä ohjattu toiminta kehittävät lapsen kykyä sopeutua päivähoitoon. Kasvattajan täytyy tukea suunnitelmallisesti lapsen sosiaalisia taitoja, empatiakykyä ja tunne-elämäntaitoja arjessa. Lapsilähtöinen työskentely ja arki, jossa lasta pidetään täysvaltaisena aktiivisena toimijana, saa lapset kiinnostumaan ja sitoutumaan siihen. Lapsella on oikeus tulla nähdyksi ja kuulluksi sekä tuntea olevansa riittävän hyvä juuri sellaisen kuin hän on. (Vilen ym. 2013, 462–465.)

2.2 Osallisuuden vahvistamisen tärkeys

Tarjoamalla lapsille osallistumisen kokemuksia voidaan vaikuttaa muun muassa lasten aloitteellisuuteen ja kokemuksiin oman toimintansa vaikuttavuudesta. Varhaiskasvatuksen tehtävänä onkin tukea lasten kehittyviä osallisuuden ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Mikäli haluamme, että lapsista kasvaa vastuullisia ja rohkeita kansalaisia, tulisi heille tarjota kokemuksia erilaisista vaikuttamisvaihtoehdoista huomioiden yksilöllisesti kunkin lapsen ikä- ja kehitystaso sekä personallisuus. Lapsille voidaan opettaa vastuun ottamista omista ratkaisuksistaan esimerkiksi antamalla heille enemmän valtaa päättää pienistä arjen asioista ja auttamalla lapsia ottamaan enemmän vastuuta omista päätöksistään edesautetaan myös heidän omatoimisuutensa ja itseohjautuvuutensa lisääntymistä sekä uskoa omaan kykyihinsä. (Leinonen ym. 2011, 84, 92–94.) Turjan (2017, 41) mukaan tässä yhteydessä on kuitenkin hyvä kiinnittää huomiota myös haasteeseen, miten sovitaan yhteen lasten nykyhetkeen keskittyvät intressit sekä aikuisten pedagoginen tulevaisuusorientoituneisuus. Lapset elävät hyvin vahvasti hetkessä ottaen vastaan vaikutteita sekä vaikuttaen itse fyysiseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen ympäristöönsä, kun taas aikuiset elävät melko vahvasti tulevaisuussuuntautuneesti (Turja 2017, 40). Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaan lapset ja heidän huoltajansa suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä varhaiskasvattajien kanssa vahvistaen osallisuutta, minkä vuoksi osallisuutta edistävien rakenteiden ja toimintatapojen tietoiseen kehittämiseen tulisikin kiinnittää erityistä huomiota (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 18–20).

Tutkimusten tuloksina on huomattu, että osallisuuden tietoinen kehittämisprosessi on herkästänyt varhaiskasvattajia tukemaan lasten osallisuutta myös kokonaisvaltaisesti. Lasten osallisuus on otettu tutkimuspäiväkodeissa osaksi arjen toimintaa ja sitä on opittu mahdollistamaan useissa varhaiskasvatukselle tyypillisissä konteksteissa. (Leinonen ym. 2011, 87.) Jotta voidaan vahvistaa osallisuutta, tulee työyhteisön olla toimiva ja hyvinvoiva. Jo pelkästään työyhteisön hyvinvoinnin kannalta on erittäin tärkeää kiinnittää huomiota osallisuuden vahvistamiseen. Leinosen ym. (2011, 85) mukaan varhaiskasvatuksessa ei ole lapsen osallisuutta ilman aikuisen sitoutumista osallisuuden tukemiseen. Aikuiset ja lapset rakentavatkin yhdessä päiväkodin toimintakulttuuria. Osallisuudellaan lapsi muokkaa myös muiden yhteisössä toimivien osallisuutta ja näin voidaan vaikuttaa sekä lasten että aikuisten viihtyvyyteen ja työhyvinvointiin vahvistamalla osallisuutta. (Vilpas & Tast 2011, 145–149.)

2.3 Lapsen osallisuuden tukeminen päiväkodin arjessa

Ikosen ja Virtasen (2007, 167–170) mukaan lapsen osallisuutta voidaan tukea luomalla päiväkodin arkeen pedagogisia käytäntöjä, jotka tukevat osallisuutta sekä auttavat lasta ilmaisemaan erilaisin tavoin omia ajatuksiaan, tunteitaan ja kokemuksiaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Tällaisia käytäntöjä voivat olla esimerkiksi lasten viikkopalaverit, paneelikeskustelut tai ekoagenttitoiminta. Osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunteen aikaansaamiseksi on erittäin olennaista, että lapsi tuntee olevansa hyväksytty, arvostettu sekä tärkeä jäsen omassa yhteisössään. Lapsen tulee kokea olevansa turvassa ja tuntee tarpeidensa tulleen tyydytetyiksi, jotta hän voi kokea osallisuutta. Lapselle tarjoutuu mahdollisuus olla osallisena, kun hänellä on aitoja mahdollisuuksia esittää omia mielipiteitään ja hänen ehdotuksiaan kuunnellaan aidosti sekä hänet otetaan vakavasti. Tällöin lapsi voi myös säilyttää aktiivisen oppijan asenteensa. (Eskel & Marttila 2013, 78, 85–86.)

Osallisuuden tukemiseksi päiväkodin työntekijöiden tulisi myös kiinnittää huomiota vallankäytön sekä kasvatuksellisen auktoriteetin oikeutukseen. Lapsen ja aikuisen välillä vallitsee väistämättä asymmetriaa, eikä kasvatus ole koskaan neutraalia, sillä aikuisella on aina suurempi valta suhteessa lapseen. Tämä valtasuhde tulisi ottaa aina huomioon pohdittaessa lapsen osallisuuden tunteen mahdollistamista. Tuleekin muun muassa pohtia, missä määrin lasten voidaan antaa päättää asioista ja missä määrin aikuisten tulisi olla avoimia ja mahdollistaa lasten ehdotuksia ennakkoluulottomasti. Parikka-Nihdin ja Suomelan (2014, 54) mukaan osallisuuteen kuuluu myös kykyä olla eri mieltä, perustella mielipiteensä ja tehdä kompromisseja, sillä kaikkea ei voida aina toteuttaa eivätkä kaikki voi saada läpi mielipiteitään. Lasten osallisuus voi olla päiväkodin toiminnassa näennäistä tai varhaiskasvattaja voi tukea lapsia vastuunottamisessa sekä tarjota lapsille aitoja kokemuksia yhteistyöstä ja vaikuttamisesta. Lasten osallisuuden kannalta on merkittävää, että aikuinen tiedostaa valtasuhteen ja perustelee toimintansa lapsille, silloin kun hän käyttää valtaansa.

Näin lapset saavat mahdollisuuden ymmärtää vallankäytön merkitystä ja voivat myös kasvaa vastuuseen. Kasvattaminen osallisuuteen onkin samalla kasvattamista valtaan sekä siihen liittyvään vastuuseen. Varhaiskasvattajien tulisi mahdollistaa heidän ja lasten muodostaman yhteisön hyvä ilmapiiri, jossa lapset uskaltavat kokeilla vastuunottoa ja voivat kokea osallisuutta. (Vilpas & Tast 2011, 150–152.)

Lapset ovat mielestämme luontaisesti uteliaita ja aktiivisia toimijoita. He haluavat usein osallistua arkiaskareisiin ja kokevat riemukasta onnistumista selviytyessään niistä itse. Pienryhmillä onkin mielestämme merkittävä rooli lasten osallisuuden vahvistamisessa, sillä niissä pystytään huomioimaan lapsia yksilöllisemmin. Hintsalan (2011, 79) mukaan pienryhmätoiminnalla voidaankin taata, että jokainen lapsi tulee huomioituksi päivän aikana ja lapsen yksilöllisen osallisuuden mahdollistamisen eteen voidaan kiinnittää enemmän huomiota. Pienryhmissä on monesti myös omahoitaja, jonka ohjauksessa toiminta on yleensä johdonmukaista ja toistuvat rutiinit ovat samankaltaisia. Lapsen on helpompi turvautua päiväkodissa ensin yhteen aikuiseen, minkä jälkeen on luontevaa rohkaistua ryhmässä toimimiseen. Osallisuus toteutuu vuorovaikutuksessa ja pienryhmissä on yleensä myös paremmat edellytykset vuorovaikutukselle, kuin suurissa ryhmissä. Pienryhmissä vallitsee monesti kodikas yhteisöllisyyden tunnelma, ja lapset auttavat mielellään toisiaan sekä aikuisia. Lasten ehdotuksia ja aloitteita on myös helpompi toteuttaa pienryhmissä ja yhteisöllisillä pienryhmillä voidaankin tällä tavalla tukea osallisuutta. (Hintsala 2011, 79–80.)

Päiväkodin hektisessä arjessa voi toisinaan tuntua haasteelliselta lisätä lapsen osallisuutta, sillä rauhallista vapaata aikaa lasten kanssa ei aina löydy. Voi olla myös haasteellista löytää toimivia tapoja osallistaa lapsia toiminnan suunnitteluun. Havainnoimalla ja kuuntelemalla lapsia päivän aikana eri tilanteissa saadaan kuitenkin paljon tietoa lasten ajatuksista ja mielenkiinnonkohteista, mitä voidaan hyödyntää lasten osallisuuden toteutumisen mahdollistamisen suunnittelussa. (Hintsala 2011, 74–75.) Varhaiskasvattaja luokin pedagogiselle toiminnalle ja suunnittelulle raamit, sillä hänellä on asiantuntijan roolissaan hyvä tieto ryhmänsä lapsista. Tähän tietoon perustuen hän luo suuntaviivoja toiminnan rakentumiseksi pedagogisesti oikein ja järkevästi, mutta suunnitelmiin tulee jättää tilaa lasten äänen kuulumiselle antaen lasten osallisuudelle mahdollisuus toteutua. Hiljaisella tiedolla sekä taidolla lukea lasta ja vastata vuorovaikutteisesti lapsen viesteihin onkin suuri merkitys lapsen osallisuuden kasvattamisessa. (Marjanen 2018.)

Yksi konkreettinen tapa lähestyä lapsen osallisuutta päiväkodin arjessa on tarkastella päiväkotipäivää kokonaisuutena lisäten lasten osallisuutta kaikissa päivän tilanteissa. Ruokailutilanteissa lapsen osallisuutta voidaan vahvistaa muun muassa antamalla lapsen päättää annoskoista, ruoan asettelemisesta lautaselle, leivän ja ruoan syömisjärjestyksestä tai istumapaikan valinnasta esimerkiksi aina välipalalla. Pukemis- ja riisumistilanteissa lapsen osallisuutta voidaan vahvistaa muun muassa antamalla lapsen päättää riisuttavien vaatteiden

määrästä päiväunille mentäessä, vaatteiden riisumispaikasta tai antamalla lapsen itse valita tarvittavat ulkovaatteet lokerostaan olevista vaihtoehdoista. Jättämällä tilaa lasten omatoimisuudelle voidaan pukemis- ja riisumistilanteet saada tuntumaan mukavammilta kaikkien kannalta, eivätkä ne enää välttämättä tunnu samanlaiselta suorittamiselta kuin aiemmin. (Hintsala 2011, 75–77.)

Varsinkin pienryhmien kanssa lapsen osallisuutta voidaan vahvistaa myös ulkoilun osalta. Pienryhmän kanssa voidaan sopia spontaanistikin esimerkiksi aamupäivän ulkoilupaikasta, joka voi olla päiväkodin pihan lisäksi lähiympäristö, lähipuisto tai lähimetsä. Lasten osallisuutta voidaan vahvistaa myös esimerkiksi sopimalla yhdessä kuhunkin päiväkodin tilaan sopivista leikeistä ja antamalla lasten valita esimerkiksi tilan seinälle laitetuista kuvista itselleen mieluinen leikki. Lapset voidaan ottaa myös mukaan leikkiympäristöjen suunnitteluun ja toteutukseen, jotta saadaan kullekin leikille mahdollisimman sopiva ja stimuloiva ympäristö. Aikuisten tulisi myös toisinaan olla valmiita antamaan hyvän leikin jatkoa, vaikka suunnitelmissa olisikin sillä hetkellä jokin tietty ohjattu toiminta. Edellä mainituilla osallisuuden mahdollistamisen esimerkeillä harjoitellaan lasten kanssa samalla myös vastuun ottamista omista ratkaisuksista sekä kasvatetaan heidän itseohjautuvuuttaan. (Hintsala 2011, 77–79.)

Osallisuuden mahdollistamiseen liittyy mielestämme myös vahvasti lapsen vanhempien ja muiden huoltajien osallisuuteen kutsuminen. Toimivan kasvatuskumppanuuden kannalta onkin erittäin tärkeää ottaa myös lapsen huoltajat mukaan päiväkodin varhaiskasvatuksen suunnitteluun (Korhonen, Pelkonen & Palva 2011, 272). Keskisen ja Lounassalon (2011, 199–200, 205–206) mukaan esimerkiksi pedagogisella dokumentoinnilla, eli lasten kokemusten vahvistamisella ja tallentamisella synnytetään perustaa päiväkodin henkilökunnan ja huoltajien osallisuudelle kasvatuskumppaneina. Päiväkodilla voidaan myös järjestää esimerkiksi yhteisiä toimintailtoja osallisuuden tukemiseksi perinteisten vanhempainiltojen lisäksi (Lindholm & Toivonen 2011, 277–278). Varhaiskasvattajat ja lasten huoltajat vaikuttavatkin osallisuuden kautta niin lasten kuin toistensa elämiin ja oppimisprosesseihin. Huoltajien ja varhaiskasvattajien osallisuus ja keskinäinen yhteistyö toimivatkin voimavarana päiväkodin yhteisöllisyyden rakentamisessa. Osallisuus on yhteisöllisyyden pohja ja kasvuyhteisöksi kehittyminen vaatii osallistumisen määrittelyä sekä sen toteutumisen seurantaan päiväkodissa. (Eskel & Marttila 2013, 77–78.)

2.4 Osallisuuden kehittymisen mahdollisia esteitä

Soccan pääkaupunkiseudun varhaiskasvattajille teettämän tutkimuksen mukaan suurimpina esteinä osallisuuden toteutumiselle pidettiin päiväkotien suuria lapsimääriä sekä liian pieniä ja vaihtuvia henkilöstöresursseja. Hintsalan (2011, 79–80) mukaan lasten vuorovaikutuksessa

toteutuvaa osallisuutta pystytäänkin parhaiten mahdollistamaan pienryhmäpedagogiikalla, sillä pienryhmissä pystytään kuuntelemaan lapsia paremmin ja jättämään tilaa lasten omalle ajattelulle, oivalluksille sekä toiminnalle. Soccan tutkimuksen mukaan myös vaikutusmahdollisuudet koettuun kiireeseen, aikataulutukseen, meluun ja väsymykseen vaikuttivat kokemuksiin lasten osallisuuden mahdollistamisen onnistumisesta. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 31–35.) Mielestämme lasten ja kasvattajien epäsuhtainen määrä vaikuttaa erittäin merkittävästi osallisuuteen, sillä luovuus voi kukoistaa vain kiireettömässä ympäristössä ja osallisuuden kasvattaminen uudella tavoin vaatiikin luovuutta rohkeuden ja ennakkoluulottomuuden lisäksi.

Osallisuuden kehittymisen esteenä voi olla myös päivähoitoyhteisön työilmapiiri. Jotkut kasvattajat voivat pitää lapsia kykenemättöminä vaikuttamaan omiin asioihinsa tai he voivat pelätä lasten osallisuuden kasvattamisen horjuttavan heidän auktoriteettiaan. Voidaan myös pelätä pedagogista riskinottoa, eli ei uskalleta heittäytyä uusiin asioihin lasten kanssa (Turja 2017, 53–55.) Mikäli yksittäisen työntekijän oma kokemus osallisuudesta on negatiivinen, vaikuttaa se myös tapaan toimia ja olla lasten kanssa. Lapsen osallisuuden vahvistamisen tae onkin toimiva ja hyvinvoiva työyhteisö ja tämä on samalla myös laadukkaan varhaiskasvatuksen tae. Työntekijöiden reflektiivisen ja kehittävän työtavan eteen tulee nähdä vaivaa työyhteisöissä, sillä motivoitunut henkilöstö mahdollistaa päiväkodin lapsille osallisuuden vahvistumista. (Vilpas & Tast 2011, 148–149.) Työyhteisön kehittämiseen voi mielestämme kuitenkin olla haasteellista löytää siihen tarvittavaa aikaa, kun toimitaan pienillä resursseilla. Lasten kanssa toimiessa on tärkeää olla kiireetön, mutta silti yhteisille palaverille tulisi löytyä tarpeeksi aikaa jostakin kohtaa viikkokalenteria.

Yhtenä osallisuuden kehittymisen esteenä voidaan pitää myös lasten itsenäisen liikkumisen vähenemistä, liian tiukkoja aikatauluja ja median ruokkimaa turvattomuuden tunnetta. Autoistumisen seurauksena lasten ja vanhempien elämä kietoutuu ajankäytöllisesti hyvinkin tiiviisti toisiinsa, minkä vuoksi lasten elämä on aika tarkasti etukäteen suunniteltua ja aikataulutettua. (Venninen 2011, 305–306.) Tunnistamme tämän myös omasta elämästämme, sillä liian usein iltaruokailut hoidetaan kiireen sävyttämänä aikataulutettujen iltaharrastusten vuoksi ja näin lapsen aidolle kohtaamiselle ei aina löydy sen tarvitsemaa kiireetöntä aikaa. Myös lasten arki päivähoitossa voi olla joskus liian aikataulutettua, jolloin vapaata kiireetöntä aikaa leikille, tutkimiselle ja kokemiselle ei juurikaan tarjoudu. Suunnitelmiin pitäisikin jättää myös niin sanottua suunnittelematonta vapaata aikaa. Harvalla perheellä on nykyisin runsaasti kiireetöntä ja rentoa yhteistä aikaa, mikä on mielestämme vahingollista yleisen hyvinvoinnin kannalta. Nykyajan lapset myös liikkuvat Vennisen (2011, 306) mukaan entistä harvemmin omatoimisesti, mikä mielestämme vie osaltaan lapsilta kykyä omatoimisuuteen ja aloitteellisuuteen.

Maaseutua on pidetty kaupunkia lapsiystävällisempänä ympäristönä, mutta mikä tahansa ympäristö voi kuitenkin olla aidosti lasten osallisuutta mahdollistava, jos se sallii lasten olla osa yhteisön arkista elämää. Lapsilla tulisikin olla aitoja mahdollisuuksia itsenäiseen liikkumiseen. Median kautta lapsille avautuu lukemattomia mahdollisuuksia erilaisiin kokemuksiin, mutta liikkumisrajoitusten vuoksi lapset eivät aina pääse näiden mahdollisuuksien äärelle. Sosiaalinen media luo lapsille uudenlaisia mahdollisuuksia osallisuudelle, mutta vanhemmat tai varhaiskasvattajat voivat sulkea tämän mahdollisuuden tietämättömyydellään tai liialla rajoittamisella. Nykyajan urbaani lapsi löytääkin mahdollisuuksia kokea itsensä tarpeelliseksi ja onnelliseksi, mikäli hänelle annetaan siihen aikaa. (Venninen 2011, 305–308.)

Varhaiskasvatuksen kenttä on haastava, minkä vuoksi henkilöstön työssäjaksamisesta ja työhyvinvoinnista on tärkeää huolehtia. Kiireisen arjen keskellä niiden tunnistaminen ja niille ajan löytäminen aina ole itsestään selvää. Päiväkotien henkilöstön jaksamista voidaan edistää löytämällä uusia toimintatapoja päiväkotiarkeen esimerkiksi lisäämällä ympäristökasvatusta ja ulkona toimimista. Meluhaitta tuo myös haasteita henkilökunnan jaksamiseen, mihin ulkona luonnossa liikkuminen tarjoaa oivan pelastuksen. Lapsetkin keskittyvät ulkona paremmin kuuntelemaan aikuista ja toisiaan. Varhaiskasvatuksessa pinnalla oleva osallisuus on myös erittäin oleellista ympäristökasvatuksessa. Ympäristökasvatukseen perehtymällä varhaiskasvattajalle tarjoutuu mahdollisuuksia kehittää uusia innovatiivisia toimintamalleja, joiden avulla koko työyhteisö sitoutuu kestävän kehityksen työhön. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 150–151.) Mielestämme ympäristökasvatus tukee hyvin osallisuutta ja henkilökunnan työhyvinvoinnin mahdollinen lisääntyminen palvelee myös osaltaan lasten osallisuutta sitoutuneemman ja motivoituneemman henkilökunnan myötä.

3 Kestävä kehitys ja ympäristökasvatus

Kulutusyhteiskuntamme perustuu pitkälti uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöön. Jätevuoret kasvavat, koska nämä aineet eivät kierrä eivätkä hajoa muuttuen mullaksi. Ympäristöön kertyy erilaisia ilmansaasteita ja kemikaaleja, kuten säilöntä- ja palosuoja-aineita. Maapalloamme kuormittavan tavaramäärän tuotanto vaatii myös paljon energiaa. Luonnon tasapaino kärsii ja kulttuuristamme on tullut haavoittuvainen. Muun muassa kaupungistunut elämäntapa, esinetuotannon teollistuminen ja uutuuksien palvominen ovat vieneet ihmiset yhä kauemmas asioiden alkuperästä. Kyseenalaistaminen ja kritiikki tuotteiden alkuperästä ja niiden todellisesta tarpeesta olisivat tarpeellisia apulaisia ostoksia tehdessä. Valintamme vaikuttavat ympäristöön, kuten valintamme olla ostamatta, tehdä itse tai kierrättää. Voimme ruokkia mieltämme materian sijaan iloitsemalla aineettomista asioista, kuten laulusta, rytmistä, tanssista, luontoelämyksistä ja yhteisistä hetkistä. (Suosalo, Tavasti, Van de Kreeke, Lehti & Vannucchi 2008, 11.)

Luontokokemusten positiivisia vaikutuksia ihmiselle kutsutaan elpymiseksi. Ihmiset kaipaavat näitä elvyttäviä kokemuksia, joiden avulla saadaan mieli tasapainoon ja ne palauttavat stressin keskellä niin sanottuun normaaliin tilaan. Jokaisella ihmisellä on juurikin hänelle henkilökohtaisesti sopivimmat paikat elpymiselle. Erilaiset luontoelementit auttavat myös irtautumaan arjesta, rentoutumaan sekä avaamaan mielikuvitusta. (Salonen 2005, 64–69.) Mielestämme lasten on tärkeää saada erilaisia luontokokemuksia, jotta he oppisivat arvostamaan luontoa ja nauttimaan siellä liikkumisesta. Huomioiden ympäröivän maailman nykytila ja kehitys, kestävän kehityksen ja luonnon arvostamisen siemenet on hyvä kylvää jo lapsuudessa. Varhaiskasvatuksen keinoin voidaankin erinomaisesti tukea näitä ajatuksia. Askarteleminen kierrätysmateriaaleilla tai luonnosta saatavilla materiaaleilla tukee mielestämme loistavasti kestävän kehityksen ja luonnon arvostamisen ajatuksia. Parikka-Nihdin ja Suomelan (2014, 35) mukaan kestävän kehityksen kasvatuksessa tavoite onkin vahvistaa lasten kykyä havainnoida, ihmetellä, tutkia ja ymmärtää ympäristöään sekä rikastaa lasten kokemusmaailmaa kestävän kehityksen näkökulmien avulla. Raittilan (2017, 210–211) mukaan ympäristökasvatusta ovat luontokasvatuksen lisäksi erilaiset kaupunkikokemukset, kaupunkiympäristöön liittyvä tieto ja elämäntapaan liittyvät pohdinnat, minkä vuoksi ympäristökasvatuksen rinnalla käytetään käsitteitä kestävän kehityksen tai kestävän elämäntavan kasvatusta. Raittila (2017, 220) määrittelee ympäristökasvatuksen lyhyesti arvokasvatukseksi.

Kestävä kehitys on huomioitu myös valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa, minkä mukaan kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävän elämäntavan välttämättömyys. Lapsia ohjataan eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan. Arjen valinnoilla ja toimilla pyritään ilmentämään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään myös välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä sekä korjaamista ja uusiokäyttöä. Varhaiskasvatuksen ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimintaa ympäristössä ohjaten lapsia kohti kestävä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta, joita ovat oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Retkeily luonnossa sekä rakennetussa ympäristössä ja ympäristön tutkiminen ovatkin tärkeä osa varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen ympäristökasvatuksen avulla lapsille voidaan opettaa muun muassa roskaamatonta retkeilyä, kohtuullisuutta ja säästäväisyyttä, ruokailuun liittyvä vastuullisuutta, energian säästämistä sekä jätteiden vähentämistä esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Näiden asioiden avulla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 15, 19, 21, 28, 30, 45, 64.)

Varhaislapsuuden kestävän kehityksen kasvatusta on voimaannuttavaa, osallistavaa, innovatiivista ja iloista ympäristökasvatusta, vaikkakin kestävän kehityksen tavoitteet

ekologisten, sosiaalisten, kulttuuristen ja taloudellisten näkökulmien yhdistämiseen voi olla haastavaa. Tutustumalla kestävän kehityksen eri osa-alueisiin ja integroimalla ne arjen varhaiskasvatustoimintaan voidaan luoda tasapainoa näiden osa-alueiden välille. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 36.) Kestävän kehityksen kannalta on tärkeää vahvistaa erityisesti inhimillistä ja sosiaalista pääomaa niin, ettei luontopääoma vähene, vaan se tuottaa ihmisille luontopalveluja sukupolvesta toiseen (Lähestymistapoja 2017). Sosiaalisella kestävyydellä tarkoitetaan kaikkien ihmisten hyvinvointia ja toisista välittämistä. Siinä on kyse jaetuista arvoista, yhteenkuuluvuudesta, ihmisoikeuksien kunnioittamisesta ja ihmisarvon korostamisesta. Sosiaalinen kestävyys ilmeneekin inhimillisenä pääomana tai vuorostaan sen puutteena. Kasvatus, koulutus, terveys ja yhteisöllisyys nousevat keskiöön, kun panostetaan sosiaaliseen kestävyYTEEN. (Salonen 2010, 11.) Sosiaalisesti kestävässä varhaiskasvatuksessa painottuvat yhteistyö arjessa, vuorovaikutustaidot, toisten huomioon ottaminen, hyvät tavat, elämänhallinnan kysymykset, vastuunotto ja lapsen osallisuus yhteisön toimintaan. Ympäröivään yhteiskuntaan liittyminen kuuluu sosiaalisesti kestävässä kehityksen kasvatuksessa kaikkeen oppimiseen ja kasvamiseen. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 37–38.)

Kulttuurisesti kestävässä kehityksen kasvatuksessa pyritään kestävässä elämäntavan saavuttamiseen kulttuurisen muutoksen avulla sekä kulttuurin, kulttuuriperinnön ja kulttuuristen oikeuksien huomioimiseen (Laine 2013, 103). Kulttuurinen kestävyys tarkoittaa varhaiskasvatuksen arjessa suvaitsevaisuutta, erilaisista taustoista tulevien ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen edistämistä, omaan kulttuuriin ja kulttuurihistoriaan sekä muihin kulttuureihin tutustumista. Tarinoiden, satujen, kädentaitojen, juhlien ja erilaisen draaman muodoilla päästään kulttuurisen kestävyYDEN äärelle. Kulttuuriseen kestävässä kasvatukseen kuuluu niin luonnonperintö kuin rakennettu kulttuurinen ympäristökin. Ympäristöön ja kulttuuriin liittyvien tarinoiden avulla lapset tulevat tietoisemmiksi toiminnastaan, vastuustaan ja oikeuksistaan luonnossa sekä samalla saavat tunteen kulttuurisesta juurtumisesta. Näin lasten minäkuvat vahvistuvat opettaen lapset arvostamaan itseään ja muita. Raittilan (2017, 211) mukaan taloudellinen kestävyys liittyy tasapainoiseen taloudenpitoon, eli ei kuluteta yli varojen. Taloudellista kestävässä kehitystä varhaislapsuudessa on ympäristöä säästävien arkikäytäntöjen oppiminen, säästäväisyys, kierrätys ja korjaaminen. Varhaiskasvatus on myös itsessään taloudellisesti kestävässä kehitystä, sillä panostus lapsiin on kansantaloudellisesti kannattavaa. Ekologisella kestävyydellä tarkoitetaan Raittilan (2017, 211) mukaan sitä, että ihmisen toiminta sopeutetaan luonnon kestävyYTEEN. Ekologinen ulottuvuus liittyy myös taloudelliseen kestävyYTEEN, sillä se on ympäristön, luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemipalveluiden turvaamista sekä luonnonvarojen kestävässä käyttöä. Kaikkien neljän kestävässä kehityksen eri osa-alueiden keskinäinen tasapaino on tärkeää niin ympäristön kuin ihmistenkin hyvinvoinnin kannalta. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 36, 38–41, 44.)

Lähiluonnon materiaalit toimivat lapsia lähellä olevana porttina ekologiseen ajatteluun ja arkihulinassa on tilaa myös ekologisesti kestäville valinnoille. Lähiluonto sekä kierrättäminen tarjoavat lapsille aarteita ja materiaaleja itseilmaisulle, hiljentymiselle ja leikille. Parikka-Nihdin ja Suomelan (2014, 105) mukaan onnistuneissa päiväkotiratkaissuissa leikki- ja käsityömateriaalit kasvavat lähellä ja lapset voivat osallistua pihan suunnitteluun, rakentamiseen sekä kasvattamiseen. Päiväkoti- ja kerhoaskartelu voidaan toteuttaa hyvin ympäristökäsitöillä. Lapsilla tulisi olla mahdollisuus myös rakentaa ja ylläpitää alueita, jotka eivät välttämättä miellytä aikuisen makua. Lasten mielikuvituksen avulla pihoihin ja lähimetsiin rakentuu omintakeisia majarakennelmia sekä leikkipaikkoja. Parikka-Nihdin ja Suomelan (2014, 23) mukaan ympäristömyönteisyys on myös luovuutta ja kekseliäisyyttä. Lasten mielikuvitus ja ilo ovatkin uusiutuvia ehtymättömiä energian lähteitä. Muun muassa lähiluonnon ja kierrätyksen avulla lapset sisäistävät luonnon tarkoituksenmukaisuuden ja ympäristöä kunnioittavan asenteen. (Suosalo ym. 2008, 11, 16, 110.)

3.1 Kierrätys

Kierrätys on tuotteiden materiaalien hyödyntämistä raaka-aineina. Tuottajavastuuyhteisöt huolehtivat kotitalouksien ja yritysten kierrätyskelpoisista jätteistä ja työ on usein delegoitu jätehuoltoyhtiöille. Kierrätyksen avulla voidaan säästää neitseellisiä raaka-aineita sekä tuotteiden jalostamiseen ja kuljetuksiin käytettyä energiaa, millä perustellaan kierrätyksen etuja kaatopaikkasijoitukseen tai jätteiden polttoon nähden. Kierrättämällä voidaan vähentää tehokkaasti myös kasvihuonekaasupäästöjä. (Jätteen kierrätys 2009.)

Jätteiden tarkka lajittelu säästää niin luontoa kuin selvää rahaa. Kun hävitykseen menevistä tuotteista erotellaan sivuun palautuspullot, lasi, paperi, pahvi, metalli, biojäte, elektroniikkaromu ja vaaralliset aineet, niin jäljelle jäävät tuotteet kelpaavatkin hyvin poltettaviksi. Jätteiden kierrätysvelvollisuus koskee niin kotitalouksia kuin yrityksiä. Tämän vuoksi yksityishenkilön tulee tutustua asuinalueensa kierrätysmahdollisuuksiin. Paras keino vähentää jätteiden syntyä on harkita tarkkaan ostoksiaan, ostaa kestäviä pitkäikäisiä tuotteita ja suosia tuotteita, joissa on käytetty vähemmän pakkausmateriaaleja. Itselle tarpeettomia käyttökelpoisia tavaroita voi antaa eteenpäin, ostaa itsekin käytettyjä tavaroita sekä muokata vanhoja tuotteita toimivammiksi. (Lajittelu ja kierrätys 2018.)

Päivähoidossa on hyvä keskustella lasten kanssa kierrätyksestä ja jätteiden välttämisestä sekä niiden vaikutuksista luonnon suojelemiseksi. Kasvattajan kannattaa seikkaperäisesti kertoa lapsille, millaisilla arkisilla päätöksillä yksilö voi vaikuttaa ympäristöönsä. Kierrätystä on mahdollista opetella päivähoidossa myös vanhempien kanssa järjestämällä esimerkiksi kierrätystoreja, joissa ylimääräiset tavarat vaihtavat omistajaa. Päiväkodin yhteisellä kirpputorilla voidaan kerätä rahaa myös esimerkiksi retki- tai kulttuuritoimintaan lasten

hyväksi. (Nummi 1998, 18–19.) Varhaiskasvatuksen toimijoilla on mielestämme oivat mahdollisuudet opettaa lapsia kierrätyksen saloihin esimerkin ja yhdessä tekemisen myötä. Kierrätysmateriaalien käyttäminen erilaisin luovin tavoin päiväkotien askarteluissa ja taiteen tekemisessä tarjoaa myös suuria mahdollisuuksia lasten parissa työskenteleville.

3.2 Kierrätystaide

Lasten kanssa kädentaitoja on mahdollisuus kartuttaa erilaisten askartelujen avulla. Askartelu on tänä päivänä kenties liiankin kaupallistettu alue, vaikka ilmaista materiaalia on saatavilla runsaasti. Materiaalia askartelutyöskentelyyn voi saada vähin kustannuksin tai ilmaiseksi yrityksiltä ja yksityishenkilöiltä. Taidetyöskentelyssä kannattaa myös muistaa luonnon tarjoamat tuotteet kuten kivet, kaarna, kepit, kävyt, kastanjat yms. Kierrätysmateriaaleja kerätessä askarteluun vain mielikuvitus on rajana, esimerkiksi tölkeistä, korkeista, tekstiileistä, foliosta ja pakkausmateriaaleista voi saada mahtavia raaka-aineita työskentelyyn. Tutkimusten mukaan lasten avaruudellinen hahmottaminen kehittyä, mikäli lapsille tarjotaan erilaisia kolmiulotteisia tehtäviä ja mielikuvitukselle jätetään runsaasti tilaa. (Karppinen 2009, 60–63.)

Luonnon materiaalien orgaaniset muodot, vaihtelevat sävyt ja erilaiset tunteet tarjoavat innoittavan taidekasvatuksen lähtökohdan. Lähiluonnosta löytyvät ainekset sekä kierrätysmateriaalit ovat ilmaisia ja tarjoavatkin mahdollisuuden erilaiseen kokeiluun ja luovine ratkaisujen keksimiseen. Näin myös kierrätys syöpyy lasten mieliin itsestään selvänä valintana. Estetiikka ja leikki havainnollistavat myös maailman ilmiöitä. (Suosalo ym. 2008, 110.) Lasten kanssa on mielestämme myös hyvä keskustella kierrätysmateriaalien käytön merkityksestä luonnon suojelemiseksi ja kertoa esimerkkejä siitä, mitä kaikkea kierrätysmateriaaleista voi saada aikaan. Kierrätysmateriaaleista on helppoa tuottaa taidetta esimerkiksi päiväkodissa, mikäli käytössä on työskentelyyn sopivaa välineistöä, kuten liimapuikkoja, saksia ja maaleja. Karppisen (2009, 62–63) mukaan kasvattajan tehtävä on kuitenkin huolehtia lasten turvallisuudesta työskentelyn aikana, sillä vääränlaisilla materiaaleilla ja välineillä vahinkojen riskit kasvavat. Kasvattajalta vaaditaan myös, että hän osaa jättää tilaa lasten omille havainnoille ja pohdinnoille, mitä kautta voidaan saavuttaa esimerkiksi uudenlaisia luovia oivalluksia materiaalien käyttämiseen (Karppinen 2009, 62).

Mikäli lapset leikkivät ilman valmiita leluja, voi se saada heidät keksimään kaikkea uutta ympärillä olevista materiaaleista. Lasten mielikuvituksen avulla voi syntyä taidetta tai monikäyttöisiä tuotteita sisä- ja ulkokäyttöön. Kestävät ja korjattavat materiaalit sekä kierrätys kuuluvatkin ympäristöään arvostavan päiväkodin arkeen. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 43–44.) Aikuisten tehtävänä on järjestää lapsille mahdollisuuksia toimia, esimerkiksi järjestää lapsille jatkuvaan käyttöön kankaita, risuja ja käpyjä. Näin lapsilla on aina

saatavilla aineksia uusiin leikkeihin ja taideteosten tekemiseen. Aikuiset eivät tarjoa lapsille valmista mallia, vaan he voivat esimerkiksi esitellä, miten risuista syntyy nukan vartalon alku. Itse tuotteen rooli, tarina, ulkomuoto ja tarkoitus lähtevät lapsen kädestä ja mielikuvituksesta. Valmistettavissa esineissä on monia ratkaisuja ja lapset toteuttavat niitä ikänsä ja taitotasonsa mukaisesti. Esimerkiksi nukan asu voi olla päälle kierretty kangaspala tai monimutkaisesti kirjailtu kolttu. (Suosalo ym. 2008, 17.)

Kaupasta saatavat lelut ovat lapsista kiinnostavia, mutta jättävät kovin vähän tilaa käsillä tekemiselle ja rakentamiselle. Nykyajan lapsia kiinnostaa myös rakentaminen, omien leikkikalujen valmistaminen ja kaikenlainen nikkaroiminen, minkä vuoksi lapsille tulisi antaa siihen nykyäänkin tilaisuus. Vanhat käytöstä poistetut laitteet ovat lapsista mielenkiintoisia purkamisen ja tutkiskelun kohteita. Kädentaitojen harjaannuttaminen kehittää keskittymiskykyä, pitkäjännitteisyyttä sekä luovuutta. Luovalla ongelmanratkaisulla saavutetaan myös tekemisen ja onnistumisen iloa. (Karpainen 2009, 62.) Ruokosen ja Rusasen (2009, 10, 13) mukaan varhaiskasvattaja vastaakin päivähoiton taiteellisesta, esteettisestä sekä kulttuurisesta kasvatuksesta tiedostaen taiteen roolin jokapäiväisen hoidon sekä hoivaamisen välineenä ja innostamalla lapsia monipuoliseen taiteelliseen ilmaisuun.

4 Taide ja luovuus varhaiskasvatuksessa

Albert Einsteinin 1879–1955 mukaan mielikuvitus on tietoa tärkeämpää: tieto kertoo kaikesta mitä on, mutta mielikuvitus taas näyttää tien siihen, mitä tulee olemaan. Lapsen leikki antaa taitoja muun muassa yhteiselle luovuudelle ja leikkivälineiden luominen mielikuvituksen virittämänä kehittää lasten aivoja valtavasti. Ihmisen luomisen tarve onkin peräisin leikinhalusta. Mielikuvituksen kehitysprosessi liittyy leikin kehittymiseen, mistä tulee luovuuden ja abstraktin ajattelun ydin. Iso osa luovuudesta syntyy paikassa, jossa sen annetaan ilmaantua vapaasti ja itsestään. (Hannaford 2002, 52–54.) Opinnäytetyömme taideprojektin aikana pyrimmekin antamaan lasten luovuudelle tilaa ja korostimme lapsille monta kertaa, että ei ole oikeaa tai väärää tapaa tehdä asioita, vaan jokainen toteuttaa itseään omalla tavallaan omassa tahdissaan. Pusan (2010, 11) mukaan taiteen parissa ei ole koskaan oikeita tai väriä valintoja, vaan pelkkiä valintoja, joiden perusteet syntyvät jokaisen henkilökohtaisista merkityksistä ja mieltymyksistä.

Pääjoen (2017, 119–120) mukaan lasten taide ansaitsee tulla nähdyksi sekä kuulluksi ja arvostetuksi, minkä vuoksi lasten taiteellista toimintaa tulee kohdella samalla kunnioituksella kuin aikuistaiteilijoiden työtä. Taide on myös yksi lapsen perusoikeuksista, minkä vuoksi lapsella on oikeus osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään. Lasten oikeudet ratifioineet sopimusvaltiot ovat sitoutuneet kunnioittamaan ja edistämään lasten yhtäläisiä mahdollisuuksia osallistua erilaisiin kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin.

(YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 2017, 31. artikla). Varhaiskasvatuksella on mielestämme mahdollisuus kaventaa esimerkiksi perheiden tulotasojen eroista tai kulttuuritottumuksista johtuvia lasten yhtäläisiä mahdollisuuksia tutustua kulttuurin ja taiteen monipuoliseen kirjoon. Esimerkiksi päiväkodilla järjestettävät nukketheateriesitykset voivat olla joillekin lapsille ainutkertainen mahdollisuus tutustua tähän taiteen muotoon. Ruokosen ja Rusasen (2009, 11) mukaan laadukkaalla päivähoitopedagogiikalla onkin mahdollisuus vaikuttaa lasten taustoissa oleviin kulttuurieroihin ja tasoittaa sosioekonomisen taustan vaikutusta lasten oppimisessa. Varhaiskasvattajan tulee tunnistaa aikuisen vahva asema lastenkulttuurin alueella, sillä aikuiset tuottavat lastenkulttuuria, organisoivat ja kontrolloivat lasten kulttuurisia kohtaamisia sekä he voivat myös määritellä lasten omaa kulttuuria tekemällä sen näkyväksi tai jättämällä sen huomiotta. Lasten oma kulttuuri syntyykin aikuisten avulla tukemalla lasten aktiivista osuutta sen tuottamisessa. (Ruokonen & Rusanen 2009, 11.) Pääjoen (2017, 119) mukaan aikuisen ei tarvitse olla kasvattajana taiteen asiantuntija, vaan lasten kanssa yhdessä ihmettely riittää avaamaan tilaa lasten osallisuudelle ja toimijuudelle.

4.1 Varhaiskasvatus taidekasvatuksen ja luovan toiminnan ympäristönä

Varhaiskasvatus on lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Näitä tehtäviä ovat lasten kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä heidän aktiivista toimijuuttaan yhteiskunnassa. Varhaiskasvatus tukee myös huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun. Kunnat ja kaupungit ovat velvollisia järjestämään varhaiskasvatusta siinä laajuudessa ja toimintamuodoin, kuin kunnassa tai kaupungissa on tarvetta. Varhaiskasvatusta voidaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena.

Varhaiskasvatuksen laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista, johon kuuluvat ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen sekä vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen ja myös osallistuminen sekä vaikuttaminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 14, 22.)

Varhaiskasvatus on keskeinen lapsia ja heidän perheitään koskeva palvelu, johon suurin osa lapsista osallistuu ennen oppivelvollisuuttaan. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan oman elämäkokemuksensa, johon vaikuttavat merkittävästi huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen sekä hänen huoltajiinsa. Pedagogisen toiminnan perustana ovat lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Yhtä tärkeää on myös tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen

kehityksensä. Varhaiskasvatus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden sekä perustan elinikäiselle oppimiselle. Siirtymävaiheissa kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa lapsen edun mukaisesti. Varhaiskasvatuksen järjestäjä luokin yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät ovat mahdollisimman sujuvia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 18.)

Lapsi- ja kasvatopsykologian tärkeimpiä kulmakiviä ovat lasten luovuus sekä luovuuden merkitys, kehittyminen ja kypsyminen. Luovuus ilmenee jo aivan pienten lasten leikeissä, esimerkiksi pieni tyttö kuvittelee olevansa äiti ja hoivaa nukkevauvaa tai samainen tyttö pitää keppiä jalkojen välissä ja leikkii ratsastavansa. Lasten halu piirtää ja kyky keksiä erilaisia tarinoita on myöskin hyvä esimerkki heidän mielikuvituksestaan ja luovuudestaan. (Hakkarainen & Bredikyte. 2013, 81–83.) Jokainen kasvattaja, niin kotona kuin työssään, voi tukea lasten luovuutta erilaisin keinoin. Lapsille tulisi järjestää tilaa ja omia paikkoja luovaan toimintaan, tarjota lapsille materiaaleja ja työvälineitä sekä sanallisesti rohkaista luovaan toimintaan. Lasten tuotoksia tulisi laittaa esille ja välttää niiden negatiivista arvostelua. Kasvattajan on antauduttava itsekin luovuudelle ja annettava näin erimerkkiä lapsille. (Karpainen, Puurula & Ruokonen 2001, 21–22.)

Luovuus kuuluu olennaisesti lapsen taiteellisen toimijuuden ulottuvuuksiin. Lapsen omassa toiminnassa on jossain määrin aina läsnä taiteellinen ja esteettinen elementti. Lapsen taiteellisen toimijuuden ulottuvuuksia ovat aistiva tutkija, luova ilmaisija, leikkivä kokeilija, yhteisötaiteilija sekä kulttuurin perillinen. Nämä ulottuvuudet eivät sulje toisiaan pois, vaan ne kaikki voivat olla läsnä samanaikaisesti. Lapsen taiteelliseen toimijuuteen liittyy olennaisesti, missä määrin ja millä tavoin hänen omalle taiteelliselle ilmaisulleen on tilaa ja minkä luonteista taiteellinen toiminta on. Toimijuuden mahdollisuudet määrittyvät ympäristöstä käsin, minkä vuoksi varhaiskasvatuksen toimijoilla on suuret mahdollisuudet lasten taiteellisen toimijuuden tukemisessa. Varhaiskasvatus onkin merkittävä lasten kaikkea toimijuutta määrittävä tekijä. Pedagogisesti lapsen taiteellisen toimijuuden ulottuvuuden merkitykset ovat siinä, että aikuisjohtoisessa toiminnassa voidaan ottaa huomioon taiteellisen toimijuuden toteutumista ja luoda näin lapsilähtöistä vuorovaikutuksen tilaa lasten ja aikuisten välille. (Pääjoki 2017, 109–110.)

Lapset aistivat ympäristöään, kuin se olisi uusi ja ihmeellinen ja lapsen maailmasuhteelle onkin ominaista aistisuus sekä toiminnallisuus. Lapsi tutkii maailmaa uteliaasti kaikilla aisteillaan ja tekee luovia toiminnallisia ratkaisuja aistihavaintojensa pohjalta. Lapsi asennoituukin esteettisesti koko maailmaan, sillä maailma on hänelle vielä melko uusi ja aistihavainnoilla on suuri merkitys maailman hahmottamisessa. Arkisetkin asiat sisältävät lapselle sen rikkauden, jota aikuiset etsivät taiteista. Arkisessa ympäristössä aikuisen

aistihavainnon edelle menevät yleensä hänen ennakkotietonsa ja -käsityksensä, mikä rajaa aistien tarjoamia mahdollisuuksia jättämällä aistihavaintoja ennako-oletusten varjoon. (Pääjoki 2017, 110–111.)

Mielestämme kierrätysmateriaalien käyttäminen taideprojektissamme antoi lapsille oivat mahdollisuudet tehdä luovia ratkaisuja ja käyttää mielikuvitustaan, mikä tuki lasten taiteellista toimijuutta. Pääjoen (2017, 111–112) mukaan taiteellinen toiminta tarjoaakin mahdollisuuksia sellaiselle vuorovaikutukselle, joka perustuu lapsen tapaan olla suhteessa ympäristöönsä sekä muihin ihmisiin. Lapsen puheilmaisun rinnalle astuvat esimerkiksi piirtäminen, ääntely sekä koko keho ja lapsen taiteen vastaanottajana aikuinen pääseekin paremmin osalliseksi lapsen ajatusmaailmasta. Italialainen Reggio Emilia-pedagogiikka pitää lapsen aistihavaintoja ja -kokemuksia lähtökohtana oppimiselle ja maailman tutkimiselle, minkä vuoksi tätä pedagogiikkaa voidaan pitää hyvänä tapana tuoda taiteellisen toimijuuden elementtejä varhaiskasvatukseen (Pääjoki 2017, 111–112.)

Taiteen avulla voidaan loistavasti vahvistaa lasten osallisuuden tunnetta varhaiskasvatuksessa. Esimerkiksi eräässä lasten Kohtaamistaiteen-ryhmässä on saatu konkreettista näyttöä lasten osallisuuden vahvistumiselle. Ryhmän taidekertojen aikana lasten ilmaisu vahvistui, levottomuus väheni, keskittyminen lisääntyi, kuten lisääntyi myös itsenäisyys omissa valinnoissa ja teoissa sekä kiinnostus toimintaa kohtaan kasvoi. Lasten itseilmaisun ja itsenäisyyden vahvistuminen näkyi siinä, että taidetyöskentelyn aikana lapset toimivat omissa valinnoissaan entistä itsenäisemmin sekä rohkaistuivat pyytämään oma-aloitteisesti apua. Kohtaamistaiteen taidekertaan olennaisesti kuuluvien virittäytymis- ja arvostuskierrosten aikana myös lasten omien mielipiteiden ja kokemusten esille tuominen lisääntyi. Lasten levottomuuden väheneminen näkyi lisääntyneenä keskittymisenä omaan työskentelyyn sekä muiden ryhmäläisten kuunteluna. Lasten kasvanut kiinnostus toimintaa kohtaan näkyi taas uteliaina kysymyksinä ja seuraavien ryhmäkertojen odotuksena. (Hyryrynen 2014, 64.)

Taiteelliset materiaalit ovat käytöltään avoimia lasten omalle kekseliäisyydelle ja ne voivat usein toimia luovina leikin välineinä jopa leluiksi suunniteltuja tuotteita paremmin. Erilaiset käytöstä poistetut materiaalit ja kierrätysmateriaalit ovat taiteellisen toiminnan kannalta mielenkiintoisia. Materiaaleilla on keskeinen merkitys niin lasten kuin aikuistenkin taiteellisessa toiminnassa, sillä ilmaisu on aina sidoksissa käytettyihin materiaaleihin ja välineisiin. Materiaalit sanelevat osaltaan, mitä voi ilmaista sekä miten nautittava tai vaikuttava lopputulos on. Varhaiskasvatuksessa tuleekin tarjota lapsille monipuolisia ja laadukkaita taiteilijatarvikkeita mielekkään työskentelyn takaamiseksi, mutta on hyvä muistaa huomioida myös esimerkiksi luonnonmateriaalien hyödyntäminen arjesta poikkeavien esteettisten kokemusten tarjoamiseksi. Varhaiskasvatuksessa tulee myös muistaa, että taidekasvatuksellisia tavoitteita ei määritellä ensisijaisesti aikuisen lähtökohdista käsin.

Kasvatuksessa on mahdollista tiedostaa ja tukea lapsen toimijuuden ja osallisuuden taiteellisia ja esteettisiä elementtejä. (Pääjoki 2017, 114, 119.)

Varhaiskasvatuksen taidetyöskentely lähtee siitä, että toiminta suunnitellaan lasten tarpeita tukevaksi, huomioiden lapsiryhmän ikätaso ja kehitysvaiheet. Lasten parissa tehtävän taidetyöskentelyn suunnittelussa tulee huomioida mahdollisimman monipuolinen toiminta, jotta lasten mielenkiinto toimintaan säilyy. Jokaisella lapsella tulisi olla mahdollisuus saada onnistumisen kokemuksia, minkä vuoksi taidetyöskentelyn suunnitteluun tulee kiinnittää erityistä huomiota. Lapset pitävät sopivassa määrin ohjatusta toiminnasta, jossa heille annetaan mahdollisuus omiin valintoihin ja luovuuden toteuttamiseen. Näin voidaan mahdollistaa lasten onnistumisen kokemukset sekä ilon ja hämmästyksen hetket. Lapset rakastavat erilaisten materiaalien käyttöä, kuten kimalteita ja höyheniä sekä luonnon kiviä ja käpyjä. Savi on myös materiaalina erittäin moniaistillinen. Taidetyöskentelyä voidaan toteuttaa myös luovasti eri raajoilla, kuten varpailla maalaaminen tai liisteröinti. Moniaistilliset kokemukset herättävät lapsissa erilaisia tunteita, kuten ällötystä, ihastusta, kiljumista ja kikatusta. (Hyrynen, 2014, 61.)

Vertaisvaikutus on tärkeää lasten taiteelliselle toimijuudelle ja lasten taiteellinen toiminta on yhtä vuorovaikutteista sekä sosiaalista, kuin heidän muukin elämänsä. Lapset vahvistavat keskinäistä yhteenkuuluvuuttaan ja ryhmäidentiteettiään yhteisötaiteen keinoin jakamalla yhteisiä taiteellisia tavoitteita, esimerkiksi tekemällä keskenään samankaltaisia piirroksia. Varhaiskasvatuksessa onkin tärkeää ottaa huomioon taiteellisen toimijuuden yhteisöllisyys. Lapset selostavat mielellään toisille omaa tekemistään jakaen kuvantekoprosessia näin keskenään, minkä vuoksi yhteisten isojen taideteosten tekeminen on lapsista usein hauskaa. (Pääjoki 2017, 115.) Huomasimme tämän myös opinnäytetyömme taideprojektin aikana, sillä projektin aikana suurin osa lapsista valitsi yhteisen maiseman työstämisen omien hahmojen sijaan. Hyrysen (2014, 60) mukaan lapset ovat eläväisiä ja innokkaita toimijoita, joiden taidetyöskentelyyn mahtuu ilon ja riemun hetkien lisäksi myös pettymyksen ja hämmennyksen hetkiä, minkä vuoksi ohjaajan tuki ja kannustus ovat lapsille äärimmäisen tärkeitä. Kun taidetuokion ohjaaja arvostaa lapsia, oppivat lapsetkin esimerkin kautta arvostamaan itseään ja muita ryhmän jäseniä (Hyrynen 2014, 60).

Lapset ovat kulttuurisia olentoja, jotka rakentavat omaa makuaan ja taidesuhdettaan imien moninaisia vaikutteita ja käytäntöjä. Lasten taiteelliseen toimijuuteen vaikuttavatkin yhtä lailla ympäröivä media- ja kulutuskulttuuri, kuin historiallinen kulttuuriperintökin. Leikeissä ja piirroksissa ilmenevät tulkinnat kulutus- ja mediakulttuurista kuuluvat nykylasten taiteelliseen toimijuuteen, minkä vuoksi ne ovat myös osa varhaiskasvatusta. Taiteellinen toimijuus ei voikaan toteutua ilman vuorovaikutusta ympäröivään esteettiseen maailmaan. Kulttuuriperinnön rooli varhaiskasvatuksessa on myös suuri, sillä lapsille on tärkeä tuntee kuuluvansa toimijoina ympäröivään kulttuuriin ja sen perintöön. Lapsilla on oikeus päästä

osallisiksi erilaisiin kulttuurisiin juhlisiin, perinteisiin käsitöihin, vanhoihin lauluihin ja satuihin, sillä ne ovat osa kulttuuripääomaa ja yhteisöllistä muistia. Museot voivatkin tukea merkittävästi lasten taiteellista toimijuutta varhaiskasvatuksessa. (Pääjoki 2017, 116–117.) Varhaiskasvatuksen toimijoiden avulla lapset pääsevät muun muassa tutustumaan erilaisten kulttuuristen juhlien taustoihin osallistuen niiden valmisteluun muun muassa askarrellen teemoihin liittyviä taideteoksia. Monissa päiväkotien juhlissa on kulttuuriperintöön tutustuttu myös draaman keinoin, esimerkiksi teatterin ja nukketeatterin avulla.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 39) draama nimetään yhdeksi taiteellisen kokemisen ja tekemisen muodoksi. Draama tarjoaa lapsille mahdollisuuden kokea mielikuvitusmaailmaa, jossa kaikki normaalissa elämässä mahdoton voi olla mahdollista ja totta. Erilaisissa rooleissa toimimiset ja samaistumiset ovat tärkeitä prosesseja ihmisenä olemisen ja ihmisyyteen kasvamisen kannalta. Draamassa yhdistyvät erilaiset taideaineet sekä lasten kokemukset ja tiedot, mitä työstetään yhdessä valitun aiheen, sadun tai tarinan pohjalta. Perusopetuksessa draama on jo osa lasten taidekasvatusta, sillä se on yksi taideaineista. Perusopetuksen draamaopetuksessa korostuvat muun muassa draamaprosessit, kehontuntemus, kehollinen ilmaisu, teatteri-ilmaisu, teatterin tuntemus ja kirjallisuus. Perusopetuksessa voidaan draaman avulla integroida myös muiden taideaineiden ja oppiainekokonaisuuksien opetusta, minkä lisäksi koulun ulkopuoliset oppilaitokset tukevat lasten taidekasvatusta. Varhaiskasvatuksessa draamatyöskentely on ensisijaisesti esteettistä orientaatiota, mutta se soveltuu myös muiden orientaatioalueiden käsittelyyn. Varhaiskasvatuksen tarkoituksena ei olekaan opiskella oppiaineiden sisältöjä, vaan antaa lapsille välineitä ja valmiuksia perehtyä, ymmärtää ja kokea ympäröivän maailman monimuotoisia ilmiöitä. (Toivanen 2010, 16–17.) Draaman keinot antavatkin mielestämme lapsille upeita mahdollisuuksia toteuttaa luovuuttaan lasten iästä huolimatta. Varhaiskasvatuksen toimijoilla on lukemattomia mahdollisuuksia avata draaman ja muiden taiteen muotojen maailmaa lapsille ja mahdollistaa näin lasten elinikäinen oppiminen myös taiteen parissa. Seuraavassa luvussa perehdymme nukketeatteriin draamakasvatuksen keinona ja mahdollisuutena varhaiskasvatuksen toiminnassa.

4.2 Draamakasvatusta nukketeatterin keinoin lasten kanssa

Draamakasvatus on taidekasvatuksen muoto ja se voidaan jakaa osallistavaan, esittävään sekä soveltavaan osioon. Martinez-Abarcan ja Nurmen (2015, 12, 16) mukaan draamakasvatus voidaan lukea leikkilisen oppimisen kenttään ja se voidaan jakaa myös erilaisiin lajityyppeihin, kuten draamaleikki, ilmaisuleikkituokio, draamaseikkailu, prosessidraama, forumteatteri sekä näytelmän valmistaminen olemassa olevan tai yhdessä luodun käsikirjoituksen pohjalta. Draamakasvatusta voidaan käyttää opetuksessa prosesseina eri-ikäisillä lapsilla ja käyttää erilaisia teatterin dramaturgisia keinoja, kuten rooleja sekä paikan ja tilan manipulointia.

Käytössä oleva todellinen tila, kuten luokkahuone, voidaan ryhmän yhteisestä sopimuksesta muuttaa kuvitteelliseksi paikaksi, jossa vain mielikuvitus on rajana. Draama ja taide tarjoavat sellaista leikkisyyttä, jonka avulla on mahdollisuus käsitellä vaikeitakin aiheita lasten kanssa, esimerkiksi kiusaamista tai syrjintää. Taiteen maailma avaa jopa mahdottomalta kuulostavan todellisuuden, johon harvoin tavallisella keskustelulla päästään. (Toivanen 2010, 8.)

Taidekasvatuksen eri muodot tarjoavat lapsille ja aikuisille mahdollisuuden yhteisille kokemuksille. Leikki, liikkuminen, tutkiminen ja eri taiteen alueisiin liittyvä ilmaiseminen ovat lapsille ominaisia tapoja toimia ja ajatella, minkä vuoksi ne tulisi huomioida toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa voidaan pyrkiä erilaisiin oppimistavoitteisiin draamakasvatuksella ja draamallisessa työskentelyssä kasvattaja hyödyntääkin leikin eri puolia tuoden leikkiin opetuksellisen tai kasvatuksellisen sisällön. Oppimistavoitteita voivat olla muun muassa itseluottamuksen, positiivisen minäkuvan, mielikuvituksen ja keskittymiskyvyn kehittyminen. Lisäksi lasten on helpompi tunnistaa, sanoittaa ja ilmaista tunteitaan draamatyöskentelyn kautta. Lasten yhteistyötaidot ja sosiaaliset taidot kehittyvät sekä ja lapsilla on runsaasti mahdollisuuksia vaikuttaa roolinsa kautta. (Toivanen 2010, 15–17.) Kaikki nämä taidekasvatuksen tuomat hyödyt mahdollistavat mielestämme osallisuuden toteutumista varhaiskasvatuksessa.

Nukketeatteri soveltuu mainiosti lasten ja varhaiskasvattajien työvälineeksi varhaiskasvatuksessa. Nukketeatterissa on mahdollisuus käyttää monenlaisia nukkeja kuten käsi- ja sorminukkeja, kepin päässä olevia hahmoja sekä esineitä ja muuta rekvisiittaa. Nukketeatteri ja nukketeatterileikki ovat oiva ja turvallinen keino itseilmaisuuksiin, sillä katsoja keskittyy nukan toimintaan. Lapsi voi siis omalla tavallaan piiloutua nukan taakse kertoen asioita itsestään nukan kautta. Nukketeatteri yhdistää upealla tavalla draaman, kuvataiteen ja musiikin. Nukketeatterin avulla voidaan tukea varhaiskasvatuksen tavoitteita ja ehkä tärkeimpänä tarjota yhdessä koettua iloa, viihtymistä ja rentoutumista. (Toivanen 2010, 85–86.) Nukketeatterinukke voi olla lähes mikä tahansa tavara, joka muuntautuu mielikuvituksen keinoin miltei eläväksi. Nukkeksi voi toimia muun muassa oma sormi, kivi, luonnosta löytynyt keppi, pikkuauto tai vaikka lapanen. Nukketeatterin vahvuutena voidaan pitää sen tarjoamaa roolisuojausta, jonka turvin lapsi voi eläytyä juuri sellaiseksi henkilöksi kuin sisimmässään haluaa. Lapsella on mahdollisuus samaistua esimerkiksi pikkiriikkiseksi olennoiksi, jolla on mahtavat voimat ja rajattomat mahdollisuudet pärjätä uusissa tilanteissa. (Martinez-Abarca & Nurmi 2015, 122–123.)

Taitava pedagogi osaa käyttää teatterinukkeja myös oman kasvatustyönsä tukena ja nukan avulla voidaan esimerkiksi hallita haastavia tilanteita suuntaamalla lapsen huomio pois häntä häiritsevästä asiasta. Ujolle lapselle teatterinukke voi toimia kohtalotoverina, joka on vielä lasta ujompi ja tarvitsee lapsen apua. Nukan läsnäolo voi myös auttaa lapsia keskittymään ja rauhoittumaan, esimerkiksi keksimällä nukkehahmolle tarina, jossa hän voi herätä liian

kovalla metelöimisellä. Teatterinukkejen avulla voidaan myös loistavasti harjoitella erilaisia sosiaalisia taitoja. Mikäli lapset esittävät nukkejen avulla teatteria, tulee muistaa, että lapselta ei voi vaatia aikuisen taitotason mukaista monen asian samanaikaista tekemistä. Lapsen kädessä nukke saattaa jäädä käden jatkeeksi, mutta lapsen kehon kieli voi silti kertoa voimakkaasta eläytymisestä. Teatterinukke ei olekaan itsetarkoitus, vaan samaistumisen väline ja keino lapselle nauttia ilmaisusta. (Martinez-Abarca & Nurmi 2015, 124–125.)

Nukketeatterissa äänimaailma muodostuu erilaisista ääntelyistä, äänistä, puheesta sekä musiikin voimasta. Äänistä syntyy nukken ilmaisukyky, sillä nukken liikkeet ja ilmeet ovat rajalliset. Äänien avulla voidaan selventää nukkehahmon tunteita ja persoonaa katsojalle sekä musiikin tuoma sävelmaailma luo tunnelman käytössä olevaan tilaan. Nukketeatterin moninaisilla elementeillä on mahdollisuus vangita katsojan mielenkiinto ja luoda ikärajoittomia haltioitumisen hetkiä. (Baric 2009, 38–39.) Nukketeatteri koostuu monenlaisista elementeistä ja sen tekeminen on lähes aina ryhmätyötä.

Nukketeatteriprojektin eri vaiheiden tulee palvella yhteistä päämäärää, mikä edellyttää kaikilta tahoilta yhteistyötä suunnitteluvaiheesta toteutukseen sekä ennen kaikkea valmiutta joustavuuteen. Jokainen nukketeatterin osa-alue on yhtä merkittävässä roolissa kokonaisuuden kannalta. Hyvässä prosessissa on mukana myös turhautuminen ja työskentely nukketeatteriprojektissa vaatiikin osallistujiltaan myös kaaoksensietokykyä. Matkan aikana aukeaa usein myös aivan uusia näkökulmia, jotka suuntaavat tekemistä uudenlaisten näkökulmien äärelle. (Hiltunen 1998, 13.) Omassa nukketeatteriprojektissamme oli nähtävissä myös yllä mainittuja nukketeatteriproessin ominaisuuksia. Seuraavassa luvussa kuvailemme nukketeatteriesityksemme käsikirjoituksen valmistelussa hyödynnettyä Sadutus-menetelmää.

4.3 Sadutus nukketeatterin käsikirjoituksen apuna

Perehtymällä kirjallisuuteen löysimme vahvistusta ajatuksillemme, että sadutus-menetelmä tukee osallisuuden mahdollistumista varhaiskasvatuksessa. Sadutus on oiva lapsilähtöinen keino saada lasten ajatuksia ja mielipiteitä esiin. Toki osallisuutta ja lasten ajatusten esiintuomista olisivat tukeneet toisenlaisetkin lähestymistavat, kuten tarinasäveltäminen, mutta meille sadutus tuntui ominaisimmalta lähestymistavalta ja valitsimme sen taideprojektimme osaksi. Päädyimme käyttämään sadutusta projektissamme nukketeatteriesityksen käsikirjoituksen koostamiseen ja näin pyrimme varmistamaan, että lasten ääni todella tulisi näkyviin. Ryhmämuotoiseen sadutukseen otimme viitteitä myös teatteriesityksen työstämisestä ryhmälähtöisesti, jota kutsutaan Martinez-Abarcan ja Nurmen (2015, 117) mukaan nimillä ideasta esitykseen, devising tai devised theatre. Ryhmän yhdessä laatimat näytelmäkirjoitukset ovat vakiintuneet esitysten vaihtoehtoisiksi tuottamistavoiksi päiväkotij- ja koulumaailman lisäksi myös ammatti- ja amatööriteattereissa. Ryhmä päättää yhdessä näytelmän aiheen sekä sanoman ja juoni kehitellään yhteisten harjoitusten, draaman

eri työtapojen ja leikin avulla. Varhaiskasvatuksessa ideasta esitykseen -työtavan tavoitteena on opettaa lapsille teatterin keinoja, kertoa tarinaa ja luoda omakohtainen kyseisen ryhmän näköinen esitys. (Martinez-Abarca & Nurmi 2015, 117.)

Lasten mielestä heidän kuuntelemisensa on erittäin tärkeää ja se onkin yksi YK:n julistamista lasten oikeuksista (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 2017, artikkelit 12–13). Tutkimusten mukaan lapsilla on ideoita, tietoja ja taitoja, joita meillä aikuisilla ei ole. Suomalainen sadutusmenetelmä on tutkittu ja arjessa käytetty tapa lähestyä lasta, saada lapsen ääni kuuluviin sekä sen avulla voidaan muuttaa varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria. Sadutus on myös helppo ja huokea menetelmä, joka ei ole aikaan eikä paikkaan sidonnainen. Sadutusta voi toteuttaa esimerkiksi kotona, päiväkodissa, kerhoissa, perhekahviloissa, isovanhemmilla sekä teatterissa. Sadutus myös lisää osallisuutta, sillä sen kautta aikuiset ottavat lapsia huomioon heille luontaisella tavalla. (Karlsson 2014, 17–19.)

Sadutus osallistaa lapsia ja antaa lapselle pääroolin tarinan luojana. Aikuinen toimii kirjaajana, ei ohjaile lapsen sanomaa, eikä saa muuttaa tarinan kulkua, vaan kirjaa lapsen kertoman sanasta sanaan. Kirjoitetun tekstin lisäksi moni lapsia myös haluaa ja heillä on oikeus piirtää kuvia tarinan tueksi. Sadutukselle tulee varata tarpeeksi aikaa ja kirjaajan tulee osoittaa lapselle arvostusta, eikä hän saa asettaa mitään odotuksia tarinalle. Lapsella on oikeus matkan varrella ja lopuksi muuttaa tarinaa kasvattajan lukiessa sitä hänelle. Kun lapsi ilmoittaa olevansa valmis ja hänelle on luettu valmis tarina, hän hyväksyy viimeisen version ja siihen kirjataan aika, paikka sekä tarinan keksijät. Lapselle on tärkeää myös, että ystävät, vanhemmat tai isovanhemmat saavat kuulla hänen tarinansa, minkä vuoksi olisi tärkeää jakaa tarina muiden nähtäville tai antaa kotiin viemisiksi. (Karlsson 2014, 38–40.)

1980-luvun lopulla kehitettiin Sadutus-menetelmä, joka oli aivan uudenlainen haastattelukeino ja lähestymistapa lasten ajatuksiin ja tietoihin. Menetelmää käytettiin opetuksessa päivähoitossa sekä perusopetuksessa ja lapset innostuivat kertomaan tarinoita, jotka kirjattiin ylös. Lapset kokivat, että heitä arvostetaan ja kuunnellaan, tämän ansioista lapsen asema muuttui näkyvämmäksi. Sadutus-menetelmä kehitettiin siis tarpeesta saada uusia keinoja joilla lapsi tulisi kuulluksi arjen työssä. Aiemmin tehdyissä tutkimuksissa ja kehittämissuhteissa on selvinnyt, että etenkin lasten kuulemiseen on liian vähän toimivia menetelmiä. Pelkästään kyselemällä aikuiset saattavat saada vastauksia haluamiinsa kysymyksiin, mutta lapset omat halu, toiveet ja mielipiteet jäävät pimettiin. Jos lasten kanssa halutaan parhaalla mahdollisella tavalla toimivaan yhteistyöhön, on tunnettava mitä he ajattelevat ja löydettävä keinoja saada lapsen näkökulmat kuuluviin. (Karlsson 1999, 60–61.) Kasvattajat ovat rakentamassa osallisuutta tukevaa toimintakulttuuria ja lasten kanssa työskennellessä sadutus luokin sille hyvän pohjan. Vaikka osallisuuden toteutumista kohti mennäänkin, ei silti kaikki käytänteet ole juurtuneet vielä tarpeeksi vankasti lasten arkeen.

(Karlsson 2014, 215–216.) Meidän kasvattajien onkin hyödynnettävä kaikkia tarjolla olevia menetelmiä ja oltava kriittisiä omaa työtämme kohtaan.

Opinnäytetyöprosessimme aikana tutustuimme varhaiskasvatuksen, osallisuuden, kestävän kehityksen sekä taiteen ja luovuuden teemoihin liittyvän lähdekirjallisuuden lisäksi myös näihin aiheisiin liittyviin aiempiin opinnäytetöihin. Seuraavassa luvussa kuvailemme hieman aiemmin julkaistuja opinnäytetöitä liittyen varhaiskasvatukseen, osallisuuteen, taiteeseen, luovuuteen, sadutukseen ja nukketeatteriin.

5 Aiemmat opinnäytetyöt

Viime vuosien aikana on tehty useita opinnäytetöitä liittyen erityisesti lasten osallisuuteen ja sen vahvistamiseen päiväkodeissa erilaisia menetelmiä käyttäen. Opinnäytetyömme aihetta suunnitellessamme lähestyimme aihetta sivuavia jo olemassa olevia opinnäytetöitä. Valitsimme tarkastelun kohteiksi kaksi opinnäytetyötä, jotka tutkivat osallisuutta sekä luovien menetelmien käyttöä lasten parissa.

Vesan (2017) opinnäytetyö "Änkripööds oli niin kiivaaa" - Vantaalaisen päiväkodin lasten ja vanhempien osallisuutta vahvistava tapahtuma Suomi 100 -juhlavuoden kunniaksi, keskittyi arvioimaan vanhempien ja lasten osallisuuden toteutumista hänen järjestämässään kevätkarkeloissa. Vesa arvioi osallisuuden toteutumista ja tapahtuman onnistumista kyselylomakkeiden avulla, joihin lapset ja vanhemmat saivat vastata sekä henkilökunnalta saadun palautteen perusteella. Myös havainnointi oli yksi Vesan arviointimenetelmä. Opinnäytetyön yksi päätavoitteista oli tutkia, kuinka vanhempien ja lasten osallisuutta voitaisiin mahdollisesti lisätä varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelussa.

Vesan opinnäytetyön puitteissa toteutettu tapahtuma oli perheiltä saadun palautteiden mukaan onnistunut, mutta päiväkodin henkilökunnalta saaduista palautteista kävi ilmi, että tapahtuman suunnitteluun olisi kaivattu lisää aikaa sekä tiedotus tapahtumasta oli puutteellista. Suomi 100 -teemaiset kevätkarkelot oli Vesan mukaan lisännyt lasten osallisuutta joissain päiväkodin ryhmissä enemmän kuin toisissa. Erityisesti vanhemmilta saatu palaute antoi arvokasta tietoa tulevia tapahtumia sekä niiden suunnittelua varten ja lisäsi näin ollen heidän osallisuuttaan.

Suokas ja Virolainen (2012) toteuttivat opinnäytetyön "Sikapossu ja ystävät" - lasten välisen vuorovaikutuksen tukeminen pienryhmässä osallistavilla ja luovilla menetelmillä eräässä avoimessa päiväkodissa. Toiminnallinen opinnäytetyö sisälsi kahdeksan toimintakertaa eri teemoilla, joita olivat muun muassa musiikki, liikunta, sadutus, kädentaidot ja nukketeatteri. Suokkaan ja Virolaisen tavoitteena oli saada lapset rohkeammin ilmaisemaan itseään,

sitouttaa yhteiseen tekemiseen ja lisätä näin vuorovaikutusta muiden pienryhmäläisten kanssa.

Opinnäytetyö oli kokonaisuudessaan onnistunut ja lapset kykenivät hyvään ryhmätyöhön sekä rohkaistuivat toiminnassaan toimintakertojen edetessä. Lasten mielikuvitus ja luovuus vahvistuivat monipuolisen toiminnan kautta, mutta Suokas ja Virolainen jäivät hieman pohtimaan osallisuuden riittävää toteutumista suhteessa aikuisten vastuuseen toiminnan toteutumisessa sekä rajojen asettamisessa.

Oma opinnäytetyömme aihe syntyi yhteistyössä työelämätahon kanssa. Yhteistyöpäiväkodilta tuli ainoana toiveena lasten osallisuuden vahvistaminen ja me saimme vapaasti suunnitella aihetta ja esittää erilaisia ideoita. Ideointivaiheessa tutustuimme jo olemassa oleviin opinnäytetöihin, jotka sivusivat erilaisista näkökulmista osallisuutta. Halusimme rakentaa opinnäytetyötä itsellemme tärkeistä elementeistä ja meitä kiinnostavista menetelmistä. Molemmat opinnäytetyöt sisälsivät toiminnallisia osuuksia kuten meidän opinnäytetyömme ja antoivat erilaisia näkökulmia toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Saimme hyviä vinkkejä sekä vahvistusta jo olemassa oleville ajatuksillemme, kuten sadutuksen hyödyntämiseen opinnäytetyössä. Suokkaan ja Virolaisen (2012) opinnäytetyö oli todella mielenkiintoista ja innostavaa luettavaa, sillä se sisälsi opinnäytetyömme kannalta merkityksellisiä aiheita ja teoriapohjaa. Seuraavassa luvussa kuvailemme oman opinnäytetyöprosessimme lähtökohtia sekä opinnäytetyömme tavoitetta ja tutkimuskysymystä.

6 Opinnäytetyön lähtökohdat, tavoite ja tutkimuskysymys

Syksyllä 2017 osana varhaiskasvatuksen ohjausosaamisen kurssia pidimme pedagogisen luovan taideprojektin Järvenpäässä Kinnarin päiväkodin 3–5 -vuotiaiden lasten Apilat-ryhmässä. Luova projektimme oli kuusiosainen kronologisesti etenevä yhteiseen taidenäyttelyyn tähtäävä projekti, jossa tuotiin esille kestävän kehityksen ajatuksia ja hyödynnettiin luonnon materiaaleja askartelussa. Projekti alkoi yhteisellä metsäretkellä, josta kerättiin projektia varten askartelumateriaalia, jota olimme hankkineet luonnosta itsekin jo aiemmin lisää. Suunnittelu, työskentely ja toteutus onnistuivat todella hyvin ja päiväkodin henkilökunta sekä lasten vanhemmat olivat otettuja projektistamme. Projektin jälkeen heräsikin ajatus myöhemmästä yhteistyöstä päiväkodin kanssa. Projektimme palautekeskustelussa päiväkodin yhteyshenkilönämme toiminut Apilat-ryhmän lastentarhanopettaja ehdotti meille opinnäytetyön mahdollisuutta saman lapsiryhmän kanssa, mistä opinnäytetyön ideointimme alkoikin kirkastua. Syksyn 2017 varhaiskasvatusopintojen ja opinnäytetyöpajojen lomassa olimme jo pohtineet ja ideoineet tulevaa opinnäytetyötämme ja sen erilaisia mahdollisia toteutusvaihtoehtoja. Emme olleet kuitenkaan edenneet muissa suunnitelmissamme kovin

pitkälle ja Apilat-ryhmään tehty luova projekti auttoi ajatustemme kirkastamisessa ja työelämäkumppanin myötä saimme vauhtia opinnäytetyöprosessimme etenemiseen.

Opintojemme aikana olemme liikkuneet luovuuden, osallisuuden sekä luonnon arvostamisen aiheiden ympärillä useallakin eri opintojaksolla, minkä vuoksi oma tietopohjamme näistä aiheista ja mielenkiintomme niitä kohtaan on kasvanut. Olemmekin kokeneet opinnäytetyömme aiheet osallisuuden, kestävän kehityksen ja luovan taidetyöskentelyn mielekkäinä sekä läheisinä ja syksyn 2017 onnistunut luova projektimme Apilat-ryhmässä rohkaisi meitä jatkamaan työskentelyä näiden aiheiden parissa. Lisäksi aiempi yhteistyömme kyseisen päiväkodin kanssa oli niin hedelmällistä ja sujuvaa, että opinnäytetyön tekeminen samaan paikkaan tuntui erittäin mielekkäältä. Aiemmasta Apilat-ryhmän luovasta projektista saamastamme palautteesta ja omasta reflektoinnistamme nousi esiin, että lasten osallisuus toiminnan suunnitteluun ei ollut riittävä. Lasten osallisuus toteutui hyvin toiminnan aikana, mutta kehityskohteeksemme jäi lasten osallisuuden kasvattaminen myös toiminnan suunnittelussa. Opinnäytetyössämme halusimmekin kiinnittää erityistä huomiota lasten osallisuuden toteutumiseen taideprojektin jokaisessa vaiheessa.

Uudessa valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa osallisuuden painopiste on vahva, minkä vuoksi halusimme toiminnallisen opinnäytetyömme liittyvän osallisuuteen. Päiväkodin yhteyshenkilömme antoi meille vapaat kädet suunnitella opinnäytetyömme aihetta, mutta toivoi osallisuuden näkyvän opinnäytetyössämme. Osallisuuden ajankohtaisuus paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa sekä työelämälähtöisyys loivatkin innostavan pohjan opinnäytetyöllemme, jota oli mielekästä lähteä työstämään. Jatkumona syksyn 2017 luonnon materiaaleja hyödyntäneelle projektillämme halusimmekin tehdä Apilat-lapsiryhmän kanssa uuden kestävän kehityksen teemalla olevan taideprojektin, jossa lasten osallisuus tulisi vielä vahvemmin esiin.

Alla esittelemme muutaman valokuvan syksyn 2017 luovasta taideprojektistamme Apilat-ryhmän lasten kanssa. Kuvien avulla haluamme hahmottaa luovien osallistavien tapojen mahdollistamaa kestävän kehityksen ja luonnon arvostamisen ajatusten tukemista varhaiskasvatuksessa.

Kuva 2: Syksyn 2017 luovan taideprojektimme satukiekkon luonnon roskaamisesta.

Kuva 3: Apilat-ryhmän taitelijat esittelemässä suomineidot ja suomiherrat -taideteosta.

Kuva 4: Yhteisen metsätreen materiaalien pedagogista tutkimista taiteen avulla.

Toiminnallisen opinnäytetyömme tarkoituksena oli kehittää taideprojekti, joka tukee lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa sekä antaa mahdollisesti uusia ideoita ja työkaluja lasten osallisuuden tukemiseen päiväkodin henkilökunnalle. Lapset olivat käsityksemme mukaan aiemmin osallistuneet katsojina päiväkodin nukketeatteriesityksiin, mutta eivät olleet itse suunnitelleet ja toteuttaneet nukketeatteriesitystä. Apilat-ryhmän lastentarhanopettaja ja muut kasvattajat ovat huomioineet lasten osallisuuden toteutumista eri tavoin jo aiemmassa työskentelyssään, mutta toivoimme tuovamme nukketeatteriprojektin avulla vielä joitakin uusia ajatuksia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Koska olimme saaneet Järvenpään kaupungilta tutkimusluvan opinnäytetyöllemme, halusimme antaa projektimme konkreettisenä tuotoksena taideprojektin aikana dokumentoidusta kuvamateriaalista editoidun videokoosteen niin päiväkodille ja Järvenpään kaupungille kuin lasten huoltajillekin.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksenä oli, millä tavoin lasten osallisuuden toteutumista voidaan tukea kestäväen kehityksen taideprojektin avulla päiväkodissa? Pohdimme tutkimuskysymystämme paljon opinnäytetyöprosessin alussa ja se pysyikin lähes samana koko prosessin ajan. Myös opinnäytetyömme nimi ”Apilat-kylässä tapahtuu! - Lasten osallisuutta tukeva kestäväen kehityksen taideprojekti järvenpääläisessä päiväkodissa” pysyi lähes samana koko prosessin ajan.

Me halusimme tehdä toiminnallisen opinnäytetyön, mutta myös tutkimuksellisuus kuuluu olennaisesti opinnäytetyöprosessiin. Toteutimme toiminnallisen opinnäytetyömme laadullisella otteella analysoiden pienimuotoisesti lasten toimintaa kuvattujen videoiden avulla. Analysoinnin ja reflektoinnin avulla pyrimme löytämään vahvistusta ja vastausta tutkimuskysymyksellemme. Vilkan ja Airaksisen (2003, 63.) mukaan laadullinen

tutkimusmenetelmä toimiikin hyvin selvityksen toteuttamiseen ilmiön kokonaisvaltaisessa ymmärtämisessä.

7 Toiminnallinen opinnäytetyö

Halusimme tehdä toiminnallisen opinnäytetyön, sillä se mahdollisti meille kummallekin ominaisen tavan työskennellä ja pääsimme hyödyntämään luovuuttamme enemmän. Päätimme toteuttaa taideprojektin nukketeatterina, jonka suunnittelu ja toteutus olisivat kokonaan lasten tekemää. Kestävän kehityksen näkökulmaa toimme kierrätysmateriaaleilla, joita hyödynsimme nukketeatteriesityksen valmistelussa. Nukketeatteriesitys ja sen luova tekemisprosessi tukivat mielestämme lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa. Videoimme ja valokuvasimme suunnitteluprosessin sekä projektin lopussa pidettävän nukketeatteriesityksen ja tästä kuvamateriaalista editoimme ja koostimme lopullisen päiväkodille, kaupungille ja huoltajille annettavan version. Analysoimme lasten toimintaa projektin aikana sekä myös jälkikäteen videoilta. Taideprojektin aikana sekä sen loputtua pyysimme palautetta myös Apilat-ryhmän henkilökunnalta suullisesti ja kirjallisesti.

Toiminnallinen opinnäytetyö on vaihtoehto tutkimukselliselle opinnäytetyölle ammattikorkeakoulussa ja sen avulla tavoitellaan ammatillisessa kentässä esimerkiksi käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä. Vilkan ja Airaksisen (2003, 65) mukaan toiminnallisiin opinnäytetöihin kuuluu raportin lisäksi myös produkti eli tuotos, jolta vaaditaan toisenlaisia ominaisuuksia kuin opinnäytetyöraportilta. Laurean opinnäytetyöohjeen (2017, 3) mukaan toiminnallinen opinnäytetyö vaatii kuitenkin myös tutkimuksellista asennetta, sillä ammattikorkeakoulun opinnäytetyön tulisi olla työelämälähtöinen tai selkeästi yhteydessä työelämän kehittämiseen. Työelämästä saatu opinnäytetyöaihe tukee hyvin myös opiskelijan ammatillista kasvua. Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö onkin työelämään liittyvä, käytännönläheinen, tutkimuksellisella asenteella toteutettu sekä riittävällä tasolla alan tietojen ja taitojen osoittava. (Vilka & Airaksinen 2003, 9–10, 17.)

7.1 Tutkimuksellisuus toiminnallisessa opinnäytetyössä

Toiminnallisissa opinnäytetöissä tutkimuksellinen selvitys liittyy idean tai tuotteen toteutustapaan, joka tarkoittaa keinoja esimerkiksi oppaan, ohjeistuksen tai tapahtuman sisällön hankkimiseksi sekä keinoja esimerkiksi oppaan tai ohjeistuksen valmistamiseksi ja tapahtuman toteuttamiseksi. Tutkiva asenne toiminnallisessa opinnäytetyössä tarkoittaakin valintojen joukkoa, tarkastelua sekä perustelua aihetta koskevaan tietoperustaan nojaten (Vilka & Airaksinen 2003, 56–57, 154.)

Aineiston ja tiedon kerääminen tulee tarkoin harkita toiminnallisessa opinnäytetyössä, jotta työ määrä on kohtuullinen ja vastaa opinnäytetyön opintopistemäärää. Toiminnallisessa opinnäytetyössä lopullinen toteutustapa onkin perusteltu kompromissi omien resurssien, toimeksiantajan toiveiden, kohderyhmän tarpeiden sekä oppilaitoksen opinnäytetöitä koskevien vaatimusten välillä. Tutkimuskäytäntöjä käytetään toiminnallisissa opinnäytetöissä hieman väljemmässä merkityksessä kuin tutkimuksellisissa opinnäytetöissä. Toiminnallisissa opinnäytetöissä pyritään kuitenkin turvaamaan saadun tiedon laatu käyttämällä valmiita tutkimuskäytäntöjä perustasolla. (Vilka & Airaksinen 2003, 56–57.)

7.2 Laadullinen tutkimusote toiminnallisessa opinnäytetyössä

Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan enemmänkin esimerkiksi kuvamaan tiettyä ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai saamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. Teorian merkitys laadullisessa tutkimuksessa on oleellinen, minkä vuoksi tutkimukseen tarvitaan ehdottomasti teoreettisen viitekehyksen osuus. Teoreettisessa viitekehyksessä kuvataan tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ja niiden välisiä suhteita. Tutkimuksessa tarvitaan teoriaa viitekehyksen lisäksi myös metodien, tutkimuksen etiikan ja luotettavuuden hahmottamiseen sekä tutkimuskokonaisuuden mieltämiseen. Laadullisessa tutkimuksessa nojataan havaintojen teoriapitoisuuteen, mikä tarkoittaa sitä, että tutkimuksen tuloksiin vaikuttavat yksilön käsitys ilmiöstä, tutkittavalle ilmiölle annettavat merkitykset sekä tutkimuksessa käytettävät välineet. Laadullisessa tutkimuksessa tulokset eivät siis ole käytetystä havaintomenetelmästä tai käyttäjästä irrallisia. Kaikki tieto on siinä mielessä subjektiivista, että tutkija päättää tutkimusasetelmasta oman ymmärryksensä varassa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 23–25, 98.)

Toiminnallisissa opinnäytetöissä ei ole aivan välttämätöntä analysoida aineistoa, joka on kerätty laadullista tutkimusmenetelmää hyödyntäen. Analysointia on kuitenkin hyvä tehdä, mikäli selvitystä halutaan käyttää tutkimustietona joidenkin sisällöllisten valintojen perusteluun. Analysointikeinoiksi riittää tällöin tyypittely tai teemoittelu. Analysointikeinon valintaan vaikuttaa, millaista tietoa ollaan etsimässä. (Vilka & Airaksinen 2003, 64.)

Laadullisen aineiston analyysi tarkoittaa aineiston järjestämistä sellaiseen muotoon, että sitä on mahdollista eritellä ja etsiä sen kautta vastauksia tutkimusongelmiin. Kerätty ja käytettävissä oleva aineisto ei itsessään kerro mitään. Laadullisen tutkimuksen tunnusmerkkinä onkin kaikissa analyysin vaiheissa tapahtuva uusien merkitysten rakentaminen. Merkityksiä rakennetaan esittämällä kuvauksia, tekemällä päätelmiä ja tulkintoja sekä antamalla selityksiä tehdyille ratkaisuille. (Eskola & Suoranta 2008, 225.)

Laadullinen tutkimus on tutkimustyyppiltään empiiristä. Laadullisessa tutkimuksessa onkin kyse empiirisen analyysin tavasta tarkastella havaintoaineistoa ja argumentoida. Empiirisessä

analyysissä lähdeaineistoa tuottavien tiedonantajien tunnistettavuus yksilöinä häivytetään, kun taas teoreettisessa analyysissä korostuu aina, kuka on sanonut mitä ja milloin. Empiirisen analyysin raportissa korostuu, miten metodit ohjaavat ihmisjärjen suorittamaa henkistä tarkastelua. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 27.)

Toiminnallisissa opinnäytetöissä riittää usein niin sanottu suuntaa antava tieto, minkä vuoksi litterointi, eli puhtaaksi kirjoittaminen äänitallenteilta tai videoilta, ei ole yhtä välttämätöntä, järjestelmällistä ja täsmällistä kuin tutkimuksellisissa opinnäytetöissä. Toiminnallisissa opinnäytetöissä litterointi keskitetäänkin yleensä sisällön tuottamisessa tarvittuun tietoon, joka on kohderyhmän kannalta mielekästä. Analysoitavan aineiston laatu on määrää tärkeämpää ja laadun kriteereinä ovat aineiston monipuolisuuden lisäksi se, miten hyvin aineisto vastaa toiminnallisen opinnäytetyön sisällöllisiin tavoitteisiin ja kohderyhmän tarpeisiin. (Vilka & Airaksinen 2003, 63–64.) Laadukkaasti tehty tutkimus on investointi, joka tuottaa arvokasta tietoa yritykselle. Näin palveluja kyetään kehittämään ja tutkimus tuokin usein hintansa takaisin. Tutkimusta tehdessä tulee huomioida myös rehellisyys ja puolueettomuus, jottei vastaajille aiheudu tutkimuksesta mitään haittaa. (Heikkilä 2010, 29–30.)

Toiminnallinen opinnäytetyömme toteutettiin laadullisella tutkimuksellisella otteella analysoiden lasten toimintaa ja osallisuutta taideprojektin aikana kuvatuilta videoilta. Vilkan ja Airaksisen (2003, 63) mukaan toiminnallisessa opinnäytetyössä laadullista tutkimusasetusta voidaan käyttää myös tilanteessa, jossa tavoitteena on toteuttaa kohderyhmän näkemyksiin nojautuva idea. Tämä ajatus tukikin laadullista tutkimusotetta opinnäytetyössämme, jonka toiminnallisena osiona toteutettiin lasten ideoima, valmistama ja esittämä nukketeatterinäytös.

7.3 Taideprojektin toimintaympäristö ja kohderyhmä

Nuoret lapset haluavat tutustua ympäristöönsä ja oppia elämään siinä. He tarkkailevat, kokeilevat, haistavat ja jopa maistavat kaikkea ympärillään olevaa. Lapsen havaintojen tekoon innostava ympäristö tukee hänen kognitiivista, esteettistä ja motorista kehitystään sekä mielikuvitusta ja sosiaalisia taitoja. Innostava ympäristö tarjoaa tilaa ihmettelulle, ruokkii uteliaisuutta ja kutsuu pohtimaan. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 82.) Päiväkodissa lapset ja aikuiset osallistuvat arjen käytäntöihin, minkä vuoksi heillä kaikilla on oma osuutensa pedagogisen toimintaympäristön muotoutumiseen. Varhaiskasvatusympäristö onkin tietoisesti ja tiedostamattomasti rakennettu sekä rakentunut ympäristö. (Raittila & Siippainen 2017, 283–284.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 15) edellytetään pedagogisen toiminnan olevan kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista sekä tavoitteellista toimintaa lasten

hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Pedagogisten monipuolisten oppimisympäristöjen kehittämiseksi on kuitenkin hyödynnettävä niin henkilöstön kuin lasten osaamista (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 27). Raittilan ja Siippaisen (2017, 287) mukaan lapset rakentavat pedagogista ympäristöä osallistumalla aktiivisesti, jättäytymällä etäämmälle suunnitellusta toiminnasta tai keksimällä omia uusia ratkaisuja. Nykyisin varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt nähdään yhteisessä toiminnassa rakentuviksi ja lasten osallisuuteen on alettu kiinnittämään enemmän huomiota (Raittila & Siippainen 2017, 290). Järvenpään kaupungin paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa (2017, 7) kiinnitetään myös huomiota osallisuuteen ja siinä kuvataan lapsen osallisuuden palikoita sekä kasvattajan roolia seuraavin sanoin: kasvattaja kuuntelee lasta, ottaa tämän ajatukset huomioon ja varmistaa lapsen kuulumisen tunteen.

Lapsen taitojen kehityksessä on usein nähtävissä tyypillinen kehityskaari, jonka tunteminen auttaa aikuisia näkemään lapsen toimintatarpeet ja tukemaan lapsen kehitystä. Lapsen tiedot karttuvat aina jossain kehityksellisessä ympäristössä ja siinä vaikuttavissa vuorovaikutussuhteissa, jotka kattavat henkilöiden välisen vuorovaikutussuhteen lisäksi esineiden parissa tapahtuvan tutkimisen ja kokeilun sekä kuvitteellisen toiminnan. Kun lapsi luottaa häntä hoivaaviin aikuisiin, lapsi kokee perusturvallisuutta, joka on välttämätön pohja ympäristön tutkimiselle ja oppimiselle. Varhaisvuosien erilaisilla kokemuksilla onkin suuri merkitys lapsen tulevalle kehitykselle. Lapset tarvitsevat erilaisia tapoja oppia, minkä vuoksi varhaiskasvatuksessa kasvattajien on tärkeää havainnoida lasta, lapsen toimintatapoja sekä lapsen yksilöllisiä piirteitä. (Aaltonen ym. 2008, 8, 10.) Varhaiskasvatusta jäsentää lapsen numeerinen ikä ja lapsen iän ja kehitystason on nähty liittyvän luonnollisesti toisiinsa, minkä vuoksi kasvattajilla tulee olla ikäkausididaktista ja kehitysvaiheisiin liittyvää tietämystä. 3–5 -vuotiaiden lasten ryhmässä erilaiset taitotasot näkyvät, mutta tämän ikäryhmän lapsille järjestetään yleensä silti yhteistä toimintaa 5-vuotiaille järjestettäviä viskarituokioita lukuun ottamatta. (Siippainen 2017, 215–217.)

Kolmen vuoden iässä lapsi on muun muassa kasvamassa itsenäisyyteen ja vaatii irtiotta vanhemmista, nauttii taitoa ja pyrkimystä vaativista tehtävistä, kykenee sietämään lieviä pettymyksiä ja odottamaan vuoroaan, osaa liittää ajatuksia toisiinsa, pystyy monimutkaisempien suunnitelmien tekemiseen ja ohjeiden noudattamiseen, osaa kertoa tapahtumista ja tuottaa monisanaisia lauseita, riisuu ja pukee suurimman osan vaatteista, nauttii muiden kanssa leikkimisestä, juoksee, hyppii tasajalkaa, piirtää pääjalkaisia ihmishahmoja, säätelee toimintaansa kehujen tai moitteiden mukaan sekä alkaa ymmärtää tunteita ja näkökulmia. Neljän vuoden iässä lapsi on muun muassa utelias, innostuva, luova, omatoiminen, alkaa tuntea vastuuta ja syyllisyyttä, on ajatuksissaan kaikkivoipa, uskoo tahtonsa tapahtuvan, vertailee ja ryhmittelee, ymmärtää ja noudattaa erilaisia sääntöjä, on taitava kertomaan asioista ja tapahtumista, kiinnostuu sanaleikeistä ja riimittelystä, riisutuu ja pukeutuu itsenäisesti, sekoittaa todellisuuden ja mielikuvituksen, osaa hyppiä

yhdellä jalalla eteenpäin, hallitsee oikean kynäotteen, osaa noudattaa sääntöjä aika hyvin ja näkee varsinkin toisen tekemät sääntörikkomukset, omaa jo neuvottelutaitoja sekä tuntee myötätuntoa. Viiden vuoden iässä lapsi on muun muassa kehityksessään usein suvantovaiheessa, omatoiminen, tasapainoinen ja sopeutuva, ymmärtää toden ja sadun eron, alkaa päätellä ja ymmärtää monimutkaisempia syy-seuraussuhteita, pohtii, ratkaisee ongelmia, väittelee ja esittää vaihtoehtoja, hallitsee äidinkielen taivutussäännöt, alkaa osoittaa kiinnostusta kirjoitettuun tekstiin, toimittaa asioita ja välittää viestejä, pelaa mielellään pelejä keskittyneesti ja muistaa pelisäännöt, liikkuu sulavasti, piirtää 6-osaisen ihmisen, leikkaa tarkasti ääriviivojen mukaan, hyväksyy auktoriteetin ja samaistuu aikuisiin. (Aaltonen ym. 2008, 10–12, 19–20, 23–25, 28–30, 33–35.)

3–5 -vuotiaat lapset ovat yleensä hyvin yhteistyökykyisiä ja ystävällisiä sekä kopioivat aikuisten asenteita ja tunnetiloja. Tämän ikäiset lapset tarvitsevat usein aikuisilta paljon rohkaisua ja kannustusta muun muassa aloitteellisuuteen. Tämän vuoksi aikuisten tulisikin tarjota 3–5 -vuotiaille lapsille sellaisia aktiviteetteja, joihin lasten kyvyt riittävät ja lapset saavat kokea onnistumisia. Aikuisten tulee antaa lapsille myös paljon aikuisen hyväksyntää ja kannustusta, sillä lapset nauttivat näistä. Aikuisten tulee myös huomioida omaa sanatonta viestintäänsä, jotta siitä huokuvat asenteet ja tunnetilat tukevat toimintaa. (Sharman, Cross & Vennis 2007, 139.) 3–5 -vuotiaiden lasten ryhmässä taitotasot voivat vaihdella hurjastikin. Sharmanin, Crossin ja Vennisin (2007, 137) mukaan lasten parissa toimiessa ja heidän kehityksensä tukemiseksi onkin tärkeää tiedostaa kunkin lapsen ikäkauden tyypilliset kehitysaskeleet, mutta tulee silti muistaa huomioida jokaisen lapsen yksilöllinen kehitystahti. Taideprojektin suunnittelussamme pyrimme ottamaan huomioon kohderyhmän ikäkausien erot ja niistä johtuvat mahdolliset tuen tarpeet. Seuraavassa luvussa käymme hieman läpi toiminnallisen opinnäytetyön arvioinnin suunnitelmaa, minkä jälkeen kerromme tarkemmin taideprojektin suunnittelusta ja toteutuksesta.

7.4 Toiminnallisen opinnäytetyön arvioinnin suunnitelma

Toiminnallisissa opinnäytetöissä tulee usein vastaan asioita, joita ei voikaan toteuttaa suunnitelluilla tavoilla. Tämän vuoksi on hyvä pohtia, millaiset tavoitteet jäivät lopulta saavuttamatta ja miksi näin kävi. On myös hyvä pohtia prosessin aikana muutettuja tavoitteita ja miksi niitä päädyttiin muuttamaan. Jotta oma arviointi ei jäisi liian subjektiiviseksi, on hyvä kerätä palautetta myös työelämäkumppanilta. Tavoitteiden saavuttamisen arvioinnin tukemiseksi on hyvä pyytää työelämäkumppanilta palautetta esimerkiksi tapahtuman onnistumisesta sekä oppaan tai ohjeistuksen käytettävyydestä. Toteutustavan arvioinnissa tulee huomioida myös tapahtuman järjestämiseen liittyvien käytännön järjestelyjen onnistuminen sekä sisällön tuottamiseen käytettyjen materiaalien arvioiminen. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 155, 157–159.)

7.5 Taideprojektin kulku opinnäytetyön toiminnallisena osana

Onnistuneen toteutuksen lähtökohtana oli pyrkimyksemme luoda turvallinen ilmapiiri kaikille nukketeatteriprojektiin osallistuville lapsille. Teatteri-ilmaisussa onkin tärkeää, että toimiessaan ryhmässä lapsi tuntee olevansa turvassa sekä henkisesti, että fyysisesti. Kaikki lapset sekä heidän ideansa ovat samanarvoisia ja ohjaajan on työskenneltävä sen eteen, että jokaisen lapsen taiteelliset ratkaisut tulevat kuulluksi. Taideprosessi voi onnistua toivotunlaisesti ainoastaan kannustavassa, suvaitsevassa ja positiivisessa ilmapiirissä. (Airaksinen & Okkonen 2006, 14.)

Toteutimme taideprojektin kuudella eri projektikerralla lasten kanssa. Koska taideprojektissamme videointi oli erittäin suuressa roolissa, pyysimme lasten huoltajilta kuvausluvut ennen ensimmäistä projektikertaa. Käytimme projektin aikana noin 4–6 lapsen pienryhmämallia nukketeatteriesityksen suunnitteluun ja rekvisiitan valmistamiseen. Näitä pienryhmiä pidettiin keskimäärin neljä peräkkäin, jotta kaikki lapset pääsivät osallistumaan omaan tahtiinsa ja saivat omat mielipiteensä kuulluiksi. Olimme sopineet Apilat-ryhmän yhteyshenkilönämme toimivan lastentarhanopettajan kanssa, että projektikertamme alkaisivat kaikkina kertoina lasten aamupiirin jälkeen kello 9.00. Yhden taideprojektikerran kesto oli noin 1–2 tuntia, jotta ehdimme rauhassa valmistella esitystä kaikkien lasten kanssa. Syksyn 2017 luovan projektin aikana huomasimme, että kaikki lapset eivät jaksakaan keskittyä yhteen työhön kovin pitkään, minkä vuoksi yhden ryhmäkerran kesto oli suunniteltu olevan noin 15–20 minuuttia. Projektin aikana pyrimme myös huomioimaan jokaisessa toimintatuokiossa lasten omalle luovuudelle jätettävän tilan. Kannustimmekin siis lapsia käyttämään kierrätysmateriaaleja nukketeatteriesityksen valmistelussa omilla luovilla tavoillaan sekä korostimme, että kaikki teokset ovat todella hienoja ja jokaisen suunnitteluideat olivat hyviä ja jollakin tavalla toteutuskelpoisia. Taideprojektin lopussa pidimme yhteisen nukketeatteriesityksen, johon kutsuttiin vieraksi viereisten ryhmien lapsia ja kasvattajia. Taidenäyttely oli syksyn 2017 luovassa projektissamme odotettu loppuhuipennus ja halusimme mahdollistaa lapsille uuden yhteisöllisen kokemuksen taideprojektin lopussa.

Käsitteenä yhteisöllisyyttä käytetäänkin kuvaamaan ihmisten välistä yhteistyötä ja sen monenlaisia yhteistyön muotoja. Yhteisöllisyys ja sen jäsenten välinen vuorovaikutus synnyttävät sosiaalista pääomaa sekä luottamusta, vastavuoroisuutta ja verkostoitumista. (Pohjola 2015, 16–18.) Päiväkodin ja huoltajien välisessä yhteistyössä taas ajatellaan, että vanhemmilla on ensisijainen kasvatusvastuu lapsestaan ja päiväkodin henkilöstö tarjoaa ammatillista tietoa, taitoa sekä osaamista. Yhtenä yhteistyön tavoitteena voidaankin pitää vanhempien ja kasvattajien asiantuntemuksen sekä kokemusten yhdistämistä palvelemaan lapsen kasvun ja kehityksen tarpeita parhaalla mahdollisella tavalla. Toimiva yhteistyö

päiväkodin ja kodin välillä rakentuu vuorovaikutukselle, joka perustuu kuulemiselle, kunnioitukselle, luottamukselle ja dialogisuudelle. (Kekkonen 2012, 42–45.) Lapsi kuljettaakin kehossaan, mielessään, muistissaan sekä tunteissaan eri kasvuympäristöjensä todellisuuksia ja luo niistä omaa identiteettiään. Kasvattajan ja vanhemman välinen vastavuoroinen kumppanuussuhde luo lapselle tunteen siitä, että hän on tärkeä ja hänen elämässään olevat aikuiset vaalivat ja kannattelevat yhdessä jakamaansa yhteistyötä. (Kaskela & Kekkonen 2006, 21.)

Taideprojektimme lopuksi olimme suunnitelleet pyytävämme Apilat-ryhmän henkilökunnalta kirjallisen sekä suullisen kokonaispalautteen projektistamme ja sen onnistumisesta. Olimme suunnitelleet keskustelevamme jokaisen projektikerran jälkeen Apilat-ryhmän varhaiskasvattajien kanssa ja näin pyrkiä saamaan selville heidän mielipiteensä taideprojektikertamme onnistumisesta ja lasten osallisuuden toteutumisesta. Olimme myös suunnitelleet refleктоivamme itse joka toimintakerran jälkeen osallisuuden toteutumista sekä toiminnan sujuvuutta ja tavoitteellisuutta. Lapsilta saatava palaute on yleensä välitöntä toiminnan aikana, mutta olimme suunnitelleet kysyvämme myös lapsilta jokaisen toimintatuokion jälkeen erikseen kyseisen kerran mielekkyydestä.

Seuraavissa alaluvuissa kuvailemme taideprojektimme kulkua. Esittelemme jokaisen projektikerran erikseen omana alalukunaan. Jokaisen projektikerran kuvauksen alussa kerromme alkuperäisestä suunnitelmasta ja siihen mahdollisesti tehdyistä suunnitelmamuutoksista, minkä jälkeen kerromme projektikerran toteutuksesta ja kyseisen kerran reflektiostamme.

7.5.1 Ensimmäinen projektikerta keskiviikkona 21.2.2018

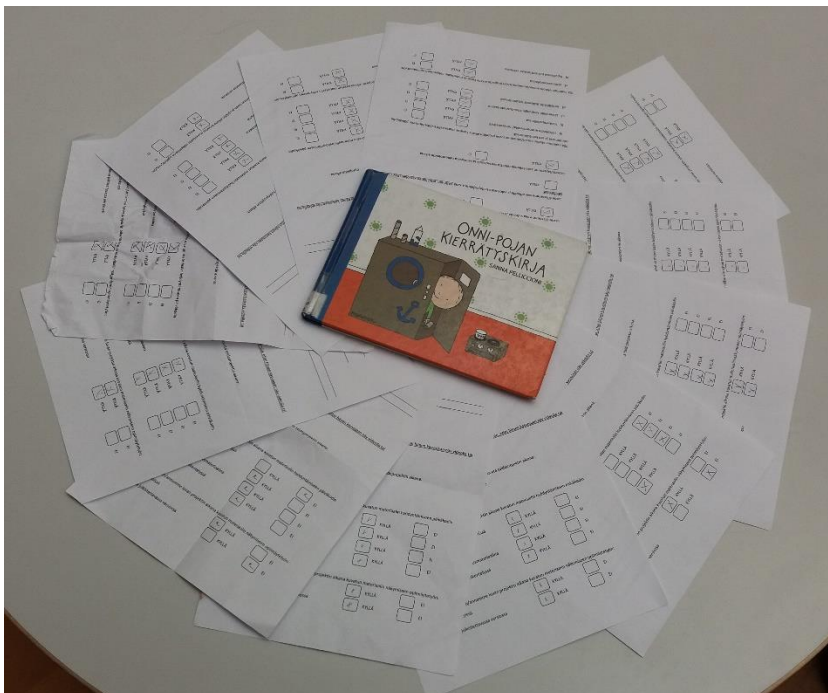
Ensimmäiselle tapaamiskerralle suunnitelmanamme oli käydä Apilat-ryhmän lasten kanssa läpi taideprojektiamme sekä kestävän kehityksen ja kierrätyksen ajatuksia muun muassa lapsille suunnatun kierrätyskirjan avulla. Suunnittelimme aloittavamme myös nukketeatteriesityksen käsikirjoituksen ideoimisen lasten kanssa ensimmäisellä kerralla. Tälle kerralle olimme alun perin suunnitelleet jakavamme lapsille myös kotiin vietäviksi A4-kokoiset paperit, joissa esittelisimme taideprojektiamme huoltajille ja pyytäisimme perheitä toimittamaan päiväkodille jotain kierrätysmateriaalia nukketeatteriesityksen valmistelua varten. Pyytäessämme perheitä avuksi taideprojektin suunnitteluvaiheeseen pyrimme edistämään myös yhteisöllisyyden kokemusta ja vahvistamaan huoltajien ja päiväkodin välistä kasvatuskumppanuutta.

Noin kolme viikkoa ennen taideprojektin alkua päädyimme kuitenkin vielä muuttamaan alkuperäistä kuvauslupasuunnitelmaamme laajemmaksi useammilla kysymyksillä (ks. liite 1).

Näin halusimme varmistaa kuvamateriaalin mahdollisen jatkokäytön lupa-asiat hyvissä ajoin ennen projektimme alkua, jotta osaisimme tehdä kuvaussuunnitelmat huoltajien myöntämien lupien mukaisesti. Laajemmalla kuvauslupakyselyllä halusimme myös varmistaa suuremman määrän oikein dokumentoitua kuvamateriaalia, jota voisimme hyödyntää lopullisessa videossa. Kuvauslupalomakkeen yhteydessä esittelimme projektiamme, sekä pyysimme huoltajilta kierrätysmateriaalin toimitusta päiväkodille. Toimitimme kuvauslupalaput päiväkodin yhteyshenkilöllemme noin kahta viikkoa ennen taideprojektimme aloitusta. Hän jakoi ne huoltajille koteihin vietäviksi ja huolehti niiden palautumisesta päiväkodille.

Noin viikkoa ennen ensimmäistä kertaamme, kävimme lainaamassa eri kirjastoista kestävään kehitykseen ja kierrätykseen liittyviä lasten kirjoja. Useista vaihtoehdoista päädyimme Sanna Pelliccionin kirjaan Onni-pojan kierrätyskirja. Kyseinen kirja sopikin mielestämme parhaiten 3–5 -vuotiaille lapsille ja sen sisältö palveli parhaiten omaa taideprojektiamme. Kirjassa Onni-poika askarteli isänsä ja äitinsä kanssa pahvilaatikoista laivan. Kirjassa käsiteltiin kierrätysteemaa melko laajasti siihen nähden, että kirja oli kuitenkin sopivan lyhyt ensimmäisellä kerralla luettavaksi. Kirjassa käsiteltiin erilaisia kierrätyksen muotoja, kuten kirpputoria ja tavaroiden kiertokulkua sekä jätteiden lajittelua ja niiden uusiokäyttöä. Kirjan kuvitus oli mielestämme 3–5 -vuotiaille lapsille sopivaa ja se tuki hyvin kirjan tekstiä. Kirjan avulla uskoimme saavamme heräteltyä lasten kanssa vilkasta keskustelua kierrätyksestä. Kirjan avulla uskoimme antavamme lapsille myös konkreettisia esimerkkejä, miten kierrätysmateriaaleja voidaan mahdollisesti hyödyntää askartelussa.

Muutamaa päivää ennen projektimme sovittua aloituspäivää kävimme päiväkodilla hakemassa kuvauslupalaput yhteyshenkilöltämme. Kaikki taideprojektimme aikana päiväkodilla paikalla olevien lasten huoltajat olivatkin onneksemme palauttaneet kuvauslupalaput päiväkodille. Kuvauslupien pohjalta suunnittelimme, kuinka toteuttaisimme opinnäytetyön dokumentoinnin, jotta huoltajien toiveet lasten kuvaamisesta toteutuisivat. Tällä kerralla suunnittelimme myös, missä päiväkodin tilassa toimintamme tulisi tapahtumaan ja kävimme myös läpi huoltajien päiväkodille tuomia kierrätysmateriaaleja.

Kuva 5: Ensimmäisen kerran suunnittelua ja kuvauslupien läpikäyntiä.

Ensimmäisellä projektikerrallamme saavuimme päiväkodille sovitusti puoli yhdeksältä, jotta ehtisimme esivalmistelemaan ensimmäisen kerran toimintaa ja sen dokumentointia. Lapset olivat esivalmistelujemme aikana aamupiirissä ja aamupiirin jälkeen olimmekin valmiina vastaanottamaan lapsia toimintatuokioomme. Pyrimme vastaanottamaan lapset iloisina ja positiivisina huoneeseen, jossa pidimme ensimmäisen tuokiomme. Näin pyrimme luomaan lapsille innostavan ja turvallisen ilmapiirin. Mielestämme onnistuimmekin hyvin innostavan ja turvallisen ilmapiirin luomisessa. Lapset vaikuttivat luottavaisilta ja innostuneilta sekä avoimilta kanssamme, mihin vaikutti varmasti, että lapset tunsivat meidät entuudestaan edellisen syksyn kouluprojektimme kautta.

Aloitimme tapaamisen kertaamalla toistemme nimet ja juttelemalla tulevasta nukketeatteriprojektista sekä kierrätyksestä, jonka jälkeen luimme Onni-poijan kierrätyskirjan. Lapsilla oli paljon asiaa ja tietoa kierrätyksestä. Lapset jakoivat avoimesti tietoaan ja omia mielipiteitään ryhmässä. Sattumalta ryhmässä ei ollut tällä kertaa kuin yksi tyttö ja mielestämme hän ei ehkä uskaltanut tuoda kaikkia omia toiveitaan esiin. Vaikka pyrimme olemaan neutraaleja, emmekä asettaneet sukupuolirooleja ideoinnille, ryhmässä näkyivät kuitenkin niin sanottujen tyttöjen ja poikien leikkien ja mielenkiinnon kohteiden erot.

Kuva 6: Kierrätys-teemaan tutustumista satukirjan avulla.

Reflektoinnissamme tulimme siihen tulokseen, että tulevilla kerroilla meidän tulisi kiinnittää enemmän huomiota puheenvuorojen tasaisempaan jakautumiseen. Yksi lapsista osasi hienosti viitata ja odottaa puheenvuoroaan, mutta osa lapsista puhui muiden päälle.

Tarkoituksellisesti emme ohjanneet lapsia kovin paljoa tällä kerralla, sillä halusimme ideoinnin kumpuavan vapaasti lapsilta itseltään. Huomasimme kuitenkin, että jouduimme tarkentamaan nukketeatteriesityksen juonen kulun reunaehtoja. Poikavoittoisessa ryhmässä suurin osa ryhmäläisistä oli sitä mieltä, että nukketeatteriesityksessä pitäisi ampua toinen toisiaan ja hahmot kuolisivat. Kävimme yhdessä keskustelun, että nukketeatterin on tarkoitus olla ystävällinen, eikä siinä kiusata ketään ja päiväkodin nuorimpienkin lasten tulisi voida katsoa esitystä ilman pelkoa. Olimmekin jo puhuneet päiväkodin yhteyshenkilömme kanssa, että voisimme kutsua päiväkodin muita lapsiryhmiä katsomaan lopullista nukketeatteriesitystämme.

Mielestämme onnistuimme pysymään melko hyvin taustalla ja antamaan lasten ideoiden lentää vapaasti. Huomasimme kuitenkin ohjauksen aikana ja jälkikäteen refleктоimalla, että olisimme voineet olla vielä tarkempia omien ehdotustemme ja kysymystemme kanssa. Kysyimme esimerkiksi lapsilta, haluaisivatko he nukketeatteriesitykselle vaikka pahvilaatikosta tai lakanasta näyttämön vai haluaisivatko he esittää nukketeatteria mieluiten ilman näyttämöä. Yksi lapsista ehdotti haluavansa esitykseen sadepilven ja me jatkoimme innostuneina lausetta, että haluaisitko pilveen myös roikkuvia pisaroita. Haasteellista olikin

vielä tiedostaa ja tunnistaa oma roolimme ja rajat lasten osallisuuden optimaaliseen toteutumiseen. Lapsilta kumpusi erittäin mielikuvituksellisesti rikkaita ideoita ja itsekin innostuimme vielä lisää opinnäytetyömme taideprojektista ja sen toteutuksesta. Reflektointin aikana meille heräsikin kysymys, miten paljon voimme osallistua innostuneeseen ideointiin lasten kanssa? Mielestämme meidän tulee kuitenkin osallistua lasten kanssa suunnitteluun, jotta suunnittelu on dialogista ja vastavuoroista. Mikäli olisimme vain hiljaa taustalla, ei ilmapiiri mielestämme olisi aktivoivaa ja tasapainoista ja lapset eivät ehkä uskaltaisi esittää kaikkia omia mielipiteitään. Osallisuushan toteutuu vuorovaikutuksessa, minkä vuoksi meidänkin tulisi osallistua ryhmän vuorovaikutukseen ohjaamalla ja kannustamalla lapsia projektin etenemisessä. Meille heräsi toimintatuokion aikana myös tunne, että lapset tarvitsevat omille ideoilleen paljon tukea ja positiivista palautetta, jotta he uskaltavat kertoa lisää omia villedä ajatuksiaan ja ideoitaan.

Lasten monipuoliset ideat nukketheateriesitykselle yllättivät meidät positiivisesti. Lapset halusivat esimerkiksi eri vuodenaikojen näkyvän esityksessä ja kevät sekä lähestyvä pääsiäinen näkyivät myös lasten ajatuksissa ja ideoissa. Päiväkodille tuoduissa kierrätysmateriaaleissa oli sattumalta vanhoja koulujen opetustauluja, joista useassa olivat aiheena eri vuodenaajat. Lapset ihastuivatkin tauluihin ja äänestivät nukketheaterissa käytettäväksi tauluiksi kesätaulun ja Jouluteemaisen talvitaulun.

Hiihtolomasta ja sairasteluista johtuen lapsia oli paikalla vain seitsemän, minkä vuoksi päätimme pitää tällä kerralla käydyn sisällön myös puuttuvien lasten kanssa seuraavan tapaamiskertamme aikana. Keskustelimme projektikertamme lopuksi myös Apilat-ryhmän kasvattajien kanssa ja he olivat asiasta samaa mieltä. Näin voisimme tarjota kaikille lapsille samanlaisen perehdytyksen taideprojektiimme ja lapsillekin tulisi selväksi, mitä projektin aikana olisi tarkoitus tehdä. Olimme varanneet ensimmäiselle kerralle aikaa noin puolitoista tuntia, mutta lapsimäärästä johtuen toimintakertamme pituus olikin vain noin 45 minuuttia.

7.5.2 Toinen projektikerta maanantaina 26.2.2018

Toiselle projektikerrallamme olimme alun perin suunnitelleet käyvämmekin lasten kanssa yhdessä läpi perheiden tuomia kierrätysmateriaaleja ja jatkavamme nukketheateriesityksen käsikirjoituksen suunnittelua sekä mahdollisesti myös aloittavamme nukketheaterin lavasteiden ja hahmojen askartelua. Koska ensimmäisellä projektikerrallamme Apilat-ryhmän lapsista vain kuusi lasta osallistui nukketheateriesityksen ideointiin, muutimme suunnitelmiamme tälle kerralle hieman. Tälle projektikerralle suunnittelimmekin lukevamme Onni-pojan kierrätyskirjan niille Apilat-ryhmän lapsille, jotka eivät edellisellä kerralla olleet päiväkodissa hoidossa hiihtoloman tai sairauden vuoksi. Suunnittelimme jakavamme lapset

muutamaan pienryhmään ja kerätä heiltä askarteluideoita sekä aloittaa työstämään hahmoja ja rekvisiittaa tulevaa nukketeatteriesitystä varten.

Saavuimme päiväkodille hyvissä ajoin noin puoli yhdeksältä esivalmistelemaan tiloja sekä katsomaan keitä lapsia oli paikalla ja samalla teimme vielä viime hetken toteutussuunnitelmia. Lapsilla oli ensin aamupiiri, josta kasvattajat ohjasivat kahdeksan lasta luoksemme siihen tilaan, joka oli varattu toiminnallemme. Ensin esittelimme itsemme ja muistelimme hetken lasten kanssa edellistä kohtaamistamme syksyllä 2017 taideprojektin yhteydessä. Kertasimme vielä ryhmässä olevien lasten nimet sekä omat nimemme ja esittelimme tulevan nukketeatteriprojektin ajatusta lapsille. Luimme lapsille Onni-pojan kierrätyskirjan ja keskustelimme kierrätyksestä. Lapsilla olikin jo paljon tietoa kierrättämisestä ja kuinka kierrätysmateriaalia voi hyödyntää askarteluun.

Keskustellessamme lasten kanssa, millaisia hahmoja he haluavat esitykseen sekä tulevasta juonen kulusta, huomasimme, että osalla lapsista oli selvästi omia ideoita ja osa lapsista toisteli vain vierustoverilta kuultuja ajatuksia. Meille heräsikin kysymys, että kuinka ideoinnin keruun voisi toteuttaa niin, ettei lapsille tulisi kiusausta matkia toisia, vaan ideat ja ajatukset todella olisivat omia? Uskoimme kuitenkin ryhmien kokoonpanojen muuttumisen ja useammalla kerralla lasten haastattelemisen tuovan jokaiselta lapsilta omia ideoita esiin. Lapsilta tuli mahtavia ideoita ja osaa niistä pääsimmekin heti toteuttamaan askarrellen. Ideoinnin jälkeen osa lapsista halusi lähteä leikkimään ja osa halusi jäädä taiteilemaan. Osa lapsista maalasi nukketeatteriin lakanakangasta näyttämölle ja osa askarteli taloja sekä perhoshahmoja tikkuihin. Lapset itse ideoivat ja etsivät sopivia materiaaleja tarjolla olevista tuotteista.

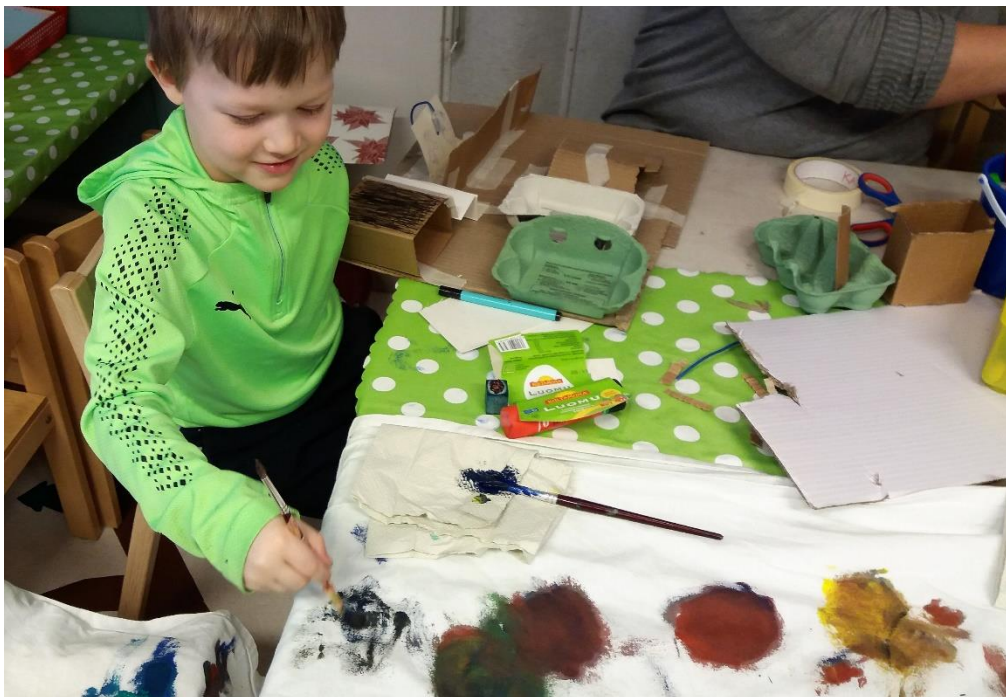

Kuva 7: Innokas pieni maalari oli luova ja tuottelias.

Kuva 8: Mielikuvitus laukkasi ja pojat tarttuivatkin rivakasti tuumasta toimeen.

Lapset taiteilivat meille varatussa tilassa kahdessa osassa, jotta jokaisella lapsella olisi paremmin tilaa käytettävissään omalle luovuudelleen ja myös me aikuiset voisimme paremmin tarjota lapsille yksilöllistä apua tarvittaessa. Ensimmäinen ryhmä muotoutuikin lasten omien toiveiden mukaisesti, minkä jälkeen taiteillut ryhmä pääsi aamupäiväulkoilulle ja seuraavat innokkaat taiteilijat pääsivät askartelemaan ja maalaamaan kanssamme ennen ulkoleikkeihin lähtöä. Vastaavanlainen porrastettu malli oli käytössämme syksyn 2017 taideprojektin aikana ja lapset selvästikin toimivat sille projektille muodostuneiden käytänteiden mukaisesti. Aiemmassa projektissamme annoimme lapsille valmiin askarteluidean, mitä he saivat toteuttaa omilla luovilla tavoillaan. Nyt muutama lapsi tuntui olevan hieman hämmentynyt esimerkiksi maalaamiseen ryhtyessä ja he kysyivätkin aluksi epäroivinä, että mitä kankaalle oli tarkoitus maalata. Selitimme lapsille useita kertoja, että he saavat itse päättää, mitä askartelevat tai maalaavat. Osa lapsista keksi lähes välittömästi ideoita esillä olevista kierrätysmateriaaleista ja he lähtivät askartelemaan erilaisia mielikuvituksellisia tuotoksia. Osa lapsista taas tuumasi melko pitkään ja tutkailivat ujosti materiaaleja. Kannustimme lapsia todella paljon tällä kerralla ja toistimme heidän saavan askarella tai maalata mitä he itse haluavat sekä mitä heidän mielikuvituksensa vain sattuikaan keksimään. Oli ihana huomata eräänkin lapsen riemu, kun hän keksi saavansa maalata vaikka ninjoja.

Kuva 9: Välillä tehtiin useampaakin taideteosta, kun luovuus ja riemu olivat ylimmillään.

Lasten taiteillessa huomasimme, että osa lapsista pystyi hyvinkin itsenäiseen toimintaan ja hahmottivat käynnissä olevia sekä tulevia työvaiheita hyvin. Jotkut lapset taas tarvitsivat paljon toiminnanohjausta sekä apua. Ryhmässä näkyi hyvin lasten ainutlaatuisuus sekä erot kehityksessä. Apilat-ryhmän lapset olivat 3–6 -vuotiaita, sillä useampi lapsi oli jo täyttänyt 6-vuotta. Suuri ikäjakauma ja näille ikäkausille tyypilliset taitotasot sekä erot niissä näkyivät tällä projektikerralla enemmän, kuin edellisellä kerralla.

Eräällä lapsella oli todella paljon intoa rakentaa omaa tuotostaan, mutta kesken rakentamisen hänellä alkoi näkyä turhautumista ja suuttumusta kun rakennusmateriaalit eivät asettuneet hänen haluamallaan tavalla. Huomioimme lapsen turhautumista, ja toinen meistä siirtyikin hänen viereensä auttamaan häntä, kun oli ensin valmis toisen lapsen avustamisen kanssa. Turhautunut lapsi malttoi kuitenkin odottaa omaa vuoroaan ja lopulta hän oli todella ylpeä omasta rakennelmastaan. Kaksi lasta yllättivät meidät materiaalivalinnoillaan ja valmistivat tikun päähän kauniit kimaltavat perhoset ja oli ilo huomata, kuinka lasten mielikuvitus on rajaton ja myös riemu sen toteuttamisesta. Lapset hyödynsivätkin erilaisia kierrätysmateriaaleja ennakkoluulottomasti ja moni heistä tuntui tekevän nopeasti päätöksiä siitä, mitä aikovat materiaaleista valmistaa.

Ajoittain huomasimme, että meteli äityi liian kovaksi ja jouduimme hieman rajaamaan äänen käyttöä sekä jakamaan puheenvuoroja. Havaitimme myös lasten olevan herkkiä toistensa palautteelle, niin hyvälle kuin huonolle. Pyrimme pitämään ryhmän ilmapiirin toisia kannustavana ja jokaisen yksilöllisiä luovia ideoita kunnioittavana. Yritimme omalla

kannustavalla ja kehuvalta esimerkillämme pitämään huomion positiivisissa asioissa. Kannustimme lapsia myös toteuttamaan omia hurjimpiakin ideoita, sillä saduissahan kaikki voisi olla mahdollista. Tämän projektikerran jälkeen pohdimme, että pienemmillä lapsiryhmillä tilanteen kokonaishallinta voisi olla parempaa ja pystyisimme tukemaan apua tarvitsevia lapsia paremmin ja rauhallisemmin. Luovuuden kukoistamiselle tulisi kuitenkin antaa rauhallinen ilmapiiri.

Projektikerran jälkeen keskustelimme Apilat-ryhmän lastentarhanopettajan kanssa projektikertamme onnistumisesta. Lapset tuntuivat olleen innostuneita nukketeatteriesityksen valmistelusta vielä maalaamisen ja askartelun jälkeenkin. Tämänkin projektikerran jälkeen pohdimme vielä mahdollista ristiriitaa lasten osallisuuden kokemusten ja aikuisten kontrolloimisen välillä. Lasten kanssa täytyi kuitenkin jossain määrin kontrolloida ja hallita tilannetta, ettei tuokio mennyt liian kaoottiseksi, mutta silti lasten luovuudelle ja valintojen vapaudelle täytyi olla tilaa. Kiinnittämällä huomiota yhteisölliseen ilmapiiriin ja vuorovaikutukseen, uskoimme kuitenkin mahdollistaneemme lapsille osallisuuden kokemuksia. Tällä kerralla olimme päiväkodilla reilun puolitoista tuntia.

7.5.3 Kolmas projektikerta torstaina 1.3.2018

Kolmannelle kerralle olimme alun perin suunnitelleet, että lapset saisivat askarrella nukketeatterin lavasteita sekä hahmoja. Olimme suunnitelleet auttavamme tällä kerralla lapsia askarteluissa sekä pyrkivämme huolehtimaan suunnitteluprosessin etenemisestä lasten suunnitelmien mukaisesti. Edellisellä tapaamiskerralla emme olleet saaneet lapsilta kovin paljoa ideoita siihen, mitä he haluaisivat hahmojensa sanovan tai tekevän nukketeatteriesityksessä. Tämän vuoksi muutimme suunnitelmiamme hieman. Suunnittelimme siis kolmannelle kerralle keskittyvämmä askartelun lomassa vielä enemmän lasten haastattelemiseen ja ideoiden kirjaamiseen sadutuksen menetelmää hyväksikäyttäen. Suunnittelimme, että toinen meistä keskittyisi yhden lapsiryhmän aikana lasten haastatteluun, ajatusten kirjaamiseen sekä projektin dokumentoimiseen valokuvaamalla samalla kun toinen meistä keskittyisi lasten auttamiseen. Rajasimme myös suunnitelmissamme yhden ryhmän lapsimäärän neljään lapseen, jotta ehtisimme keskittyä jokaiseen lapseen yksilöllisemmin. Tälle projektikerralle etsimme myös omista varastoistamme lisää kierrätysmateriaaleja lasten työstettäväksi.

Kolmannella kerralla saavuimme päiväkodille jo ennen puoli yhdeksää, jotta ehtisimme rauhassa esivalmistella projektikerran toimintaa ja keskustella vielä Apilat-ryhmän kasvattajien kanssa kyseisen kerran suunnitelmistamme. Saimmekin sovittua yhdessä toimivan rytmin aamupäivän aktiviteeteille ja lapset puuhastelivat kanssamme porrastaen noin neljän hengen ryhmissä, minkä jälkeen he pääsivät ulkoilemaan. Yhden lapsen ilmoitettua olevansa

valmis, pääsi seuraava lapsi hänen paikalleen ja lasten siirtyminen toiminnoista toisiin oli sujuvaa. Päiväkodin henkilökunnan joustavuuden ansiosta lasten askartelu ja ulkoilu portaittain toimi todella hyvin. Saimme myös päiväkodin askarteluvälikkeistä käyttöömmemme kerääntyneitä kierrätysmateriaaleja, mikä olikin kiva ja erilainen lisä jo projektissamme olemassa oleviin materiaaleihin.

Kuva 10: Kierrätysmateriaalikeko odottamassa innokkaita taiteilijoita.

Apilat-ryhmän vanhemmat lapset halusivat tällä kerralla askarrella hahmoja heidän edellisellä kerralla askarrelluihin taloihinsa. Usealla vanhemmista lapsista oli jo toiveita ja ideoita, mitä hahmot voisivat tehdä ja sanoa nukketatteriesityksessä. Muutama lapsi pohti kovasti jo itse esitystä ja sen esittämistä. Pientä huolta tuntui aiheuttavan se, että he eivät osaa vielä lukea. Selitimme lapsille, että me saduttaisimme heiltä tarinaan juonta ja mahdollisesti myös vuorosanoja. Kerroimme myös, että me lukisimme itse tarinaa ääneen samalla, kun lapset esittäisivät tarinan kulkua hahmojensa kanssa ja mahdollisesti toistaisivat perässämme joitakin luettuja vuorosanoja.

Tällä kerralla oli mahtava huomata, miten hienosti lapset rakensivat yhteistä kokonaisuutta sulassa sovussa lisäten yhteiseen suunnitelmaan aina jotain omaa ideaa. Kenelläkään ei tullut paha mieli siitä, että muutkin tekivät jatkoa samaan kesämaisemaan tai omanlaisia hahmojaan. Kaikki lapset eivät halunneet askarrella erikseen omia hahmoja, vaan osa lapsista halusi askarrella yhteistä kesämaisemaa pienen kierrätyslaminaattilevyn päälle. Laminaattilevylle ilmestyi hahmoja kierrätysmateriaaleista tai muuta lasten mielestä kesämaisemaan kuuluvaa. Mielestämme tällä kerralla lapset uskaltautuivat rohkeasti toteuttamaan omia ideoitaan, eikä kukaan miettinyt, että mitä seuraavaksi saisi tehdä.

Nuoremmat lapset askartelivat pääsääntöisesti yhdessä kesämaisemaa ja olivat tyytyväisiä omista panoksistaan yhteiseen esitykseen.

Kuva 11: Yhdessä puuhastelua ja ideointia.

Kuva 12: Yhteinen kesämaisema rakentuu kerroksittain vuorotellen ideoiden.

Kierrätysmateriaalien mielikuvituksellinen käyttö näkyi mielestämme tällä kerralla paremmin, kuin aikaisemmillä kerroilla. Moni lapsi matki kuitenkin vierustoveria, kun huomasi hänen valitsevan tai käyttävän jotain tiettyä materiaalia. Materiaalipaljous saattoi myös hämmentää osaa lapsista, minkä vuoksi vieruskaverin valitsema materiaali alkoi kiinnostaa myös itseä. Pöydällä olikin iso kasa kierrätysmateriaalia, minkä vuoksi yritimme muistaa esitellä sieltä

lapsille aina tietyin väliajoin erilaisia materiaaleja. Seuraavaa kertaa varten pohdimmekin esille laitettavien kierrätysmateriaalien määrää ja sijoittelua. Tälle kerralla emme halunneet rajata mitään materiaalia pois omilla valinnoillamme, jotta lapsilla olisi aito mahdollisuus toteuttaa itseään haluamallaan tavalla kaikilla olemassa olevilla materiaaleilla. Muutama lapsi oli aluksi pidempään hiljaa, eivätkä he lähteneet tutkailemaan materiaaleja aktiivisesti. Pyrimme kyselemään heiltä, mitä he haluaisivat tehdä ja esittelimme eri materiaaleja ideoinnin vauhdittamiseksi. Pohdimme projektikerran jälkeen, että seuraavia kertoja varten meidän tulisi myös muistaa antaa lapsille pidempiä hetkiä tuumata ja havainnoida rauhassa ilman aktiivista ideoinnin herättelyä. Lapsi ei välttämättä ole liian ujo tarttumaan toimeen tai pyytämään apua, vaan hänellä voi olla vain pidempi tuumaustauko omassa luovassa prosessoinnissaan.

Tällä kerralla oli myös ilo huomata usean lapsen kohdalla, miten rohkeasti he puolustivat ja pitivät kiinni omista taiteellisista näkemyksistään. Esimerkiksi kuumaliimapistoolia käyttäessämme varmistimme aina lapsilta, mihin kohtaan liimaa laitettiin ja millä tavalla osat haluttiin yhdistää. Turvallisuussyistä käytimme itse kuumaliimapistoolia erillisellä korkeammalla pöydällä. Useampi lapsista olikin tarkkana omasta näkemyksestään ja he uskalsivat rohkeasti pitää myös niistä ja niiden toteutumisesta kiinni. Sovimme lasten kanssa askartelevamme tällä kerralla yhteisen kesämaiseman ja seuraavalla kerralla yhteisen talvimaieseman. Muutama ryhmän lapsi halusi askarrella lumiukot ja ne piti ehdottomasti saada mukaan kesämaisemaan, eikä niitä voitu jättää odottamaan ensi kerralla askarreltavaa talvimaiesemaa varten. Kesämaisemassa pötköttelikin lopuksi kaksi lumiukkoa uima-asuissaan. Olimme todella iloisia ja ylpeitä lasten rohkeudesta puolustaa omia ajatuksiaan ja näkemyksiään.

Kuva 13: Taiteilijat työn touhussa.

Kuva 14: Kesämaisemassa seikkailevia, tipuja, perhosia, pupuja, käärmeitä, oravia ja lumiukkoja.

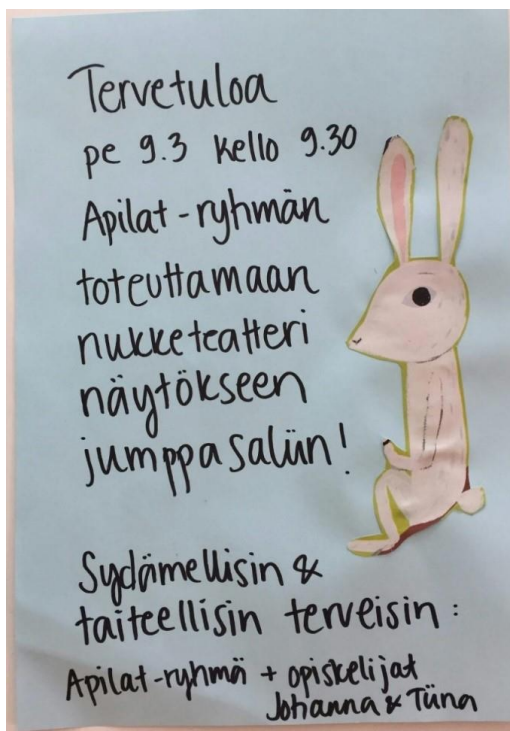
Tämän kerran jälkeen pohdimme, että projektillämme oli suunnaton etu siitä, että tunsimme Apilat-ryhmän lapsia ja kasvattajia jo entuudestaan syksyn 2017 taideprojektimme kautta. Vaikka olimme oppineet tuntemaan lapsia jo jonkin verran, opimme silti joka kerralla lisää muun muassa kunkin lapsen tavoista työskennellä, rohkeudesta pyytää apua tai rohkeudesta ilmaista omia mielipiteitään. Joka kerralla saimme myös hämmästyä lasten uskomattomista mielikuvituksellisista ideoista ja niiden toteuttamisesta. Kanssakäyminen Apilat-ryhmän lasten ja kasvattajien välillä oli ollut sujuvaa, minkä lisäksi olimme saaneet upeaa tukea projektillämme kasvattajien huolehtiessa osaltaan lasten sujuvasta siirtymisestä toimintatuokioihimme. Projektissamme oli mukana 20 Apilat-ryhmän lasta, minkä vuoksi kasvattajien apu logistiikan toimimisessa oli todella arvokasta.

Tämän kerran loppurefleksiossa Apilat-ryhmän lastentarhanopettajan kanssa päädyimme kutsumaan kuudennen projektikerran nukketeatteriesitykseen päiväkodin nuorimpien lasten Orvokit- ja Nuput-ryhmät. Lupasimme askarrella kyseisille ryhmille vietävät kutsut tulevaan nukketeatteriesitykseen. Kyseiset ryhmät ovat tehneet Apilat-ryhmän kanssa paljon yhteistyötä ja he olivat lastenkin mielestä oiva yleisö nukketeatteriesitykselle. Tällä kerralla olimme päiväkodilla reilun kaksi tuntia lasten kanssa touhuten ja ideoiden.

7.5.4 Neljäs projektikerta maanantaina 5.3.2018

Neljännelle kerralle olimme alun perin suunnitelleet, että lapset saisivat askarrella lisää nukketeatterin lavasteita sekä hahmoja. Olimme suunnitelleet auttavamme lapsia

askarteluissa sekä pyrkivämme huolehtimaan suunnitteluprosessin etenemisestä lasten suunnitelmien mukaisesti. Edellisellä projektikerralla olimme saaneet tarinan kulkuun ja mahdollisiin repliikkitoiveisiin jonkin verran ideoita. Tarina oli silti vielä melko hajanainen ja keskittyi lähinnä jokaisen omiin hahmoihin tai ajatuksiin siitä, mitä hahmot voisivat tehdä kesällä tai talvella tarinassa. Aiemmillä projektikerroilla osa lapsista ei ollut osannut sanoa, mitä he haluaisivat hahmojensa sanovan tai tekevän esityksessä. Jotta saisimme kaikilta halukkailta lapsilta lisää ideoita ja mahdollisia repliikkejä tarinaan, löimme viisaat päämme yhteen ja kirjoitimme tarinalle pohjan tälle projektikerralle luettavaksi ja jatkotyöstettäväksi. Koska projektikertojamme ei ollut tässä vaiheessa enää montaa jäljellä, halusimme auttaa tarinan alustavalla rungolla esityksen valmistelun edistymistä. Pyrimme saamaan tarinaan mukaan jokaisen lapsen toiveet hahmoista ja niiden mahdollisista puuhista. Suunnittelimme lukevamme lapsille tarinan jokaisen pienryhmän aluksi, minkä jälkeen saduttaisimme lapsia vielä lisää mahdollisten repliikkien tai tarinan juonen osalta samalla, kun lapset jatkavat askartelua. Tälle kerralle olimme myös askarrelleet kutsut nukketheateriesitykseen vietäviksi Orvokit- ja Nuput-ryhmien lapsille ja aikuisille.

Kuva 15: Kutsu nukketatterinäytökseen.

Saavuimme päiväkodille taas ennen yhdeksää esivalmistelemaan päivän toimintatuokioita ja keskustelemaan Apilat-ryhmän kasvattajien kanssa tämänkertaisista suunnitelmistamme. Keskustelimme myös seuraavan kerran suunnitelmasta sekä viimeisen projektikerran esityksestä. Apilat-ryhmän kasvattajat antoivat meille jälleen kerran täyden tukensa, mikä vaikutti osaltaan projektin innostuneeseen ja sujuvaan edistymiseen.

Kuva 16: Tällä kerralla maltillisempi materiaalien esillepano.

Aloitimme kaikki noin neljän lapsen pienryhmätuokiomme lukemalla nukketeatterin tarinan rungon lapsille, minkä jälkeen kirjassimme heti nousseet ideat tai tarinasta puuttuneet hahmot ylös. Kertasimme ja ihastelimme myös siihen mennessä askarreltuja tikun päähän teipattuja tai liimattuja hahmoja sekä esityksen maisemaa siihen liimattuine hahmoineen ja askarreltuine taloineen. Lapset saivat sen jälkeen itse päättää, mitä halusivat tällä kerralla askarrella. Suurin osa halusi askarrella yhteistä talvimaisemaa, josta lopulta muotoutuikin talvi-kesämaisema. Onneksi saduissa on kaikki mahdollista ja lasten mielikuvitus lensikin tällä kerralla ihanan korkealla ja me kannustimme lapsia myös kovasti sen lennättämiseen. Lapset eivät juurikaan ampuneet toistensa ideoita alas, vaan kyselivät kiinnostuneina, mitä toisen teos esittää ja kehuivat toistensa teoksia. Lapset myös edelleen hämmästyttivät meitä upeilla yhteistyötaitoillaan. Toisen aloittamaa ideaa yhteisellä maisemalla sai sulassa sovussa jatkaa oman näköisekseen, ilman harmituksen tunteita. Olimme kuitenkin nostaneet joidenkin lasten itse rakentamat talot ja tikkujen päässä olevat erilliset omat hahmot hyllylle, sillä ne tuntuivat olevan tekijöilleen erittäin tärkeitä. Yhteisiä maisemia rakennettiin ja työstettiin kuitenkin sulassa sovussa kerroksittain edellisten tuotosten päälle. Edellisen ryhmän työstämiä yhteisiä maisemia ihailtiin myös aluksi, ennen maiseman jatkamista omilla mielikuvitusrikkailta ideoilla.

Kuva 17: Apilat-taiteilijoiden nukketeatterihahmoja.

Kuva 18: Talvi-kesämaiseman valmistelua.

Kuva 19: Kesämaisemaakin haluttiin vielä viimeistellä.

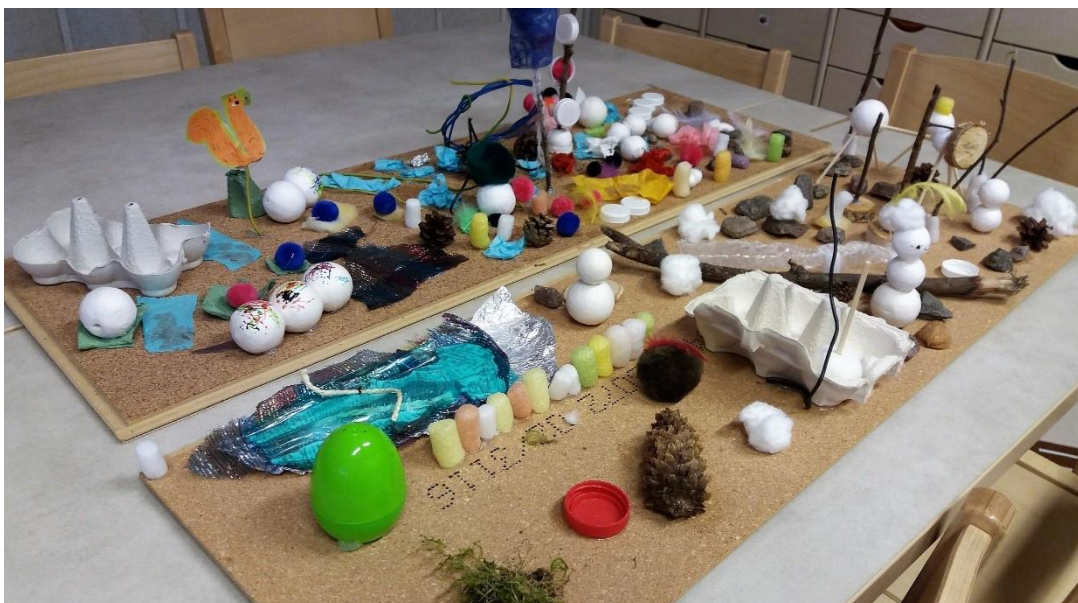

Kuva 20: Tarkkuutta vaativaa luovaa työskentelyä perhosten parissa.

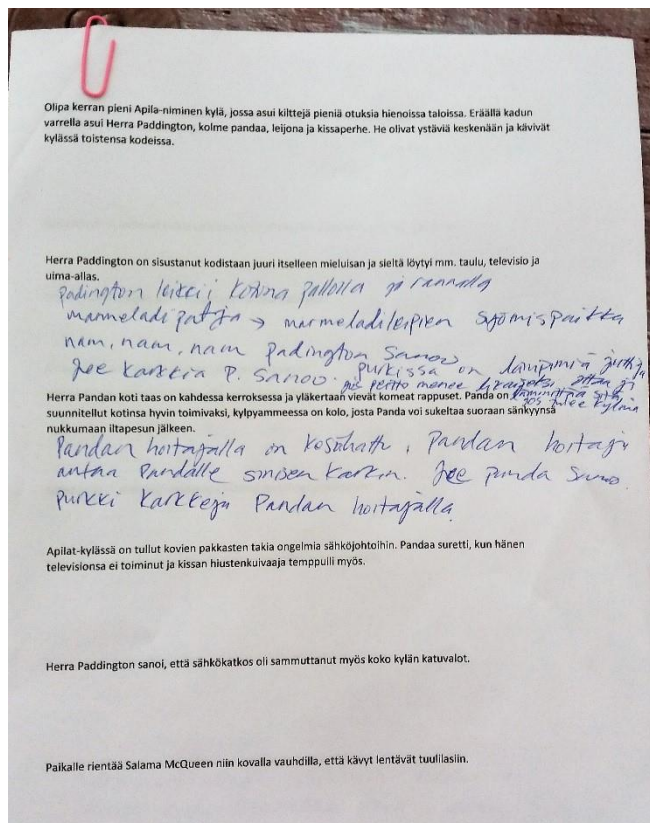

Kuva 21: Maisemien viimeistelyä tarinan juonen mukaan.

Lasten askartelujen lomassa kyselimme jokaiselta lapselta vielä toiveita tarinan kulun ja mahdollisten repliikkien suhteen ja kirjasimme niitä paperille ylös. Kertasimme myös lasten kanssa kahden jäljellä olevan projektikerran suunnitelmia. Lasten toiveina oli saada pukeutua haluamiinsa asuihin tai asusteisiin nukketheateriesitystä varten ja me olimme innokkaana mukana tässä suunnitelmassa. Lasten mukana heittäytyminen onkin ollut yksi mukavimmista asioista tämän projektin aikana. Pyysimme Apilat-ryhmän lastentarhanopettajaa ilmoittamaan vanhemmille tästä pukeutumissuunnitelmasta ja lasten niin halutessa, pyytää vanhempia tuomaan päiväkodille asu tai asuste seuraavien päivien kuluessa.

Kuva 22: Upeat ja mielikuvitukselliset valmiit maisemat satuhahmoineen.

Kuva 23: Nukketeatterin tarinan rakentamista sadutuksen idealla.

Tällä kerralla olimme päiväkodilla noin kaksi ja puoli tuntia, sillä halusimme antaa jokaiselle lapselle mahdollisuuden viimeistellä nukketeatteriesityksen maisemaa ja hahmoja sekä kertoa omat toiveensa tarinan kulkuun. Jälleen kerran Apilat-ryhmän kasvattajat mahdollistivat logistiikan pyörimisen ja lapset pääsivät ulkoilemaan porrastetusti sitä mukaa, kun olivat omasta mielestään valmiita. Jotta pysyimme aikataulussa lasten ulkoilun ja sen jälkeisen ruokailun suhteen, jouduimme kuitenkin muutaman lapsen kohdalla rajoittamaan toimintatuokiossa vietettyä aikaa. He olisivatkin voineet varmasti ideoida ja toteuttaa itseään kierrätysmateriaaleilla vaikka useamman tunnin samalta istumalta. Tällä kerralla lasten luovuus kukki toden teolla ja myös ujoimmatkin lapset heittäytyivät ideointiin ja puuhasteluun. Kaikki lapset olivat todella keskittyneitä yhteisen mielikuvitusmaailman valmisteluun ja myös nukketeatterin juoneen saatiin paljon toiveita lisää.

7.5.5 Viides projektikerta tiistaina 6.3.2018

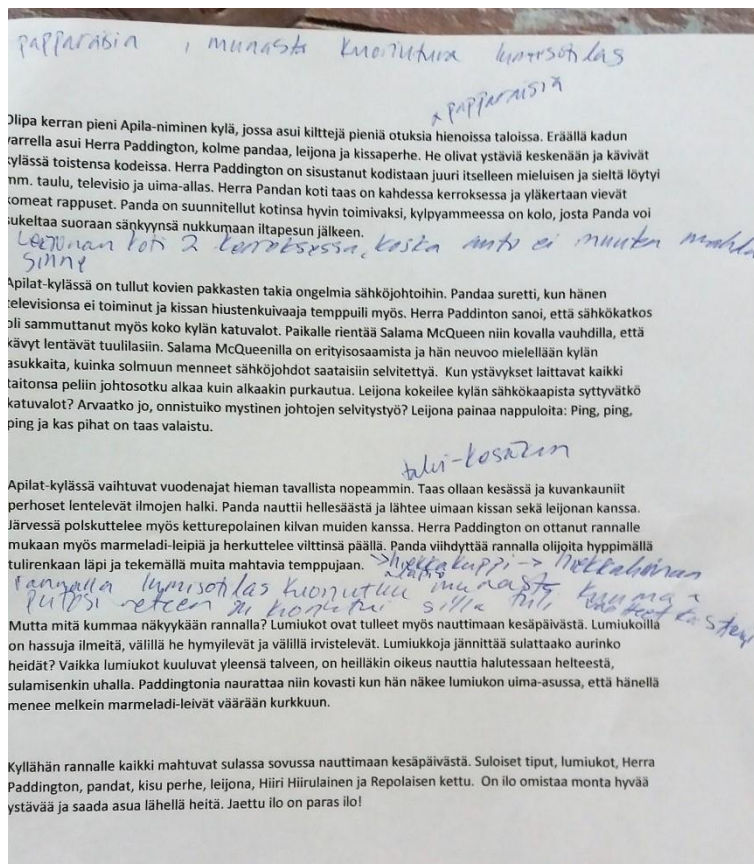
Viidennelle projektikerrallemme olimme alun perin suunnitelleet nukketeatteriesityksen viimeistelyä ja harjoittelua yhdessä lasten kanssa. Koska monia lapsia tuntui edellisellä projektikerralla mietityttävän nukketeatteriesityksen toteutusvaihe, päätimme keskittyä toiseksi viimeisellä projektikerrallamme esityksen esillepanon valmisteluun ja itse esityksen

harjoitteluun. Koska lapset olivat saaneet itse ideoita ja valmistella esitystä, oli toteutusvaiheen suunnittelu myös tehtävä sellaiseksi, että mahdolliselle spontaanille improvisoinnille jäisi tilaa. Tälle kerralle olimme myös kirjoittaneet puhtaaksi lasten edellisellä kerralla viimeistelemän nukketeatteriesityksen juonen. Tarina oli muodostunut taideprojektin aikana sadutuksen menetelmää hyväksikäyttäen, mutta lopullinen versio ei kuitenkaan ollut lasten sanasta sanaan litteroitu versio. Syynä tähän päätökseemme oli se, että halusimme olla mahdollisimman tasapuolia lasten ideoiden kuulumisessa ja näkymisessä esityksessä. Muutamilta lapsilta oli tullut hurjasti ideoita heidän omakeksimiensä hahmojen puuhille tarinassa, mutta halusimme saada myös hiljaisimpien lasten ideat näkyviin tarinaan sen aikarajan puitteissa. Esitykselle olikin asetettu aikarajaksi noin 10–15 minuuttia, jotta nuorimmat teatterivieraat jaksaisivat katsoa esityksen ja myös itse esiintyjät jaksaisivat keskittyä esitykseen.

Saavuimme päiväkodille puoli yhdeksän maissa ja rakensimme nukketeatteriesityksen pöytien päälle. Kannoimme lasten kanssa esityksen rekvisiitat pöydille ja jaoimme jokaiselle heidän mahdollisesti itse tekemänsä hahmot. Lapset olivat erittäin innoissaan, kun saivat auttaa kantamisessa ja esillepanossa. Harjoittelimme esityksen kahdessa ryhmässä, ensin vanhempien lasten kanssa ja myöhemmin nuorempien lasten kanssa. Lapset olivat todella tohkeissaan, mikä näkyi myös välillä vaikeutena keskittyä harjoitteluun. Luimme tarinan lasten harjoitellessa hahmojen kanssa seisomista pöydän takana ja kirjoitimme vielä ylös, mikäli lasten mielestä tarinasta puuttui jotain oleellista. Lasten ilmeet olivat tyytyväisiä, kun he kuulivat itse keksimiään asioita tarinassa ja muutamissa kohdissa he nauroivat ääneen tarinan hassuille käänteille. Lapset vaikuttivatkin tyytyväisiltä aikaansaannoksistaan. Hahmojen ja lasten esityksen roolin selkiytyttyä enemmän, luimme tarinan vielä toiseen kertaan ja harjoittelimme esityksen kulkua lisää.

Kuva 24: Esityksen suunnittelua ja harjoittelua.

Kuva 25: Vielä viimeisten ideoidenkin lisäystä tarinaan.

Esityksen harjoittelukerta poisti niin lapsilta kuin meiltä aikuisiltakin jännitystä. Lapset pääsivät kanssamme laittamaan rekvisiitat kuntoon ja esityskelpoiksi, ehdottamaan viimeisiä ideoitaan esityksen juoneen ja harjoittelemaan omaa rooliaan. Harjoittelu oli hyödyllinen, sillä se antoi meille myös mahdollisuuden korjauksille ja ohjaamiselle, jota tarvittiin esityksen sujumiseksi. Lapset eivät lopulta olleetkaan innostuneita esittämään omia repliikkejään tarinan lukemisen lomaan, vaikka olimme ajatelleet jättää myös sille vapaata tilaa. Projektimme lyhydestä johtuen varsinaisten vuorosanojen harjoitteluun ei olisi ollut tarpeeksi aikaa. Projektikerran jälkeen reflektioimme, että olisimme vielä voineet harjoitella yhden kerran enemmän jonain toisenakin päivänä, koska kaikki lapset eivät olleet tällä kerralla päiväkodissa. Meillä ei myöskään ollut sekaannuksen vuoksi mahdollisuutta päästä harjoittelemaan näytöstä jumppasaliin, jossa se lopulta esitettäisiin. Salissa harjoittelu olisi antanut todellisemman kuvan tulevasta esityksestä, ja lapset olisivat hahmottaneet oman paikkansa ja roolinsa paremmin. Lapset vaikuttivat kuitenkin luottavaisilta tulevaa esitystä kohtaan. Myös omasta mielestämme projekti oli saatu vauhdikkaasta etenemisestään huolimatta jo hyvälle mallille seuraavan kerran esitystä ajatellen.

Kuva 26: Päiväkodin yhteinen jumppasali tarjosi esitykselle hyvät tilat.

Projektikertamme aikana pohdimme kovasti lopullisen esityksen videointia lasten kuvauslupiin peilaten. Kaikki ryhmän lapset olivat luonnollisestikin innoissaan tulevasta esityksestä ja omasta roolistaan siinä. Lasten kuvausluvut olivat kuitenkin erilaiset, mikä olisi vaikuttanut joidenkin lasten siirtämiseen syrjempään esityksestä tai kahden eri esityksen kuvaamiseen näytöspäivänä, jotta saisimme näytöksestäkin kuvamateriaalia lopulliseen videotuotokseen. Mielestämme lapset eivät olisi jaksaneet keskittyä kahteen peräkkäiseen näytökseen, emmekä myöskään raaskineet jättää ketään lasta esityksen ulkopuolelle. Keksimmekin asiaan oivan ratkaisun lasten innostuksesta pukeutua näytökseen. Päätimme askarrella kaikille Apilat-ryhmän lapsille eläinaiheiset naamarit esityksessä pidettäviksi ja sen jälkeen muistona kotiin vietäviksi. Olimme metsästäneet itsellemmekin jo eläinaiheiset asut esitystä varten lasten edellisen projektikerran pukeutumiseen liittyviin ideoihin pohjautuen.

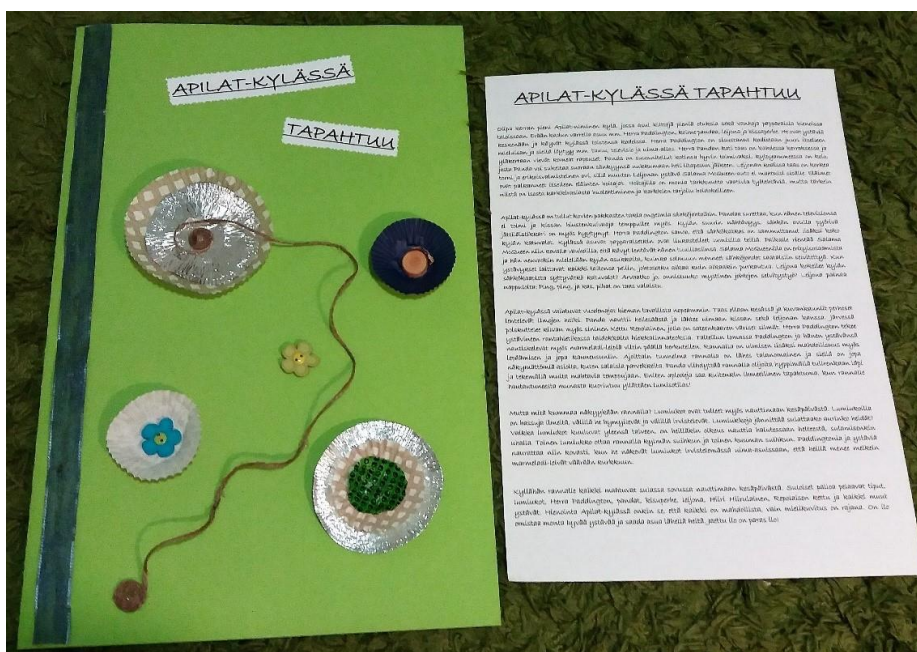

Kuva 27: Poro- ja pupu heittäytyivät leikkiin mukaan.

Projektikertamme lopuksi suunnittelimme vielä jumppasalin asettelua seuraavan kerran nukketheateriesitystä varten ja siivosimme meille projektin aikana varattua tilaa ylimääräisistä kierrätysmateriaaleista. Muistutimme vielä lapsia tuomaan päiväkodille seuraavaa kertaa varten halutessaan asun tai asusteen, johon haluaisivat pukeutua esityksessä. Keskustelimme myös Apilat-ryhmän kasvattajien kanssa seuraavan kerran esityksestä ja kyseisen päivän aamun kulusta, jotta lapset eivät kävisi liian kierroksilla ennen esitystä. Päädyimmekin yhdessä siihen, että lapset voisivat pukeutua esityspäivänä asuihinsa aamupalan jälkeen, minkä jälkeen kävisimme mahdollisesti vielä kenraaliharjoituksen lasten kanssa läpi ennen varsinaista kutsuvierasnäytöstä. Tällä kerralla olimme päiväkodilla noin kaksi tuntia.

7.5.6 Kuudes projektikerta perjantaina 9.3.2018

Viimeiselle projektikerrallemme olimme suunnitelleet pitävämmä osallisuutta tukevan kestävän kehityksen taideprojektin kruunaavan nukketheateriesityksen yhdessä lasten kanssa. Kutsuvierasesitykseen oli kutsuttu päiväkodin Orvokit- ja Nuput-ryhmäläiset kasvattajineen. Esityksen jälkeen olimme suunnitelleet pitävämmä myös pienet mehukestit lasten kanssa juhlistaaksemme yhteistä taideprojektiämme. Ennen tätä kertaa olimme askarrelleet Apilat-ryhmän lapsille eläinaiheiset naamarit sekä hankkineet mehua ja pipareita mehukestejä varten. Olimme myös viimeistelleet tarinan ja tulostaneet sen A3-kokoiselle kierrätysteemalla koristellulle kartongille, mikä jätettäisiin päiväkodille muistoksi ja lasten huoltajille myös luettavaksi (ks. tarina liitteestä 2). Innostuimme kierrätysteemaisesta askartelusta vielä lisää ja askartelimme Apilat-ryhmälle myös kiitokseksi mitalin.

Kuva 28: Lopullinen tarina kierrätysmateriaalikansissa.

Tällä kerralla saavuimme päiväkodille vähän kahdeksan jälkeen, jotta ehtisimme esivalmistella puoli kymmeneltä alkavan esityksen. Kannoimme jumppasaliin pöydät, tuolit kutsuvieraille ja lasten valmistamat rekvisiitat sekä hahmot ja asettelimme kaiken valmiiksi kenraaliharjoitusta ja kutsuvierasnäytöstä varten. Testasimme myös kuvauslaitteet ja niihin sopivan valaistuksen. Tämän jälkeen jaoimme Apilat-ryhmän neljälletoista paikalla olleelle lapselle naamarit ja kävimme suunnitelmaa vielä kerran heidän ja ryhmän kasvattajien kanssa läpi. Lapset olivat todella innoissaan ja jännittyneinä esityksestä. Lapsista vain yksi oli lopulta tuonut naamiaiasun päiväkodille ja kaikille lapsille jaetut naamarit olivat lapsille iloinen yllätys. Lasten mielestä oli myös todella hauskaa, kun me olimme pukeutuneet poro- ja pupuasuihin ja näin kuunnelleet heidän toiveitaan.

Kuva 29: Nukketeatterin kulissit valmiina esitystä varten.

Kuva 30: Apilat-kylän talvi-kesämaisemaa.

Kuva 31: Apilat-kylän kesämaisemaa.

Kuva 32: Jumppasaliin ilmestynyt nukketeatteri odottaa kutsuvieraita.

Lapset tuntuivat käyvän kierroksilla ja olevan jännittyneitä tulevasta esityksestä. Pyrimme itse olemaan mahdollisimman rauhallisina ja kannustavina, vaikka meitäkin hieman jännitti esityksen sujuminen. Keskustelimme Apilat-ryhmän kasvattajien kanssa ja tulimme yhdessä siihen tulokseen, että emme pitäneet erillistä kenraaliharjoitusta, vaan lapsille pidettiin oma energiaa purkava liikunnallinen aamupiiri. Apilat-ryhmän kasvattajien pitämä aamupiiri veikin lapsilta jännitysenergiaa ja aamupiirin jälkeen jaoimme jokaiselle lapselle nukketeatterihahmon kädessä pidettäväksi ja lähdimme rauhallisesti jumppasaliin vastaanottamaan kutsuvieraitamme.

Kuva 33: Taiteilevia Apilat-ryhmän suloisia eläinlapsia.

Esitys sujui hyvin sekä suunnitellusti ja se oli kestoltaan noin kymmenen minuuttia. Esiintyjät jaksoivat keskittyä hyvin esitykseen ja naamaritkin pysyivät esityksen ajan päässä, mikä oli loistava asia videoinnin kannalta. Havaintojemme ja saadun palautteen perusteella esitys ei olisi voinut olla kestoltaan enää pidempi, sillä lasten keskittymiskyky on rajallinen ja olikin havaittavissa keskittymisen herpaantumista esityksen loppupuolella. Toinen meistä joutui ottamaan isomman roolin esityksen käsikirjoituksen lukemisessa, sillä toiselta oli mennyt ääni flunssan vuoksi. Jos tarina olisi ollut kahden henkilön lukema esimerkiksi vuorotellen, se olisi ehkä tuonut esitykseen lisää elävyyttä.

Projektikerran jälkeen pohdimme myös, että esitykseen olisi ollut hyvä lisä, jos lapsilla olisi ollut yksittäisiä puheenvuoroja. Tämän mahdollistamiseksi projektimme olisi kuitenkin vaatinut huomattavasti enemmän harjoittelukertoja. Kaikille lapsille vuorosanat eivät olisi olleet edes mahdollisia nuoren iän tai ujoutensa vuoksi, mutta muutamat ryhmän vanhemmista lapsista olisivat niistä varmasti suoriutuneet hyvin. Esitys oli myös ensimmäinen tälle ryhmälle, joten koko prosessi oli lapsille uutta ja senkin puolesta täytyi rajoittaa esitykseen tuotuja elementtejä ja vastuita.

Kuva 34: Taideprojektin huikea lopputulema.

Näytöksen jälkeen kaikilla oli huojentunut ja innostunut olo projektin ja näytöksen onnistuneesta toteutuksesta. Esityksen jälkeen siirryimme jumppasalista Apilat-ryhmän tiloihin, joissa pidimme odotetut mehukestit lasten kanssa. Pidimme lapsille ja ryhmän kasvattajille pienen kiitospuheen ja annoimme Apilat-ryhmälle myös kierrätysmateriaaleista askarrellun mitalin kiitokseksi upeasta työskentelystä taideprojektissamme. Lapset olivat ilahuneita saamastaan palautteesta, sekä saamistaan naamareista. Mehukestien jälkeen kävimme vielä siivoamassa jumppasalin ja viimeistelimme vielä projektimme aikana käyttämämme tilan siivouksen. Viimeisellä kerralla olimme päiväkodilla noin kaksi tuntia.

Päiväkodilta pois lähtiessämme osa lapsista kyseli haikeana, milloin tulisimme seuraavan kerran tekemään heidän kanssaan taas jotain kivaa. Tämä palaute ja lasten halaukset kertoivat meille enemmän kuin tuhat sanaa projektimme onnistumisesta. Taideprojektimme loputtua olimme erittäin tyytyväisiä projektiin ja Apilat-ryhmän lasten sekä kasvattajien panostukseen sitä kohtaan. Seuraavassa kappaleessa paneudumme tarkemmin lasten toiminnan analysointiin kerätyn aineiston pohjalta.

7.6 Taideprojektin jälkeinen lasten toiminnan analysointi

Taideprojektin aikana analysoimme lasten toimintaa monella eri tavalla. Toimintakertojen jälkeen teimme muistiinpanoja ja refleктоimme toimintakerran toimintaa, niin lasten kuin omaamme. Kuvasimme videomateriaalia kaikilta kerroilta, pyysimme palautetta ryhmän kasvattajilta ja lapsilta sekä suunnittelimme seuraavan kerran toimintatuokiota analysoinnin ja reflektion pohjalta. Kuvasimme opinnäytetyöprojektin aikana jokaisen lasten kanssa tehdyn toimintakerran lähes kokonaan sekä itse esityksen. Videomateriaalia tuli yhteensä noin kahdeksan tuntia ja niistä noin kuusi tuntia oli analysoinnin sekä reflektion kannalta hyödyllistä materiaalia. Kävimme jokaisen toimintakerran jälkeen kuvattun videomateriaalin läpi ja merkitsimme opettavaisia kohtia kirjanpitoomme. Kirjoitimme myös muistiinpanoja videon tapahtumista myöhempiä analysointia varten. Taideprojektin jälkeen editoimme videoilta lyhyemmän koosteen ja tässä yhteydessä pyrimme löytämään vielä uusia asioita sekä vahvistusta aiemmille havainnoillemme.

Analysoimme lasten toimintaa projektikertojemme aikana, mutta myös jälkikäteen projektikerroilla kuvattun videomateriaalin perusteella. Kootun videomateriaalin avulla pyrimme saamaan käsityksen lasten osallisuuden toteutumisesta taideprojektimme aikana sekä kokemuksista projektin onnistumisesta. Projektin aikana analysoimme ja refleктоimme omaa toimintaamme ohjaajina, tarkastelimme lasten tapoja tuoda omia ideoitaan esille sekä ryhmäkäyttäytymistä ja havainnoimme myös ryhmän kasvattajien ammatillista työtettä. Videoiden analysoinnilla kiinnitimme huomiomme lähinnä lasten toimintaan sitoutuneisuuteen, aloitteellisuuteen, omatoimisuuteen, yhteisöllisyyteen sekä mielikuvituksen ja rohkeuden esille tulemiseen. Tulokset luvussa esittelemme analysoinnin päätuloksia.

Havainnointia pidetään yhtenä laadullisen tutkimuksen yleisenä tiedonkeruumenetelmänä. Aineistonkeruumenetelmänä havainnoinnille on erilaisia muotoja, joita ovat piilohavainnointi, havainnointi ilman osallistumista, osallistuva havainnointi ja osallistava havainnointi. Havainnoinnissa ilman osallistumista tutkija on ulkopuolinen tarkkailija ja hän voi esimerkiksi havainnoida tilanteita videolta, eikä raja osallistuvan havainnoin kanssa ole kovin selkeä. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija toimii aktiivisesti tutkimuksensa tiedonantajien kanssa ja sosiaaliset vuorovaikutustilanteet muodostuvatkin tärkeäksi osaksi tiedonhankintaprosessissa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 93–95.) Mielestämme lasten havainnointimme projektin aikana sekä projektin jälkeen videoilta olivat sekä osallistuvaa havainnointia, että havainnointia ilman osallistumista. Yhteistä osallistamiseen perustuville tutkimusmenetelmille on kuitenkin tutkimusprojektiin osallistuvien henkilöiden tiedon arvostaminen ja usko siihen, että kaikkiin asioihin on olemassa useampi yhtä tärkeä näkökulma (Tuomi & Sarajärvi 2018, 95).

Tutkijan on suunniteltava mitä hän havainnoi ja miten paljon hän kokoaa aineistoa. Nämä ratkaisut ovat yhteydessä siihen, minkälaista tietoa lapsista saadaan (Niiranen 1999, 242). Visuaalisten menetelmien käytössä lapsi- ja lapsuudentutkimuksessa piileekin ristiriita. Tutkimuksen tekijä on aikuinen ja hänellä on usein omat ennako-odotuksensa tutkimusaineiston suhteen. Tutkimukseen osallistuva lapsi ei välttämättä piittaa näistä odotuksista. Ristiriitaista voikin olla, että kenen ehdoilla aineistoa kootaan ja kuinka käyttökelpoista aineisto lopulta on? (Pennanen 2015, 105.) Kootun aineiston analyysin tavoitteena on tehdä laadullisen aineiston tulkintaprosessi lukijalle ymmärrettäväksi. Aineiston analyysi onkin aina tutkijansa näköinen. Analyysiprosessiin kuuluvat niin aineiston järjestely, kuin itse analyysikin. (Tesch 1995, 4, 114.) Tuomen ja Sarajärven (2018, 103, 119) mukaan kaikissa laadullisissa tutkimuksissa voidaan käyttää perusanalyysimenetelmänä sisällönanalyysiä, johon useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat, ja sisällön analyysillä tarkoitetaan pyrkimystä kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti. Omassa kevyessä laadullisessa otteella toteutetussa sisällönanalyysissämme käytimme teemoittelua, sillä pyrimme löytämään videoilta tuloksia lasten toimintaan sitoutuneisuuteen, lasten aloitteellisuuteen, omatoimisuuteen ja yhteisöllisyyteen sekä lasten mielikuvituksen ja rohkeuden esille tulemiseen. Käydessämme läpi videoita, kirjasimme ylös näihin teemoihin liittyviä havaintojamme ja seuraavassa luvussa esittelemme näitä tuloksia.

7.7 Lasten toiminnan analysoinnin tulokset

Seuraavissa alaluvuissa esittelemme videoista analysoimiamme asioita, joiden avulla pyrimme analysoimaan lasten osallisuuden toteutumista taideprojektimme aikana. Teoreettisessa viitekehysessämme kerroimme, että lasten toimintaan sitoutuneisuudella päästään käsiksi lasten kokemusmaailmaan osallisuudesta, minkä vuoksi pyrimme kiinnittämään huomiota lasten toimintaan sitoutumiseen videoiden analysoinnissa. Teoreettisessa viitekehysessämme tuli myös ilmi, että tarjoamalla lapsille osallistumisen kokemuksia, voidaan vaikuttaa lasten aloitteellisuuden ja omatoimisuuden kautta heidän uskoonsa omista kyvyistään. Videoita analysoidessamme kiinnitimmekin huomiota myös lasten aloitteellisuuden ja omatoimisuuden kehittymiseen projektimme aikana. Aloitteellisuuden ja omatoimisuuden yhteydessä analysoimme samalla myös lasten tapaa toimia ryhmässä, sillä teoreettisen viitekehysemme mukaisesti osallisuutta ei voi syntyä ilman ryhmää ja vuorovaikutusta toisiin. Samassa yhteydessä pyrimme myös analysoimaan teoreettisessa viitekehysessä mainitun yhteisötaiteen osuutta lasten osallisuuteen, sillä osallisuudessa on kyse myös yhteisöllisyyden tunteesta. Analysoimme myös lasten mielikuvituksen ja rohkeuden näkymistä projektimme aikana, sillä se kuvasti omasta mielestämme lasten luottamuksen kasvua meihin ja innostusta projektiin osallistumiseen. Teoreettisessa viitekehysessämme tulikin ilmi, että lapsi voi kokea osallisuutta vasta tuntevansa olevansa turvassa.

7.7.1 Lasten sitoutuneisuus toimintaan

Oli liikuttavaa huomata, kuinka kovasti osa lapsista odotti projektikertojamme. He muistivat meidät nimeltä, osasivat kertoa minkä värisellä autolla saavuimme päiväkodin pihaan ja varmistivat toimintatuokioiden jälkeen, milloin tulemme seuraavan kerran paikalle. Heillä oli myös halua kuunnella ohjeita sekä uskallusta tehdä omia ehdotuksia. Tämä kertoi mielestämme lasten sitoutuneisuudesta yhteiseen toimintaamme.

Jokaisen lapsen sitoutuminen kunkin toimintakerran tekemiseen riippui toimintakerrasta. Annoimme lapsille vapauden askarrella, maalata ja piirtää heidän haluamansa ajan. Joitakin lapsia jouduimme kuitenkin ohjaamaan jo ulkoiluun lähtöön, sillä he olisivat voineet puuhastella kanssamme vaikka koko päivän. Joillakin kerroilla jotkut lapset eivät halunneet olla toimintatuokiassa kovin kauaa ja he saivatkin mennä muihin leikkeihin näin päätettyään. Toisella kerralla nämä samat lapset taas askartelivat innokkaina.

Videoita analysoidessamme huomasimme lasten sitoutuneisuuden yhteiseen projektiin ja edessä hämmöttävään esitykseen. Lasten puheissa kuului odotus lopullista esitystä kohtaan ja yhteistä päämäärää kohti jaksettiin tehdä töitä. Lapsille oli tärkeää, että he saisivat viedä askartelemansa hahmot kotiin, mutta kaikki olivat silti sitoutuneita jättämään omat hahmonsensa päiväkodille nukketeatteriesitykseen saakka.

Nukketeatteriesityksen juonen kirjoittamiseen oli aluksi vaikea saada kaikilta lapsilta joitakin toiveita, mutta videoilta näkyi lasten ilahtuminen ja kasvanut innostus, kun luimme heille juonen alustavia versioita ja lapset saivat täydentää niitä mitä mielikuvituksellisimmin tavoin. Lapset jaksoivat tässäkin suhteessa keskittyä yhteiseen esitykseen ja sen valmisteluun. Vanhempien lasten kanssa sadutukseen saatiin enemmän ideoita puuhastelun lomassa, sillä he pystyivät keskittymään askarteluun ja ideointiin yhtä aikaisesti nuorempia lapsia paremmin. Nuoremmat lapset keskittyivät puuhasteluun ja ideointiin eri vaiheissa.

7.7.2 Lasten aloitteellisuus, omatoimisuus ja yhteisöllisyys

Videoita analysoidessamme huomasimme saman asian, johon olimme kiinnittäneet huomiota jo projektikerroillamme. Lasten aloitteellisuus ja omatoimisuus lisääntyi projektikertojen aikana. Ensimmäisillä tapaamiskerroilla lapset olivat vielä arkoja toteuttamaan itseään vapaasti tarjolla olevilla materiaaleilla. Monet lapset kysyivätkin ensimmäisillä kerroilla, että mitä materiaaleista on tarkoitus askarrella. Lapset tuntuivat hakevan meiltä ensimmäisillä tapaamiskerroilla myös enemmän hyväksyntää omille valinnoilleen. Projektin edetessä lähes

kaikki lapset ryhtyivät heti ideoimaan ja askartelemaan erinäisistä materiaaleista, kun he olivat saapuneet meille varattuun tilaan.

Videoita analysoidessamme huomasimme, että varsinkin projektin alussa hiljaisemmat ja aremmat lapset jäivät helposti rohkeampien varjoon. Lisäksi lapset saattoivat vastata kysymyksiin samoin kuin edellinen lapsi ja näin oma mielipide ei välttämättä tullut aina kuulluksi. Vaikka olimmekin jakaneet lapset pienryhmiin, jäimme miettimään jälkikäteen, että vielä pienemmällä lapsiryhmillä olisimme ehkä saaneet tuettua lasten osallisuutta paremmin. Mikäli halutaan, että lapsi todella uskaltaa kertoa omia ajatuksiaan avoimesti, olisi tilan oltava rauhallinen ja ryhmäpaineen matala. Päiväkotiryhmässä oli myös eri-ikäisiä lapsia ja jokainen oli omassa kehitysvaiheessaan, joten taidot olivat hyvinkin erilaisia. Näin meiltä tarvittu tuki askarteluun vaihteli ryhmittäin ja videoilta näkyi hyvin meiltä molemmilta tarvittu tuki nuorempien lasten kanssa.

Teoreettisessa viitekehyksessä kuvailimme myös lasten taiteelliseen toimijuuteen liittyvää yhteisötaiteen tapaa, jossa tehdään keskenään samankaltaisia piirustuksia. Tämä näkyi myös videoilla, sillä monet lapset matkivat toistensa ideoita vahvistaen näin keskinäistä yhteenkuuluvuuttaan. Vaikka lapset valitsivat samoja materiaaleja tai ideoita, olivat heidän toteutuksensa silti valloittavan erilaisia. Videoilta näkyi myös meidän tapamme kehua jokaisen lapsen tuotosta, mikä näkyi ujoimpienkin lasten rohkeutena kokeilla uusia ideoita. Videoilta näkyi myös lasten yhteisötaiteelle ominainen tapa selostaa muille omaa tekemistään. Lähes kaikki lapset kertoivat innoissaan tekemisen lomassa, mitä aikovat seuraavaksi tehdä tai mitä olivat juuri silloin tekemässä. Lasten yhteisöllisyys näkyi myös hyvin videoilta, sillä lapset rakensivat sulassa sovussa vuorotellen ja kerroksittain yhteisiä maisema-alustoja nukketeatteriesitystä varten. Ryhmädynamiikkaan ja lasten tapaan toimia toistensa kanssa vaikutti luonnollisestikin kaikki päiväkodissa projektimme ulkopuolella ollut toiminta ja muut tapahtumat. Muutama lapsi oli vielä projektin lopussakin ujon oloisia esittämään omia mielipiteitään ja toiveitaan nukketeatteriesityksen valmisteluun. Silti he vaikuttivat videoilla tyytyväisiltä saadessaan esimerkiksi jatkaa ja työstää eteenpäin jonkin toisen aloittamaa ideaa yhteiselle maisemalle.

7.7.3 Lasten mielikuvituksen ja rohkeuden esille tuleminen

Olimme hyvin vaikuttuneita lasten mielikuvituksesta ja kyvystä heittäytyä yhteiseen toimintaamme. Lasten ideat hahmoista sekä nukketeatterin käsikirjoituksesta olivat todella lennokkaita. Myöskin lasten muisti oli vaikuttavaa. Lapset pystyivät kertomaan seikkaperäisesti, mistä keskustelimme edellisillä projektikerroilla ja osasivat kysyä, että milloin esimerkiksi oma hahmo tulee, kun kertasimme käsikirjoitusta jokaisella kerralla. Katsoessamme videoita jälkikäteen huomasimme myös, kuinka lasten ajatuksissa ei ole vielä

aikuisten ajatusmaailmasta tuttuja realismia, häpeää tai epävarmuutta. Lapset tarinoissa kaikki oli mahdollista, nukketeatterin hahmoilla oli lähes taianomaisia kykyjä ja keinoja pärjätä erilaisissa tilanteissa.

Lapset halusivat tuoda osaksi esitystä omia tärkeitä unilelujaan ja jouduimme hiukan rajaamaan tätä toivetta päiväkodin henkilökunnan toiveesta, ettei omat henkilökohtaiset tavarat mene rikki tai häviä työskentelyn aikana. Lisäksi halusimme, että lapset valmistavat esitystä varten mahdollisimman paljon rekvisiittaa itse. Yksi lapsista pohti pitkään kuinka oman pehmolelun saisi kutistettua sopivaksi esitykseen ja tikun päähän liikuteltavaksi hahmoksi. Yhdessä keksimme, että ottamalla valokuvan pehmolelusta ja tulostamalla sen valokuvaksi tämä idea mahdollistuisi. Meillä opiskelijoilla oli kotona käytössä valokuvatulostin, joten lasten mielikuvituksen tuotos oli helposti toteutettavissa.

Lasten luottamus ja rohkeus meitä kohtaan kasvoi huimin harppauksin, mihin varmasti vaikutti oma positiivinen ja kannustava asenteemme. Olimme myös lapsille jo syksyn 2017 projektin ajalta tuttuja, minkä vuoksi videoilla näkyvä alku-ujostelu meni melko nopeasti ohi. Projektin viimeisimmillä kerroilla monet lapset tulivat halaamaan meitä, kun olimme lähdössä päiväkodilta pois. Tämä lämmitti mieltämme suuresti ja saimme tätä kautta myös välitöntä palautetta lasten mielekkyydestä projektiamme kohtaan. Mielestämme tässä lasten rohkeuden kasvamisessa näkyi lasten turvallisuuden tunteen kasvu ja sitä kautta uskomme, että lapset kokivat aitoa osallisuutta taideprojektissamme.

7.8 Taideprojektin jälkeinen kuvamateriaalin editointi päiväkodin, kaupungin ja huoltajien käyttöön

Taideprojektimme jälkeen editoimme sen aikana kuvatusta materiaalista videon päiväkodille ja kaupungille mahdollista jatkokäyttöä varten. Olimme sopineet antavamme videon Apilat-ryhmän yhteyshenkilönämme toimineen lastentarhanopettajan käyttöön. Yhteyshenkilömme oli luvannut välittää videon lasten huoltajille päiväkodin ja huoltajien yhteisen informaatiokanavan tenavanetin välityksellä. Taideprojektin aikana muutama vanhempi toivoikin kovasti saavansa nähdä nukketeatteriesityksen, jonka valmistelusta oma lapsi oli ollut niin innoissaan. Videon avulla halusimme jättää perheille konkreettisen muiston lasten osallisuutta tukevasta taideprojektistamme. Tutkimusluvan saamisen yhteydessä olimme myös sopineet Järvenpään kaupungin yhteyshenkilömme kanssa, että kaupunki voi halutessaan käyttää videotamme esimerkiksi henkilökunnan koulutustilaisuuksissa.

Toiseksi viimeisellä projektikerrallamme juttelimme yhteyshenkilömme kanssa nukketeatteriesityksestä ja videon jatkokäytöstä. Koska osalla lapsista oli rajalliset kuvausluvut tai luvat kuvamateriaalin jatkokäyttöön, olisimme joutuneet jättämään muutamia lapsia pois itse esityksestä. Tenavanetin kautta video jaettaisiin kuitenkin lasten

huoltajille ja sinne julkaistavassa materiaalissa pitäisi kaikkien lasten kuvauslupien ja jatkokäyttölupien olla kunnossa. Samoin myös kaupungille ja päiväkodille annettavassa versiossa kuvauslupien oli oltava kunnossa. Halusimme kuitenkin tarjota kaikille nukketheateriesityskerralla paikalla oleville lapsille mahdollisuuden osallistua itse esitykseen. Tämän vuoksi päädyimme askartelemaan kaikille Apilat-ryhmän lapsille naamarit, joiden avulla lasten anonymitteetistä voitiin huolehtia videoitavassa esityksessä.

Taideprojektin toimintakerroista ja itse esityksestä koostuvasta kuuden tunnin hyödyllisestä materiaalista leikkasimme mielestämme merkitykselliset kohdat ja koostimme niistä yhden lyhyemmän videon. Videon editointia määritteli vahvasti lasten huoltajilta saadut kuvausluvut lapsista. Video esitettiin myös opinnäytetyömme julkaisuseminaarissa, sillä sen avulla saimme mielestämme avattua taideprojektimme tunnelmia seminaarin katsojille kaikista parhaiten.

8 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen objektiivisen luotettavuuden saavuttaminen on lähes mahdotonta ja luotettavuustarkastelu jää usein tutkijan arvioinnin ja näytön varaan. Tutkija itsessään onkin eniten työn luotettavuuteen vaikuttava tekijä. (Kananen 2017, 175.) Tutkimusraportin teksti onkin viime kädessä osoitus tutkimuksen luotettavuudesta, sillä siitä ilmenee luetun, koetun, havaitun, luullun, kuvitellun, pohditun, muistetun ja haaveillun yhteenliittymä (Eskola & Suoranta 2008, 219). Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan pyrkiä parantamaan keräämällä tietoa eri lähteistä ja vertaamalla tuottavatko eri tietolähteet toisiaan tukevia tuloksia. Opinnäytetyön luotettavuustarkastelu tulee ottaa huomioon jo opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa, sillä jälkijättöisesti työn luotettavuutta ei voida enää parantaa. Opinnäytetyön luotettavuutta ei voidakaan saavuttaa ilman suunnitelmallisuutta ja paneutumista laadun valvontaan. (Kananen 2017, 173–174, 177.)

Mielestämme opinnäytetyömme on luotettava edellisen kappaleen näkökulmiin viitaten. Pyrimme suunnittelemaan taideprojektimme ja sen dokumentointiin tarvittavat kuvausluvut mahdollisimman monelta näkökannalta ja yritimme minimoida mahdolliset sudenkuopat refleктоimalla suunnitelmiamme sekä toimintaamme ja korjaten niitä tarvittaessa projektin edetessä. Pyrimme myös olemaan mahdollisimman puolueettomia ja avoimia omassa reflektoinnissamme. Teoreettista viitekehystä kootessamme pyrimme löytämään opinnäytetyömme tavoitteita tukevaa tietoa myös mahdollisimman laajasti ja suunnittelemaan taideprojektia tämän tiedon pohjalta. Vaikka laadullisella otteella toteutettu lasten toiminnan analysointimme ei ollut koodattua ja luokiteltua, pyrimme silti pitäytymään mahdollisimman objektiivisina omissa havainnoissamme ja tulkinnoissamme.

Varhaiskasvatuksen ensisijaisena tavoitteena on edistää lasten hyvinvointia ja hyvät kasvatus- ja hoitokokemukset edistävät myös elinikäistä oppimista. Lastentarhanopettajalla onkin keskeinen rooli lapsen myönteisissä oppimiskokemuksissa ja terveen itsetunnon vahvistamisessa. Hyvä ammattietiikka ohjaa lastentarhanopettajan ammatillisia vuorovaikutussuhteita ja hänen suhdettaan omaan työhön sekä siihen liittyvään vastuuseen. Eettisesti korkeatasoinen työ lapsen hyväksi on kuitenkin lopulta työtä koko yhteisön ja yhteiskunnan hyväksi. (Lastentarhanopettajan ammattietiikka 2005, 3.) Vaikka emme ole vielä valmistuneita lastentarhanopettajia, pyrimme työskentelemään taideprojektimme aikana lastentarhanopettajan ammattietiikan mukaisesti. Lastentarhanopettajan ammattietiikan (2005, 4) taustalla olevia arvoja ovat ihmisarvo, totuudellisuus, oikeudenmukaisuus ja vapaus, mitkä ovat myös meille tärkeitä arvoja ja uskomme niiden näkyneen myös toiminnassamme lasten kanssa taideprojektimme aikana.

Laadullinen tutkimus on tutkimustyyppiltään empiiristä, minkä vuoksi tutkijan tulee etiikan näkökulmasta aina pitää huolta siitä, että yksittäistä henkilöä ei tunnisteta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 27). Pyrimmekin huomioimaan lasten anonymiteetin toteutumisen mahdollisimman hyvin projektimme dokumentoinnissa. Pyysimme lasten huoltajilta mahdollisimman laajat kuvausluvut kirjallisesti taideprojektin dokumentointia varten (ks. liite 1). Projektin aikainen videointi olikin todella tärkeää projektin arvioinnin ja kokonaisvaltaisemman dokumentoinnin kannalta. Tutkimuseettisestä näkökulmasta tutkimuksen tekemisessä korostuukin eniten huolellinen suunnittelu, varsinkin kun käsitellään yksittäisten ihmisten henkilötietoja (Vilka 2006, 59).

Taideprojektin aikana pyrimme huolehtimaan, että päätäntävalta nukketheaterin toteuttamisesta ja suunnittelusta säilyi lapsilla sekä osallisuus pääsi toteutumaan projektin kaikissa vaiheissa. Pyrimme välttämään omien ideoidemme tiedostamatonta siirtämistä lapsille. Analysointivaiheessa pyrimme myös olemaan mahdollisimman puolueettomia omien havaintojemme kanssa, sillä olimmehan itse osallistuneet analysoitavan aineiston kuvaushetkiin. Vilkan (2006, 56–57) mukaan tutkija osallistuukin tutkimuksensa aikana tutkimuskohteiden elämään ja rikkoo osallistumisellaan tutkimuskohteiden niin sanottua luonnollista arkielämää. Tämän vuoksi lasten toiminta ei välttämättä ollut yhtä luonnollista, kuin normaalissa päiväkotiarjessa toimiminen ja tämä on voinut näkyä myös toiminnan analysoimisen tuloksissa.

Pyrimme myös huomioimaan mahdollisimman objektiivisesti lasten osallistumisen vapaaehtoisuuden taideprojektimme toimintakerroilla. Kanasen (2017, 194) mukaan tutkimukseen osallistumisen tulee olla aina vapaaehtoista, jotta tutkimus vastaa hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Vaikka lasten huoltajat olivat vastanneet lasten puolesta kuvauslupakyselyyn, oli lapsilla taideprojektimme aikana vapaus valita toimintatuokioihimme osallistumisen taso. Freemanin ja Mathisonin (2009, 69) mukaan lasten parissa tehtävissä

tutkimuksissa on eettisiä haasteita lasten sosiaalisesta asemasta johtuen. Lasten vapaaehtoisuus tutkimuksiin osallistumisessa on monimutkainen ilmiö johtuen lasten sosiaalisesta asemasta aikuisiin nähden. Lasten parissa tehtävissä tutkimuksissa on todella tärkeää, että tutkija omaksuu avoimen kommunikoinnin mallin. Lapset voivat olla epävarmoja, mitä uskaltavat vastata tutkijalle tai mitä heidän kuuluisi vastata tutkijalle. Lapset haluavat kuitenkin yleensä miellyttää aikuisia ja lasten oman aidon mielipiteen esiin saaminen voi olla haasteellista. Eri lapset ymmärtävät osallistumisen valinnan vapaaehtoisuuden myös eri tavoilla. Ovathan lapset tottuneet olemaan usein tilanteissa, joissa heidän tulee totella aikuisia tai pyytää aikuiselta lupaa toimintaan tai toimimattomuuteen. (Freeman & Mathison 2009, 69–70.)

9 Johtopäätökset

Laadullisten tutkimusten pohjalta ei ole tarkoitus tehdä vastaavanlaisia empiirisesti yleistettäviä päätelmiä, kuin tilastollisessa tutkimuksessa ja analysoitavan aineiston tulisikin muodostaa yleistettävyyden kannalta jokin kokonaisuus. Aineiston yleistettävyyden kannalta haastateltavilla tai kohderyhmällä tulisi olla melko samanlainen kokemusmaailma ainakin aineiston keruun hetkellä, heidän tulisi omata tutkimusongelmasta tekijän tietoa sekä heidän tulisi olla kiinnostuneita itse tutkimuksesta. (Eskola & Suoranta 2008, 65–66.)

Opinnäytetyön aineiston pitää tukea johtopäätöksiä ja aineistolla kerätyn tiedon tulee vastata tutkimusongelmaan. Johtopäätösten tulee myös olla tosia, eli ne on johdettu oikein aineistosta ja kaikki lukijat voivat tulla samaan johtopäätökseen. (Kananen 2017, 187.)

Tutkimuskysymyksenämme oli, millä tavoin lasten osallisuuden toteutumista voidaan tukea kestävän kehityksen taideprojektin avulla päiväkodissa? Taideprojektin aikaisen havainnoinnin ja reflektoinnin, videomateriaalin analysoinnin sekä taideprojektista saadun lasten ja kasvattajien palautteiden kautta tulimme siihen tulokseen, että lasten osallisuus toteutui ja vahvistui taideprojektimme avulla. Lasten osallisuutta voitiin tukea muun muassa kiinnittämällä huomiota lasten sitoutuneisuuteen, aloitteellisuuteen, omatoimisuuteen, yhteisöllisyyteen sekä mielikuvituksen ja rohkeuden esille tulemiseen. Lasten kohtaamisessa ja osallisuuden toteutumisessa tuli myös huomioida riittävä aika, rauhallinen ja turvallinen toimintaympäristö sekä riittävän pienet ryhmäkoot.

Lapset saivat opinnäytetyömme kautta osallistua päiväkotiryhmän yhteiseen kestävän kehityksen projektiin, jonka tuloksena oli lasten itsensä suunnittelema nukketheateriesitys. Jokainen lapsi kohdattiin taideprojektin puitteissa yksilönä ja jokainen lapsi sai tuoda esitykseen omia ajatuksiaan ja ideoitaan sekä toteuttaa niitä omien mielenkiinnonkohteidensa mukaisesti. Lasten osallisuus toteutui projektin aikana ja kaikki lapset tulivat kuulluiksi ja nähdyiksi. Saimme jatkuvasti välitöntä palautetta lapsilta itse

projektin aikana, sillä he esimerkiksi kysivät usein, koska tulemme uudestaan ja odottivat aina yhteisiä toimintatuokioita sekä tietysti itse esitystä. On kuitenkin huomioitava, että osallisuuden toteutuminen ja lasten kohtaaminen tarvitsee riittävästi aikaa, rauhallisen toimintaympäristön sekä riittävän pienen ryhmäkoon. Toimintatuokioiden aikana näiden seikkojen merkitys korostui ja oli helposti huomattavissa esimerkiksi liian ison ryhmän vaikutus toimintaan. Hiljaisemmat lapset voivat jäädä taustalle tai tapahtuu toisten lasten ideoiden kopioimista, minkä johdosta joidenkin lasten kaikki omat ajatukset saattavat jäädä tulematta esiin.

Päiväkodin yhteyshenkilöltämme saadussa kirjallisessa palautteessa ilmeni osallisuuden toteutuminen kasvattajien mielestä ja kasvattajat saivat myös uusia ideoita työhönsä, joka oli myös yksi opinnäytetyömme ajatus (ks liite 3). Palautteiden perusteella taideprojektimme toi uusia näkökulmia osallisuuteen sekä kädentaitojen monipuoliseen tukemiseen Apilat-ryhmän kasvattajille. Kestävän kehityksen ajatus ei ollut uusi, mutta sen hyödyntämisen mahdollisuudet syventyivät taideprojektin avulla. Taideprojektimme haastoi myös päiväkodin henkilökuntaa pohtimaan osallisuuden toteutumista omassa arjessaan ja saimme näyttää heille sadutuksen käyttämisestä nukketheateriesityksen tarinan tekoon, jota he eivät aiemmin tulleet ajatelleeksi.

10 Pohdinta

Suoritamme sosionomiopintojemme yhteydessä lastentarhanopettajan kelpoisuuden. Työ lastentarhanopettajana vaatii laaja-alaista osaamista ja tämä opinnäytetyö palveli mainiosti oppimistamme ja kehittymistämme varhaiskasvatuksen asiantuntijoiksi. Opinnäytetyö prosessin aikana kehityimme erityisesti varhaiskasvatuksen toiminnan pedagogisessa suunnittelussa, ryhmän ohjauksessa ja ryhmän hallinnassa sekä ohjausosaamisessa. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma määrittelee päiväkodeissa tehtävää työtä ja projektimme ansioista pääsimme itse niin suunnittelemaan, kuin toteuttamaan toimintaa. Ymmärryksemme lastentarhanopettajan työn vaatimuksia kohtaan syveni ja hahmotamme varhaiskasvatuksen kokonaisuutta opinnäytetyömme johdosta paremmin. Opinnäytetyö on erinomainen tilaisuus laajentaa osaamistaan ja mahdollisuudet ovat mielestämme lähes rajattomat.

Reflektointi oli erittäin suuressa roolissa ammatillista kasvuamme silmällä pitäen. Lasten osallisuutta oli välillä vaikea havainnoida projektikertojen aikana, sillä lähes kaikki huomio oli lasten auttamisessa, saduttamisessa tai valokuvien ottamisessa. Monet taideprojektin toimintatuokiot olivatkin melko hektisiä ja intensiivisiä meidän ohjaajien näkökulmasta. Tämän vuoksi projektikertojen aikana kuvatut videot olivat ehdoton edellytys lasten

osallisuuden tarkkailemiseen ja analysoimiseen jälkikäteen. Videoiden läpikäyminen useammassa erässä antoi myös havainnoinnille ja reflektoinnille uusia mahdollisuuksia.

Opinnäytetyöprojektimme jälkeen pohdimme, että rajaamalla projektiin osallistuvien lasten määrää pienemmäksi olisimme saattaneet saada erilaisia johtopäätöksiä lasten osallisuudesta. Vähälukuisemman lapsimäärän kanssa meille olisi jäänyt enemmän aikaa lasten yksilölliselle havainnoinnille projektikertojen aikana. Halusimme kuitenkin tarjota kaikille Apilat-ryhmän lapsille mahdollisuuden osallistua heille uudenlaiseen yhteiseen osallisuutta tukevaan taideprojektiin, minkä vuoksi emme raaskineet rajata projektiin osallistuvaa lapsimäärää.

Kuuden kerran taideprojekti oli melko lyhyt projekti ja sen perusteella oli hankala tehdä kovin syviä analyysejä lasten osallisuudesta. Pääpaino opinnäytetyöllämme oli kuitenkin toiminnallisessa taideprojektissa, minkä vuoksi videomateriaalin analysointi ei ollut yhtä laajaa, koodattua ja tieteellistä, kuin pelkkään laadulliseen tutkimukseen keskittyvässä opinnäytetyössä. Opinnäytetyömme tavoitteena oli antaa päiväkodille uudenlainen kokemus tai näkökulma lasten osallisuutta tukevasta kestävästä kehityksen taideprojektista nukketeatterin avulla. Päiväkodilta saadun palautteen perusteella onnistuimmekin tässä tavoitteessamme.

Taideprojektillamme pyrimme suunnittelemaan ja toteuttamaan sellaista lasten osallisuutta tukevaa toimintaa, joka olisi mahdollista toteuttaa myös päiväkodin omilla resursseilla taideprojektimme jälkeen. Tiedostimme hyvin olevamme ylimääräinen resurssi lapsille ja meidän ei tarvinnut keskittyä taideprojektimme aikana päiväkodin muuhun arkiseen työhön. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kuitenkin antaa päiväkodin henkilökunnalle myös uusia ideoita osallisuuden tukemiseen ja suunnitteluun käytettävä aika on päiväkodeissa yleensä melko rajallinen. Päiväkodin yhteyshenkilömme palautteen mukaan (ks. liite 3) opinnäytetyömme antoikin päiväkodin kasvattajille uusia ideoita esimerkiksi saduttamisen hyödyntämisessä isommissa projekteissa.

Tutkimuskysymyksenämme oli, millä tavoin lasten osallisuuden toteutumista voidaan tukea kestävästä kehityksen taideprojektin avulla päiväkodissa? Opinnäytetyöprosessimme aikana olemme oppineet, että lasten osallisuus on merkittävästi osana varhaiskasvatuksen taide- ja ympäristökasvatusta. Vastasimmekin omaan tutkimuskysymykseemme muun muassa näillä oivalluksilla osallisuuden, taiteen ja kestävästä kehityksen kietoutumisesta merkittävästi toisiinsa. Kestävästä kehityksen taideprojekti voi siis olla oiva tapa tukea lasten osallisuuden toteutumista.

Mielestämme kaikissa ihmisissä, niin aikuisissa kuin lapsissa, piilee luovuutta ja sen esiin saamiseen tarvitaan halua ja herkkyyttä. Luovuus on lahja muiden joukossa ja sen kehittämiseen olisi oltava kaikilla oikeus. Lapsia tulee tukea heidän mielenkiinnonkohteissaan ja antaa heille aitoja mahdollisuuksia toteuttaa itseään. Olemme oppineet, että lapsia ei voi

laittaa aikuisten asettamiin muotteihin tai vaatia heiltä liiallista täydellisyyttä. Rajoja täytyy asettaa, mutta lasten luovuudelle ja aidolle osallisuudelle tulee jättää tilaa. Jokainen toteuttaa luovuuttaan omalla ainutlaatuisella tavallaan, mikäli siihen annetaan mahdollisuuksia. Hakkaraisen ja Bredikytten (2013, 82) mukaan lapsen luovuuden tärkeimpänä tehtävänä onkin raottaa kulttuurin maailman ovea, jonka ihmiskuntamme on luonut ja tässä tehtävässä lapsen tulee pystyä hyödyntämään kaikkia ulottuvuuksiaan, niin ruumista kuin sielua.

Lähteet

Painetut

Airaksinen, R. & Okkonen, S. 2006. Teatteria tenaville. Lapsi teatterin kokijana. Helsinki: Tammi.

Baric, M. 2009. Nukketeatteri taidekasvatuksen ja leikin välineenä. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A.-L. (toim.). 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 38–39.

Eskel, P. & Marttila, M. 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.). Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 76–86.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. Painos. Tampere: Vastapaino.

Freeman, M. & Mathison, S. 2009. Researching children's experiences. New York: Guilford Press.

Hakkarainen, P. & Bredikyte, M. 2013. Kehittävän leikkipedagogiikan perusteet. Majavesi: Kogni.

Hannaford, C. 2002. Viisaat liikkeet. Aivojumpalla apua oppimiseen. 2.painos. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Heikkilä, T. 2010. Tilastollinen tutkimus. 8. painos. Helsinki: Edita Prima.

Hiltunen, M. 1998. Nukketeatteri taiteen ja kasvun paikkana. Teoksessa Hiltunen, M. & Torniainen, L. (toim.). Naamionuken monet kasvot. Nukketeatteri yhteisöllisenä taidekasvattajana. Rovaniemi: Lapin yliopiston taiteiden tiedekunta, 13.

Hintsala, S. 2011. Yhdessä tekemällä tyytyväisempää väkeä. Teoksessa Mäkitalo, A.-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.). Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Helsinki: Socca ja Heikki Waris -instituutti, 74–80.

Hotari, K.-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 119, 121–122.

Hyyrynen, T. 2014. Lapsen arvostava kohtaaminen. Teoksessa Pusa, T. (toim.). Kohtaamistaide. Käsikirja ohjaajalle. Vantaa: Laurea-ammattikorkeakoulu, 60–61, 64.

- Ikonen, O. & Virtanen, P. 2007. Erilainen oppija. Yhteiseen kouluun: kokemuksia yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden kehittämisestä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 234. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karlsson, L. 2014. Sadutus. Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karlsson, L. 1999. Saduttamalla lasten kulttuuriin. Verkostotyön tuloksia Kuperkeikkakäydyissä. Helsinki: Stakes.
- Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. 2001. Taiteen ja leikin lumous. 4–8 -vuotiaiden lasten taito ja taidekasvatus. Helsinki: Finn Lectura.
- Karppinen, S. 2009. Kädentaidot ja käsityökasvatus. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A.-L. (toim.). Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 60–63.
- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Helsinki: Stakes.
- Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoiton diskursiivisilla näyttämöillä. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden yksikkö. Tampere.
- Keskinen, R. & Lounassalo, J. 2011. Pedagoginen dokumentointi. Leppoistava osallisuuden mahdollistaja. Teoksessa Mäkitalo, A.-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.). Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Helsinki: Socca ja Heikki Waris -instituutti, 199–200, 205–206.
- Korhonen, P., Pelkonen, E. & Palva, U.-M. 2011. Vasuja, koontilomakkeita ja kasvatuskumppanuutta, eli kuinka Lystimäessä kehitettiin vanhempien kuulemista. Teoksessa Mäkitalo, A.-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.). Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Helsinki: Socca ja Heikki Waris -instituutti, 272.
- Leinonen, J., Venninen, T. & Ojala, M. 2011. Osallisuuden kulttuurin kehittäminen. Päivähoitohenkilöstön näkemyksiä lasten osallisuuden tukemisesta. Teoksessa Mäkitalo, A.-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.). Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Helsinki: Socca ja Heikki Waris -instituutti, 84–85, 87–88, 92–94.

Lindholm, J. & Toivonen, J. 2011. Osallisuutta pienin askelin. Teoksessa Mäkitalo, A.-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.). Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Helsinki: Socca ja Heikki Waris -instituutti, 277–278.

Martinez-Abarca, T. & Nurmi, R. 2015. Loikaten leikkiin-rohkeasti rooliin! Draamakasvatusta 1–7 -vuotiaille. Helsinki: Lasten keskus ja Kirjapaja.

Niiranen, P. 1999. Lasten vuorovaikutuksen havainnointi päiväkodissa. Teoksessa Ruoppila, I. (toim.), Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena kustannus, 242.

Nummi, E. 1998. Täti Vihreän ympäristöopas. Helsinki: Kirjayhtymä.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 11–12.

Pajulammi, H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Väitöskirja. Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta. Rovaniemi.

Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Pelliccioni, S. 2008. Onni-pojan kierrätyskirja. Helsinki: Minerva Kustannus.

Pennanen, L. 2015. Lapsen toimijuuden tarkastelua visuaalisen aineiston avulla. Teoksessa Mustola, M., Mykkänen, J., Böök, M.L. & Kärjä, A.-V. (toim.). Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 105.

Pohjola, A. 2015. Yhteisöt ja yhteisöllisyys monimuotoisena ilmiönä. Teoksessa Väyrynen, S., Kostamo-Pääkkö, K. & Ojaniemi, P. (toim.). Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. Tallinna: United Press Global, 16–18.

Pusa, T. 2010. Taidelähtöinen vuorovaikutuksellisuus Active Art -työskentelyssä. Teoksessa Pusa, T. (toim.). Kohtaamisen iloa! Active Art-pilotoinnista Kohtaamistaide-erikoistumisopintoihin. Vantaa: Laurea-ammattikorkeakoulu, 11.

Puolimatka, T. 2004. Kasvatus, arvot ja tunteet. Helsinki: Tammi.

Pääjoki, T. 2017. Lasten taiteellinen toimijuus. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 109–112, 114–117, 119.

Raittila, R. 2017. Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 210–211, 220.

Raittila, R. & Siippainen, A. 2017. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.). Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 283–284, 287, 290.

Ruokonen, I. & Rusanen, S. 2009. Esteettinen kasvattaja kulttuurisena kasvattajana. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A.-L. (toim.). Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 10–11, 13.

Salonen, K. 2005. Mieli ja maisemat, eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma. Helsinki: Edita Prima.

Sharman, C., Cross, W. & Vennis, D. 2007. Observing Children and Young People. 4th Edition. New York: Continuum International Publishing Group.

Siippainen, A. 2017. Sukupuoli ja ikä. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.). Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 215–217.

Suokas, M., Virolainen, S. 2012. "Sikapossu ja ystävät". Lasten välisen vuorovaikutuksen tukeminen luovilla ja osallistavilla menetelmillä. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu. Vantaa.

Suomen perustuslaki (731/1999).

Suosalo, A., Tavasti, A., Van de Kreeke, K., Lehti, P. & Vannucchi, A. 2008. Lasten aurinkovuosi. Opas ekologiseen lastenkulttuuriin. Turku: Sammakko.

Tesch, R. 1995. Qualitative research. Analysis types and software tools. London: Falmer Press.

Thomas, N. 2000. Children, Family and State: Decision-making and Child Participation. New York: Palgrave Macmillan.

Toivanen, T. 2010. Kasvuun! Draamakasvatusta 1–8 -vuotiaille. Helsinki: WSOYpro.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 2. painos. Helsinki: Tammi.

Turja, L. 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 40–41, 54–55.

Turja, L. & Vuorisalo, M. 2017. Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. Teoksessa Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 2.

Varhaiskasvatuslaki 36/1973.

Vesa, T. 2017. "Änkripööds oli niin kiivaa". Vantaalaisen päiväkodin lasten ja vanhempien osallisuutta vahvistava tapahtuma Suomi 100 -juhlavuoden kunniaksi. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu. Vantaa.

Vilen, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Siven, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2013. Lapsuus. Erityinen elämänvaihe. 5. painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Vilpas, B. & Tast, S. 2011. Osallisuutta ja näkkileipää. Kehittämisen ja käytännön tutkimuksen rajapinnalla. Teoksessa Mäkitalo, A.-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.). Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Helsinki: Socca ja Heikki Waris -instituutti, 145–149, 150–152.

Venninen, T. 2011. urbaani lapsuus osallisuuden ja hyvinvoinnin kehyksenä. Teoksessa Mäkitalo, A.-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.). Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Helsinki: Socca ja Heikki Waris -instituutti, 305–308.

Sähköiset

Aaltonen, R., Lehtinen, T., Leppänen, K., Peltonen, T., Tarvo, M.-T., Tuunainen, P. & Viherä-Toivonen, A. 2008. Havainnointi ja pedagoginen tuki 3–5 -vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa. Lasten päivähoido, oppaita ja työkirjoja 2008:3. Helsingin kaupunki sosiaalivirasto. Viitattu 10.4.2018.

http://www.socca.fi/files/486/Havainnointi_pedagoginen_tuki_varhaiskasvatuksessa_2008.pdf

Järvenpään kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. 2017. Järvenpään kaupunki. Viitattu 27.2.2018. https://www.jarvenpaa.fi/attachments/text_editor/984.pdf

Jätteen kierrätys. 2009. Suomen luonnonsuojeluliitto. Viitattu 15.3.2018.

https://www.sll.fi/mita-me-teemme/kohtuutalous/jatteet/copy_of_kierratys

KAIKKI MUKAAN! Lasten osallisuus päiväkodissa-diasarja. 2016. Kierrätyskeskus. Viitattu

24.2.2018. https://www.kierratyskeskus.fi/files/4216/osallisuuskalvot_pk_pieni.pdf

Laine, M. 2013. Kestävä kasvat. Kulttuuria etsimässä. Suomen kulttuuriperintökasvatuksen

seura. Viitattu 26.3. 2018. [https://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/wp-](https://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/wp-content/uploads/2015/04/Kestava_kasvatus.pdf)

[content/uploads/2015/04/Kestava_kasvatus.pdf](https://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/wp-content/uploads/2015/04/Kestava_kasvatus.pdf)

Laurean opinnäytetyöohje. 2017. Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 15.1.2018.

<https://laureaas.sharepoint.com/sites/linkfi/Dokumentit/Laurean%20opinnäytetyöohje.pdf>

Lähestymistapoja. 2017. Kestavakehitys.fi. Valtioneuvoston kanslia. Viitattu 17.12.2017.

<http://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys/lahestymistapoja>

Lajittelu ja kierrätys. 2018. Martat.fi. Viitattu 3.2.2018.

<https://www.martat.fi/marttakoulu/kodinhoito/lajittelu-ja-kierratys/>

Lastentarhanopettajan ammattietiikka. 2005. Lastentarhanopettajaliitto. Viitattu 11.4.2018.

file:///C:/Users/johan/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/Lastentarhanopettajan+ammattietiikka0.pdf

Salonen, A. 2010. Kestävä kehitys globaalien ajan hyvinvointiyhteiskunnan haasteena.

Tutkimuksia 318. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Viitattu 26.3.2018.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/20067/kestavak.pdf?sequence=2>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2016. Opetushallituksen määräykset ja ohjeet

2016:17. Opetushallitus. Viitattu 27.12.2017.

http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. 2010. Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy

jaetuksi iloksi. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Socca työpapereita

2010:3. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca. Viitattu 28.12.2017.

http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. 2017. Unicef. Viitattu 27.12.2017.

https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Marjanen, K. 2018. Sähköposti 5.3.2018. Laurea-ammattikorkeakoulu. Hyvinkää.

Kuvat

Kuva 1: Hartin osallisuuden tikapuut kopioituna (Eskel & Marttila 2013, 80).	12
Kuva 2: Syksyn 2017 luovan taideprojektimme satukiekko luonnon roskaamisesta.	36
Kuva 3: Apilat-ryhmän taitelijat esittelemässä suomineidot ja suomiherrat -taideteosta.	36
Kuva 4: Yhteisen metsäretken materiaalien pedagogista tutkimista taiteen avulla.	37
Kuva 6: Ensimmäisen kerran suunnittelua ja kuvauslupien läpikäyntiä.	46
Kuva 5: Kierrätys-teemaan tutustumista satukirjan avulla.	47
Kuva 7: Innokas pieni maalari oli luova ja tuottelias.	49
Kuva 8: Mielikuvitus laukkasi ja pojat tarttuivatkin rivakasti tuumasta toimeen.	50
Kuva 9: Välillä tehtiin useampaakin taideteosta, kun luovuus ja riemu olivat ylimmillään. ...	51
Kuva 10: Kierrätysmateriaalikeko odottamassa innokkaita taiteilijoita.	53
Kuva 11: Yhdessä puuhastelua ja ideointia.	54
Kuva 12: Yhteinen kesämaisema rakentuu kerroksittain vuorotellen ideoiden.	54
Kuva 13: Taiteilijat työn touhussa.	56
Kuva 14: Kesämaisemassa seikkailevia, tipuja, perhosia, pupuja, käärmeitä, oravia ja lumiukkoja.	56
Kuva 15: Kutsu nukketheaterinäytökseen.	57
Kuva 17: Tällä kerralla maltillisempi materiaalien esillepano.	58
Kuva 18: Apilat-taiteilijoiden nukketheaterihahmoja.	59
Kuva 19: Talvi-kesämaiseman valmistelua.	59
Kuva 20: Kesämaisemaakin haluttiin vielä viimeistellä.	60
Kuva 21: Tarkkuutta vaativaa luovaa työskentelyä perhosten parissa.	60
Kuva 22: Maisemien viimeistelyä tarinan juonen mukaan.	61
Kuva 23: Upeat ja mielikuvitukselliset valmiit maisemat satuhahmoineen.	61
Kuva 24: Nukketheaterin tarinan rakentamista sadutuksen idealla.	62
Kuva 25: Esityksen suunnittelua ja harjoittelua.	64
Kuva 26: Vielä viimeisten ideoidenkin lisäystä tarinaan.	64

Kuva 27: Päiväkodin yhteinen jumppasali tarjosi esitykselle hyvät tilat.	65
Kuva 28: Poro- ja pupu heittäytyivät leikkiin mukaan.	65
Kuva 29: Lopullinen tarina kierrätysmateriaalikansissa.	67
Kuva 30: Nukketeatterin kulissit valmiina esitystä varten.	67
Kuva 31: Apilat-kylän talvi-kesämaisemaa.	68
Kuva 32: Apilat-kylän kesämaisemaa.	68
Kuva 33: Jumppasaliin ilmestynyt nukketeatteri odottaa kutsuvieraita.	68
Kuva 34: Taiteilevia Apilat-ryhmän suloisia eläinlapsia.	69
Kuva 35: Taideprojektin huikea lopputulema.	70

Liitteet

Liite 1: 2-sivuinen kuvauslupalomake lasten huoltajille	92
Liite 2: Nukketeatteriesityksen tarina	94
Liite 3: Apilat-ryhmän lastentarhanopettajan palaute projektistamme.	95

Liite 1: 2-sivuinen kuvauslupalomake lasten huoltajille

Kuvauslupa Laurean sosionomiopiskelijoiden opinnäytetyöhön:

Hei Apilat -ryhmäläisten huoltajat,

Olemme Laurea-ammattikorkeakoulun sosiaalialan opiskelijoita ja järjestimme lastenne ryhmässä syksyllä 2017 luovan taideprojektin, joka huipentui yhteiseen taidenäyttelyyn. Helmi—maaliskuun 2018 aikana tulemme tekemään lastenne Apilat -ryhmään opinnäytetyönämme lasten osallisuutta tukevan kestävän kehityksen taideprojektin. Projektin aikana lapsenne saavat suunnitella, valmistella ja toteuttaa kanssamme nukketeatteriesityksen kierrätysmateriaaleja hyödyntäen. Meillä on jonkin verran kierrätysmateriaaleja, mutta toivoisimme lisäksi perheiden apua kierrätysmateriaalien keräämisessä. **Toimittaisitteko halutessanne seuraavan viikon aikana päiväkodille erilaisia kierrätysmateriaaleja, joita voisimme käyttää lastenne kanssa nukketeatteriesitykseen?**

Opinnäytetyömme ja lasten toiminnan analysoinnin kannalta projektin videoiminen on oleellista. Tulemmekin videoimaan kaikki tapaamiskertamme ja lopuksi myös nukketeatteriesityksen sekä otamme projektin aikana myös jonkin verran valokuvia. Meitä sitoo salassapitovelvollisuus ja huolehdimme lastenne anonymiteetistä projektin dokumentoinnissa. Olemme myös toimittaneet rikostaustaotteet ohjeistuksen mukaisesti Laurea-ammattikorkeakoulun opintopäällikölle.

Olemme saaneet opinnäytetyöhömmme Järvenpään kaupungilta tutkimusluvan ja opinnäytetyömme onnistunut toteutus voi tarkoittaa kuvamateriaalin mahdollista myöhempää hyödyntämistä esimerkiksi vanhempainilloissa tai päiväkodin henkilöstön sisäisessä työskentelyssä. Projektimme dokumentoinnin suunnittelemiseksi pyytäisimmekin teitä täyttämään kuvauslupakyselyn lastenne osalta. **Vastaisitteko ystävällisesti toisen sivun kuvauslupakyselyyn ja palauttaisitte sen mahdollisimman pian Apilat-ryhmän henkilökunnalle?** Huomioimme kuvausluvut opinnäytetyömme dokumentoinnissa ja projektin aikana kerätyn kuvamateriaalin mahdollisessa myöhemmässä hyödyntämisessä.

Kiitos paljon avustanne opinnäytetyöhömmme liittyen!

Ystävällisin terveisin sosionomiopiskelijat

Johanna Silvonen | ja Tiina Tujula

Johanna Silvonen Tiina Tujula

OPINNÄYTETYÖN DOKUMENTOINNIN KUVAUSLUPA:

Päivämäärä: _____

Lapsen nimi: _____

Huoltajan nimi / Huoltajien nimet allekirjoituksin:

Lastani/lastamme saa videoita ja valokuvata taideprojektin aikana:

KYLÄ

EI

Lastani/lastamme saa videoita ja valokuvata taideprojektin aikana VAIN niin, ettei hänen kasvojaan näy videolla tai valokuvissa:

KYLÄ

Lapseni/lapsemme askartelemaa taidetta saa videoita ja valokuvata taideprojektin aikana:

KYLÄ

EI

Yllä mainituin ehdoin annan/annamme luvan projektin aikana kuvatun materiaalin hyödyntämiseen päiväkodin toiminnassa ja sen kehittämisessä:

a) Päiväkodin internetsivuilla/ Tenavanetissä

KYLÄ

EI

b) Vanhempainilloissa

KYLÄ

EI

c) Järvenpään kaupungin koulutusmateriaalina

KYLÄ

EI

d) Henkilöstön sisäisessä työskentelyssä

KYLÄ

EI

Yllä mainituin ehdoin annan/annamme luvan projektin aikana kuvatun materiaalin näkymiseen opinnäytetyön:

a) seminaariesityksissä

KYLÄ

EI

b) lopullisessa julkistettavassa versiossa

KYLÄ

EI

Liite 2: Nukketeatteriesityksen tarina

Apilat kylässä tapahtuu:

Olipa kerran pieni Apilat-niminen kylä, jossa asui kilttejä pieniä otuksia sekä vanhoja papparaisia hienoissa taloissaan. Eräällä kadun varrella asuu mm. Herra Paddington, kolme pandaa, leijona ja kissaperhe. He ovat ystäviä keskenään ja käyvät kylässä toistensa kodeissa. Herra Paddington on sisustanut kodistaan juuri itselleen mieluisan ja sieltä löytyy mm. taulu, televisio ja uima-allas. Herra Pandan koti taas on kahdessa kerroksessa ja yläkertaan vievät komeat rappuset. Panda on suunnitellut kotinsa hyvin toimivaksi, kylpyammeessa on kolo, josta Panda voi sukeltaa suoraan sänkyynsä nukkumaan heti iltapesun jälkeen. Leijonan kodissa taas on korkea torni ja erikoisvalmistainen ovi, sillä muuten Leijonan ystävä Salama McQueen-auto ei mahtuisi sisälle. Eläimet ovat palkanneet itselleen eläinten hoitajat. Hoitajilla on monia tarkkuutta vaativia työtehtäviä mutta tärkein niistä on isosta karkkirasiasta huolehtiminen ja karkkien tarjoilu hoidokeilleen.

Apilat-kylässä on tullut kovien pakkasten takia ongelmia sähköjohtoihin. Pandaa surettaa, kun hänen televisionsa ei toimi ja kissan hiustenkuivaaja temppuilee myös. Kylän suurin nähtävyys, sähkön avulla pyörivä jättiläistikkari on myös hyytynyt. Herra Paddington sanoo, että sähkökatkos on sammuttanut lisäksi koko kylän katuvalot. Kylässä asuvat papparaisetkin ovat liukastelleet lumisilla teillä. Paikalle rientää Salama McQueen niin kovalla vauhdilla, että kävyt lentävät hänen tuulilasiinsa. Salama McQueenilla on erityisosaamista ja hän neuvookin mielellään kylän asukkaita, kuinka solmuun menneet sähköjohdot saataisiin selvitettyä. Kun ystävykset laittavat kaikki taitonsa peliin, johtosotku alkaa kuin alkaakin purkautua. Leijona kokeilee kylän sähkökaapista syttyvätkö katuvalot? Arvaatko jo, onnistuuko mystinen johtojen selvitystyö? Leijona painaa nappuloita: Ping, ping, ja kas pihat on taas valaistu.

Apilat-kylässä vaihtuvat vuodenajat hieman tavallista nopeammin. Taas ollaan kesässä ja kuvankauniit perhoset lentelevät ilmojen halki. Panda nauttii hellesäästä ja lähtee uimaan kissan sekä leijonan kanssa. Järvessä polskuttelee kilvan myös sininen Kettu Repolainen, jolla on sateenkaaren väriset silmät. Herra Paddington ja hänen ystävänsä tekevät rantahietikossa taidokkaita hiekkalinnateoksia. Taiteilun lomassa Paddington ja hänen ystävänsä nautiskelevat myös marmeladi-leipiä viltin päällä herkutellen. Rannalla on uimisen lisäksi mahdollisuus myös lepäämisen ja jopa kauneusuniin. Ajoittain tunnelma rannalla on lähes taianomainen, siellä on jopa näkymättömiä asioita, kuten salaisia parvekkeita. Panda viihdyttää rannalla olijota hyppimällä tulirenkaan läpi ja tekemällä muita mahtavia temppujaan. Eniten aplodeja saa kuitenkin ihmeellinen tapahtuma, kun rannalle hautautuneesta munasta kuoriutuu yllättäen lumisotilas!

Mutta mitä kummaa näkyykään rannalla? Lumiukot ovat tulleet myös nauttimaan kesäpäivästä. Lumiukoilla on hassuja ilmeitä, välillä he hymyilevät ja välillä irvistelevät. Lumiukkoja jännittää sulattaako aurinko heidät? Vaikka lumiukot kuuluvat yleensä talveen, on heilläkin oikeus nauttia halutessaan helteestä, sulamisenkin uhalla. Toinen lumiukko ottaa rannalla kylmän suihkun ja toinen kuumaa suihkun. Paddingtonia ja ystäviä naurattaa niin kovasti kun he näkevät lumiukot irvistelemässä uima-asuissaan, että heillä menee melkein marmeladi-leivät väärään kurkuun.

Kyllähän rannalle kaikki mahtuvat sulassa sovussa nauttimaan kesäpäivästä. Suloiset palloa pelaavat tiput, lumiukot, Herra Paddington, pandat, kisuperhe, leijona, Hiiri Hiirulainen, Repolaisen kettu ja kaikki muut ystävät. Hienointa Apilat-kylässä onkin se, että kaikki on mahdollista, vain mielikuvitus on rajana. On ilo omistaa monta hyvää ystävää ja saada asua lähellä heitä. Jaettu ilo on paras ilo!

Liite 3: Apilat-ryhmän lastentarhanopettajan palaute projektistamme.

Palaute opinnäytetyöstä 19.3.2018

Yhteistyö sosionomiopiskelijoiden Tiinan ja Johannan kanssa oli kaikin puolin mukavaa ja helppoa. Heillä oli selkeät suunnitelmat toimintakerroiksi ja he tiedottivat meille niistä hyvin. Kaikkiin käynteihin oli valmistauduttu huolella ja ajatuksen kanssa, silti antaen tilaa lapsen omalle osallisuudelle sekä luovuudelle. Lapset saivat ihanasti suunnitella omannäköistä rekvisiittaa ja hahmoja sekä kertoa omia ajatuksiaan tarinasta, jotka yhdistettiin yhtenäiseksi esitykseksi taidokkaasti. Opiskelijat kävivät jokaisen kerran jälkeen keskusteluja meidän kanssamme, kuinka kerta oli sujunut sekä refleктоivat omaa oppimistaan ja ottivat palautetta, niin hyvää kuin rakentavaakin, hyvin vastaan. On aina mukava tavata opiskelijoita, jotka kunnioittavat työelämätahton näkökulmaa ja tekevät kunnioittavasti yhteistyötä.

Tärkeää minun mielestäni oli myös se tapa, joilla Tiina ja Johanna kohtasivat lapset ja työskentelivät lasten kanssa. Lapsi tuli aidosti kohdatuksi ja kuulluksi, joka näkyi myös lasten innokkuudesta projektia kohtaan. Lapset odottivat toimintatuokioita, joissa he saivat tutustua uusiin materiaaleihin ja tehdä niistä ideoidensa pohjalta mitä halusivat. Lapsille oli tärkeää myös itse nukketeatterin esittäminen muille päiväkodin ryhmille, sillä esiintyminen oli monelle lapsista uusi kokemus. Pedagogiikka oli jatkuvasti mukana: kirjallisuuden avulla käyty keskustelut kierrätyksestä lasten kanssa, materiaaleihin tutustuminen ja niiden tutkiminen, lasten itsensä tekemät tuotokset ja niissä harjoitetut kädentaidot sekä tietysti osallisuuden lisääntyminen. Taideprojekti itsessään oli hyvin lapsen osallisuutta lisäävä, sillä jokainen lapsi tuli kuulluksi ja he saivat itse vaikuttaa mitä tehdään ja miten. Uskon tämän juuri olleen lasten motivaatiota ja innostusta herättävä tekijä nukketeatteriesitystä kohtaan.

Toivon opiskelijoiden oppineen prosessin aikana kuinka ohjata eri ikäisiä ja -tasoisia lapsia sekä sen, että hektinen päiväkotielämä on altis muutoksille ja jotkut suunnitelmat eivät aina toteudu. Myös aika ja sen hallinta luovat omia haasteitaan tämän kaltaisille projekteille. Tärkeää opiskelijoiden projektin aikana oli myös se, mitä he itse oppivat lasten kanssa työskentelystä. Tärkeintä ei suinkaan ollut toimintakertojen sujuvuus tai itse tuotos, vaan miten paljon oppimista tapahtui.

Opinnäytetyö tarjosi myös meille uusia ajatuksia ja ideoita sekä sai meidät hieman pohtimaan myös osallisuuden toteutumista arjessamme. Kierrätysmateriaalin käyttö oli hyvä idea, vaikka se alkuun haastoi meidän aikuisten mielikuvituksen mahdollisuuksista. Lapset kuitenkin näkivät niissä kanamunakennoissa, oksissa, lehdistä ja lakanoissa lukemattomia mahdollisuuksia ja ideoita, joiden syntymistä oli ilo seurata kunkin tuokiokerran jälkeen. Sadutus itsessään on meille tuttua, mutta sen hyödyntäminen kokonaisen nukketeatteriesityksen pohjaksi oli kiinnostavaa ja varsinkin kun kaikki ryhmän lapset pääsivät osalliseksi tarinaa. Se antoi ajatuksen kokeilla menetelmää jatkossa jossain toisessa muodossa. Tämän kaltaisten isompien taideprojektien kautta voidaan myös hyvin liittää monta nykyiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvää kohtaa, jotka toteuttavat laaja-alaista oppimista. Näkisin, että tällaiset projektit avaavat enemmän mahdollisuuksia juuri osallisuuden lisäämiselle, mutta se vaatii varhaiskasvatustilalta tiettyä herkkyyttä sekä tietysti aikaa ja paneutumista siihen, mitä lähdetään toteuttamaan. Tosiasia kuitenkin on, ettei ideat ja ajatukset ainakaan lapsilta lopu.

Lastentarhanopettaja Anni Kiuru